

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

**Anja Goral: A lelkigondozás mint rezonancia.
Az ifjúsággal végzett lelkigondozás példáján**

**Riczinger Szilvia: A hívő élet alapjai a
Jelenések könyve szerint. A Jelenések
könyve mint etikai alapmű (1. rész)**

**Tomáš Halík: Folyamatos reformációra
van szükség. Főelőadás a Lutheránus
Világszövetség 13. nagygyűlésén**

**Kőszeghy Miklós: Isten szavának emberi
közege**

Kedves Olvasó!

Hartmut Rosa 2016-ban publikálta rezonanciaelméletét, amely messze túllépett a szociológia és a tudományos világ szakmai határain, és a „laikusok” érdeklődését is felkeltette. A rezonancia Rosa értelmezésében a kapcsolatok minőségének leírására szolgáló központi fogalom, amellyel az újabb teológiai irodalomban is találkozhatunk. Azt azonban még nem vizsgálták meg átfogóan és szisztematikusan – állítja Anja Goral –, hogy Rosa rezonanciameghatározásának mi a sajátos jelentősége a lelkigondozás elmélete számára. A szerző az alábbi kérdésekre keres választ munkájában: Milyen mértékben alkalmazható Rosa rezonanciaértelmezése a lelkigondozói kapcsolatra? Lehet-e a lelkigondozást „rezonanciaeseményként” értelmezni? Milyen következtetések vonhatók le abból, ha a lelkigondozást rezonanciának tekintjük?

A hívó élet alapjai a jelenések könyve szerint című tanulmányának első részében Riczinger Szilvia amellettt érvel, hogy a Jelenések könyvében nemcsak hogy megjelenik az etikai tanítás, hanem annak egészét áthatja. Majd így folytatja: „Bár az utolsó idők várása nem hoz új etikai szempontokat, a váradalom, hogy nemsokára vége minden társadalmi konvenciónak és szociális berendezkedésnek, kevésbé köti a hívót a jelen világhoz.”

Luther Márton korában az embereket megbéklyózta a lelkük üdvössége miatt érzett félelem. Ma az emberek, a nemzetek, a vallási közösségek és egyházak attól rettegnek, hogy elveszítik identitásukat. A populisták, a nacionalisták és a vallási fundamentalisták a saját hatalmuk gyarapítására és gazdasági érdekeik előmozdítására zsákmányolják ki ezt a félelmet. Ugyanúgy kihasználják, mint azok, akik búcsúcédulákat árultak a lelkük üdvössége miatt szorongóknak. „Lelkükért” cserébe különböző típusú kollektív identitást kínálnak: nacionalizmust, politikai vagy vallási szektaszellemet. A keresztény szimbólumokkal és kifejezésekkel is visszaélnék; homogén identitást kínáló politikai ideológiává torzítják a kereszténységet – fogalmaz Tomáš Halík a Lutheránus Világszövetség 13. nagygyűlésén elhangzott előadásában.

Az igehirdetési előkészítők a *Szentháromság ünnepe utáni huszadik vasárnapról reménység vasárnapjáig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Októberi számunk szerzői

Csepregi András lelkész, rendszeres teológus – Budapest
Fülöp Mónika hitoktató lelkész – Pécel
Goral, Anja tudományos munkatárs, valláspedagógus
– Hannover (Németország)
Halík, Tomáš katolikus pap, filozófus – Prága
Hokker Zsolt lelkész, espereshelyettes – Budapest

Kendeh K. Péter lelkész – Csömör
Köszeghy Miklós történész, egyetemi tanár – Budapest
Manhardtne Szlovák Katalin beosztott lelkész – Pécs
Mesterházy Balázs lelkész, intézményvezető – Kőszeg
Riczinger Szilvia pszichológus, teológus – Szombathely
Szabó Vilmos lelkész – Révfülöp
Szomju Tamás beosztott lelkész, német nyelv-kémia
szakos tanár – Celldömölk
Zuschlag-Nepp Éva lelkész – Paks

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Angyal-Cseke Csaba
Csáky-Pallavicini Zsófia
Fabiny Tamás
Johann Gyula
Kodácsy-Simon Eszter
Kondor Péter

Korányi András
Köszeghy Miklós
László Virgil
Pángyánszky Ágnes
Percze Sándor
Szabó B. András
Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 15 900 Ft; fél évre: 8500 Ft. Egy szám ára: 1490 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 9400 Ft; fél évre: 4800 Ft. Egy példány ára: 850 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Prime Rate Kft.

Felelős vezető: dr. Tomcsányi Péter

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 1 3 3 2 8 2 1 1 2 3 1 0 0

Az igének cselekvői: tükröződés és változás

Jak 1,22

■ FÜLÖP MÓNIKA

A Jakab apostol levelében olvasott igeszakasz olyan mély igazságot hordoz, melyre mindig emlékeztetnünk kell egymást, hogy el ne vesszünk a mindennapi élet nyüzsgésében, el ne fásuljunk: „*Legyetek az igének cselekvői, ne csupán hallgatói, hogy be ne csapjátok magatokat.*” (Jak 1,22) Az Isten igéje nemcsak információ vagy szógyűjtemény, hanem életünk vezérfonala, cselekedeteink útmutatója, amely változást teremt ebben a világban.

Jakab a tükör hasonlatával világítja meg ennek a jelentését, miközben figyelmeztet bennünket, hogy ha valaki csak hallgatja, de nem cselekszi az igét, az olyan, mint ha valaki a tükörbe nézne, majd elmenne, és elfelejtené, hogy mit látott: „*Mert ha valaki csak hallgatója az igének, de nem cselekszi, olyan, mint az az ember, aki a tükörben nézi meg az arcát. Megnézi ugyan magát, de elmege, és nyomban el is felejt, hogy milyen volt.*” (Jak 1,23–24) Isten igéje olyan, mint egy tükör, amely megmutatja nekünk életünk valós állapotát. Nem pusztán a hibáinkra és hiányosságainkra mutat rá, hanem Isten irgalmas szeretetére és életet változtató erejére is, amelyre szükségünk van. Isten igéje csak akkor lehet azonban hatékony, átalakító és boldogító, ha nemcsak meghallgatjuk, hanem cselekedeteink által is válaszolunk a szeretet Istenének. Jakab erre bátorít bennünket a következőképpen: „*De aki a szabadság tökéletes törvényébe tekint bele, és megmarad mellette, úgyhogy nem feledékeny hallgatója, hanem tevékeny megvalósítója: azt boldoggá teszi cselekedete.*” (Jak 1,25) Amikor az ember megnézi magát a tükörben, látja az arcát és észleli a változásokat, de amint elhagyja a tükröt, azonnal elfelejti azt, amit látott. Ugyanez történik akkor is, amikor valaki csak hallgatja az igét, de nem ülteti azt át a mindennapi életébe cselekedetek formájában, nem válaszol az igére.

Egy ismerősünk, egy idős férfi rendszeresen járt a város központjában lévő parkba, ahol naponta több órát töltött a padokon ülve. Sokan kíváncsian figyelték, mit csinál ott ennyi ideig. Kiderült, hogy könyvet olvas, a Bibliát. Mindennap ugyanazokat a részeket olvasta újra és újra, kezdte

a Biblia elején, és sorban haladt előre fejezetenként. Amikor a végére ért, előlről kezdte. Egy arra járó megkérdezte tőle, miért nem olvas más könyveket is. A válasza mélyreható volt: „Mert az Úr igéje olyan, mint egy tükör, amelyben magamat látom, de én nem csak nézni szeretném, hanem megpróbálom élni is.” Ez az idős férfi valóban felismerte ennek az igének a tartalmát, változtatni tudó erejét.

Hogyan válhatunk cselekvőkké az Isten igéjében rejlő tanítások alapján? Hogyan történhet változás? Az első lépést Isten tette meg felénk, és mi az ige tanulmányozása által tudhatjuk: „*Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, és áthatol az elme és a lélek, az ízületek és a ve-lők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait.*” (Zsid 4,12) Isten az ige által hoz létre változást, szeretete által belehasít az életünkbe, mint egy kétélű kard. Ezt követi a gyakorlat, hisz az ige nemcsak tükör, hanem útmutató is. Isten igéje akkor válik gyakorlattá, ha gyakoroljuk az irgalmasságot, a szeretetet, a megbocsátást életünk különböző területein. A munkánkban, a családi kapcsolatainkban, a közösségben és az egyéni döntéseinkben is lehetőségünk van az ige megélése és átadása által változtatni és változást hozni. Az általunk végzett cselekedetek Isten szeretetét és gondviselését tükrözik vissza a világba, tehát a változás sokszor kiterjed mások felé is. Nemcsak magunknak hoz áldást, hanem másoknak is. Isten igéje útmutató és inspiráló erővel bír, amely átformálja gondolkodásunkat, érzelmeinket és cselekedeteinket. A változás néha lassú és nem mindig látványos. Gyakran apró, kitartó lépések sorozataként valósul meg, de az ige mindig tükröződik, és változást hoz létre.

Egyik fülén be, a másikon ki – talán hallottuk már ezt a mondást. Arra az emberre szoktuk mondani, aki nem fogadja meg, nem tartja meg, amit hall, talán nem is fontos számára. Hamar elfelejti, nem hagy nyomot benne. Adja Isten, hogy tőlünk távol álljon ez a magatartás, amikor az ő igéjéről van szó! Adja Isten, hogy tudjunk a szívünkben lévő teljes szeretettel válaszolni Isten igéjére cselekedetekkel is!

A lelkigondozás mint rezonancia

Az ifjúsággal végzett lelkigondozás példáján*

■ ANJA GORAL

Bevezetés

Hartmut ROSA 2016-ban publikálta rezonanciaelméletét, amely messze túllépett a szociológia és a tudományos világ szakmai határain, és a „laikusok” érdeklődését is felkeltette. A teológiában és az egyházban is sokat foglalkoztak vele, és sok kommentár született a témában (pl. KLÄDEN-SCHÜSSLER 2017). Bár a rezonancia Rosa értelmezésében a kapcsolatok minőségének leírására szolgáló központi fogalom, és a lelkigondozói beszélgetésekben is használatos köznyelvi fordulatként, azt azonban még nem vizsgálták meg átfogóan és szisztematikusan, hogy a fogalom Rosa szerinti definíciójának mi a maga jelentése, jelentősége a lelkigondozás elmélete számára.¹

Milyen mértékben alkalmazható Rosa rezonanciaértelmezése a lelkigondozói kapcsolatra? Lehet-e a lelkigondozást „rezonanciaeseményként” értelmezni? Milyen következtetések vonhatók le abból, ha a lelkigondozást rezonanciának tekintjük? Az alábbiakban azt mutatom be, milyen következtetések vonhatóak le a rezonanciaelméletből az ifjúság körében végzett lelkigondozásra nézve. Ez a korosztály ugyanis különösen rezonanciaérzékeny. Arra is próbálok választ adni, miben gazdagítja a lelkigondozást, ha azt rezonanciaként értelmezzük.

Rezonancia és lelkigondozás

Jürgen ZIEMER azt írja, hogy „a lelkigondozás valami mélyesen emberi, ettől azonban nem magától értetődő” (2015, 16. o.). Ezzel arra utal, hogy a valódi emberi találkozás és egymás felé fordulás éppen hogy nem általános az emberek között. Ebben a mondatában a lelkigondozás szót könnyen helyettesíthetnénk a rezonanciával. A rezonancia valami mélyesen emberi, de ettől még a modern társadalomban nem magától értetődő. Ez Rosa rezonanciaelméletének tömör összefoglalása. Ez nem jelenti azt, hogy a rezonanciát és a lelkigondozást egymás szinonimáiként lehetne használni. Nem ugyanazt jelentik. A rezonanciát nemcsak a lelkigondozásban lehet megtalálni, de a lelkigondozás jól értelmezhető rezonanciaeseményként.

Hartmut Rosa abból indul ki, hogy a világ és az egyén alapvetően hatnak egymásra, és kölcsönösen formálják egymást. Embernek lenni azt jelenti: a világban és azon belül kapcsolatban lenni (vö. ROSA 2017, 34. o.). Az embernek a világhoz való kapcsolatát ROSA a rezonancia és az elidegenedés (vö. 2016, 281. o.) kategóriáival írja le. A világgal való sikeres kapcsolatot – amely a sikeres életet jelenti – a „rezonanciatengelyek sértetlensége jellemzi, a sikertelen életet ezzel szemben ezek hiánya vagy elnémulása” (uo. 26. o.). A rezonancia megtapasztalásához – akárcsak a jelenség fizikai esetében – Rosa egy „»rezgésre képes, közben-ső« közeget” (uo. 294. o.), egy rezonanciateret feltételez. Különbséget tesz „a rezonanciaélmények rövid (és gyakran intenzív) pillanatait és a hosszabb ideig tartó rezonanciakapcsolatok között, amelyek stabil és megbízható alapot adnak az ilyen (megisméltendő) tapasztalatok számára” (uo. 73. o.). A hosszabb ideig tartó rezonanciakapcsolatokat rezonanciatengelyekként definiálja. Rosa a világgal való kapcsolatoknak, valamint a rezonanciakapcsolatoknak három fajtáját határozza meg: a vízszintes rezonanciatengelyt a töb-

* A tanulmány eredetileg megjelent: Seelsorge als Resonanz. Am Beispiel der Seelsorge mit Jugendlichen. *Wege zum Menschen*, 73. évf. 2021/3. sz. 231–244. o.

¹ Egy kivételt mutat be ZIEMER 2018. Rosa rezonanciaelméletére BURBACH 2019a több tanulmánya is utal. Ezenkívül 2019-ben Hannoverben a rezonancia témájában tartott konferenciát a Német Humánerőforrás-menedzsment Társaság pasztorálpszichológiai szekciója, vö. KINGREEN 2019a.

bi emberrel való kapcsolathoz, az átlós rezonanciatengelyt a dolgok világához (például a munkához és a képzéshez), a függőleges rezonanciatengelyt pedig a világ vagy az élet egészéhez való viszonyhoz rendeli hozzá, vagyis ahhoz, ami túllép az egyénen, mint például Isten valósága (uo. 331. o.).

A rezonanciatapasztalatok, valamint a rezonanciakapcsolatok rezonanciatengelyként való értelmezése is érdekesnek tűnik a lelkigondozói vizsgálódás számára.

A lelkigondozás mint rezonancia

Rosa rezonanciadefiníciója és a lelkigondozói kapcsolat

A lelkigondozás számára mindenekelőtt a vízszintes rezonanciatengely az alapvető, amely az emberek közti kapcsolatot ábrázolja.² A lelkigondozói kapcsolat csak akkor valósul meg, ha a beszélgetőpartnerek nem közömbösen vagy elutasítón – vagy Rosa szavaival élve: indifferensen vagy taszítón – állnak egymással szemben. Egy olyan kapcsolat, amelyet áthat az elidegenedés, nem lelkigondozói kapcsolat. Kézenfekvő tehát, hogy a lelkigondozói kapcsolatot az elidegenedéssel szemben a rezonancia hatja át. Azért, hogy ennek a gondolatnak utánajárjunk, a következőkben a rezonancia ismertetőjegyeit – amint azokat Rosa definíciójában leírja – kapcsolatba kell hozni a lelkigondozói kapcsolat ismertetőjegyeivel. Ebben a folyamatban szakaszoként haladunk előre.

„A rezonancia a világhoz való viszony olyan formája, melyet a szeretet és az érzelm, a belső érdeklődés és az önhatékonyság elvárása alakít, és amelyben a szubjektum és a világ kölcsönösen (meg)érintik és átalakítják egymást.” (Uo. 298. o.)

A lelkigondozás (legalább) két személy között történik.³ Mindkettőnek ugyanakkora része van a kapcsolatban, és együtt alakítják azt. Mint személyek egyenértékűek, és nem függnek egymástól. A lelkigondozás a (meg)hallgatás és a válaszadás váltakozásában zajlik.

A lelkigondozók – amint azt Kerstin LAMMER írja – olyan rezonanciatestek, amelyek együtt rezegnek azzal az impulzussal, amely éri őket, és felerősítik azt (vö. 2013, 240. o.). Ezt teszik akkor, ha hiteles partnerként alapvető és feltétel nélküli elfogadást sugároznak, empatikusan együttéreznek, és megkísérlik megérteni a másik embert. Az ilyen „találkozási kultúrával” befogadó rezonanciatertet képeznek, amint azt Christiane BURBACH megállapítja (2019b, 34. o.).

Tilman KINGREEN világossá teszi, hogy az ember a

személycentrikus felfogás szerint is jellemezhető rezonáló testként, önmagában oszcilláló és rezonáló rendszerként (2019b, 63. o.). Így a lelkigondozásban a tanácsot kérők⁴ is rezonanciatestek. Érzékelik, amit a lelkigondozótól kapnak, és néha már a feltétel nélküli elfogadás tapasztalata is nagy visszhangra talál bennük. Mialatt azonban a lelkigondozók a velük szemben ülő érdekében hatnak rezonanciatestként, a tanácsot kérőknek abban az értelemben nem kell és nem is szabad rezonanciatestté válniuk, hogy a lelkigondozó rezonanciaigényét betöltsék. A segítséget kérőknek valójában az segít, ha azt érzik, hogy valami megmozgatja őket. Ez kellene, hogy a mércéje legyen annak az impulzusnak, amelyet a lelkigondozó „kibocsát”.

A kapcsolatban tehát mindketten egyszerre rezonanciatestek és impulzust adók, mindazonáltal különböző szinteken: a középpontban a tanácsot kérők kérdései állnak, ők hozzák be a témáikat, és így adnak impulzusokat. A lelkigondozók ezzel szemben önmagukat személyként, autentikusan hozzák be a beszélgetésbe, nem a maguk privát témáival, de mindenképpen a kapcsolatra vonatkozó saját gondolatokkal és érzésekkel.

Összességében a lelkigondozói kapcsolatra a kölcsönös adás és elfogadás a jellemző. Azáltal, hogy a lelkigondozók részt vesznek mások életében, maguk is kapnak valamit (vö. ZIEMER 2015, 220–221. o.). Egy ilyen kapcsolatban – amelyet az impulzusok kölcsönös érzékelése hat át – a viszony mindkét résztvevőben szükségszerűen megváltoztat valamit, mindketten „transzformálódnak”.

„A rezonancia nem visszhang, hanem feleletkapcsolat; feltételezi, hogy mindkét oldal a *saját hangján* szólal meg; ez pedig csak ott lehetséges, ahol erős értékek jönnek szóba. A rezonancia magában hordozza az alapvetően elérhetetlennek egy szeletét.” (ROSA 2016, 298. o.)

A lelkigondozói kapcsolatban olyan bizalmi légkörnek kellene létrejönnie, amelyben a tanácsot kérők elég bátorságot kapnak ahhoz, hogy „a saját hangjukon” szóljanak. A lelkigondozók is a saját hangjukon szólalnak meg, és ez által lesznek felismerhetőek. Nemcsak „visszhangok”, hanem hitelesen önmagukat adják. A lelkigondozók különösen is elfogadják és „magukra veszik” a velük szemben ülők idegenségét. Elfogadják a tanácsot kérők saját hangját és sajátosságát. Ahogy egy rezonáns kapcsolathoz hozzátartozik az ellentmondani tudás lehetősége (vö. ROSA–ENDRES 2016, 53. o.), úgy a lelkigondozói kapcsolatban is hangot lehet adni a másként gondolkodásnak az ezzel járó konfrontációval is. Ha valaki a saját hangján szól, számolnia kell azzal, hogy nem az fog történni, mint a visszhang

² Természetesen a függőleges tengely, az Isten–ember kapcsolat is központi szerepet játszik a lelkigondozás számára, ezen a helyen azonban nem áll a fókuszban.

³ Az egyszerűség kedvéért a következőkben két személyről lesz szó. De a fejtegetéseket több személyre is lehet vonatkoztatni.

⁴ Itt és a következőkben a „tanácsot kérők” fogalmát olyan emberekre használjuk, akik a lelkigondozást igénybe veszik. Úgy tűnik, hogy ez a fogalom nem teljes mértékben megfelelő: nem feltétlenül mindig kéri vagy „keresi” a tanácsot. Ennek ellenére – jobb fogalom híján – ezután ezt fogjuk használni.

esetében, ahol előre lehet tudni, hogy mit fogunk hallani. Az irritáció hozzátartozhat a rezonanciához. Mindkettő érvényes a lelkigondozás számára, amelynek a teherbíró kapcsolat az előfeltétele (vö. KLESSMANN 2016, 139–140. o.).

Rosának az erős értékek fogalmával kapcsolatos magyarázatai (2016, 228–229. o.) könnyen kapcsolatba hozhatók azokkal az „egzisztenciális kérdésekkel”, amelyekről ZIEMER szerint a lelkigondozásban szó van (2015, 21. o.). A rezonáns kapcsolatokban, mint amilyen a lelkigondozás is, olyan dolgokról van szó, amelyek az embereket valóban érintik és egzisztenciálisan foglalkoztatják.

Végül meg kell állapítanunk azt, amit Rosa újra meg újra hangsúlyoz: a rezonancia kivitelezhetetlen. Ebben az értelemben magára a lelkigondozásra is igaz: „elérhetetlen” marad, nem rendelkezhetünk felette. Amikor a lelkigondozás sikeres, az ajándék és kegyelem (ROSA 2016, 209. o.).

„A rezonanciakapcsolatok előfeltétele, hogy a szubjektum és a világ kellően »zárt«, illetve konzisztens legyen ahhoz, hogy mindegyikük a maga hangján szóljon, és eléggé nyitott ahhoz, hogy engedje, hogy hassanak rá, vagy elérjék.” (Uo. 298. o.)

Egy rezonanciakapcsolat éppúgy, mint egy lelkigondozói kapcsolat sikertelen abban az esetben, ha a résztvevők egyike elzárkózik. Éppen így zátonyra fut akkor, ha a résztvevők nem lehetnek önazonosak, és feladják önmagukat. Egy kapcsolatban szükség van arra, hogy bizonyos távolságot tudjunk tartani (vö. KLESSMANN 2016, 139. o.).

A rezonancia- és a lelkigondozói kapcsolat keretfeltételeihez hozzátartozik egy minimális biztonság és stabilitás. A kapcsolat kereteinek azonban túl merevnek sem szabad lenniük. Ehhez tartozik az is, hogy a kapcsolatnak nem lehet része kényszer, elnyomás vagy a kirekesztettség érzete.

Egy lelkigondozói kapcsolat – amint ezt a rezonanciával kapcsolatban is leírják – mindenekelőtt a tanácsot kérők számára jelent rizikót. Ők azok, akik megnyílnak, és ezáltal sebezhetővé válhatnak. A lelkigondozónak ezért védett teret kell biztosítania. Rosa úgy írja le a rezonancia terét, mint amelyhez a bizalom feltétlenül hozzátartozik. „A rezonancia nem érzelmi állapot, hanem kapcsolati mód. Az érzelmi tartalommal szemben ez semleges. Ezért tudjuk szeretni a szomorú történeteket.” (ROSA 2016, 298. o.)

A rezonancia egy kapcsolati mód, a lelkigondozás pedig „egy kapcsolat médiumában történik” (ZIEMER 2007, 143. o.). A hasonlóság szembetűnő. A lelkigondozásra alapvetően a kapcsolat minősége hat (vö. KLESSMANN 2016, 37. o.), ez független attól a konkrét témától, amelyről szó van, vagy az érzelmektől, amelyek ennél szerepet játszanak.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Rosa definíciója alapján a lelkigondozói kapcsolatot rezonanciakapcsolatként értelmezhetjük, legalábbis ideális esetben. Ennek feltétele, hogy a lelkigondozót és a tanácsot kérőt megkülönböztetjük egymástól abból a szempontból, hogy bár mind a ketten vagy impulzusokat bocsátanak ki, vagy rezonanciatest-

ként működnek, ám ezt különbözőképpen teszik, ki-ki „a maga módján”. A rezonancia akusztikus metaforájának képe sokat tehet hozzá a lelkigondozás megértéséhez, amint azt Ziemer megállapítja: „Hogy a rezonancia létrejön-e, az attól függ, hogy a másik emberben »megszólal-e« valami. A lelkigondozásban ugyanis elsődlegesen nem arról van szó, hogy adjunk, közvetítsünk vagy javasoljunk »valamit« a másinak. A lényege az, hogy valamit »kioldunk« benne, valamit mozgásba hozunk, »rezonáltatjuk« őt.” (ZIEMER 2018, 149. o.) Ennek a mozgásnak az eredménye, a rezonálás nem látható előre és nem határozható meg. Rosa is ugyanezt írja a rezonanciával kapcsolatban (vö. ROSA 2019, 44. o.).

A következőkben a lelkigondozás értelmezésének egészére kell figyelniünk és a rezonanciával összefüggésben vizsgálnunk.

A lelkigondozás mint az ember rezonanciában létéről való gondoskodás

ZIEMER magát az emberi lelket kapcsolatként írja le (2015, 18. o.). Azt mondja, hogy a lelkigondozás az emberlétről való gondoskodás. Ezt úgy is lehetne mondani, hogy a lelkigondozás az ember kapcsolatban létéről való gondoskodás, mivel az ember társas lény (vö. uo. 247. o.). Michael KLESSMANN is erre a végkövetkeztetésre jut a lélek értelmezésével kapcsolatban. Számára a lelkigondozás az életéről való gondoskodás, ami „az emberek kapcsolatának és kapcsolattartási képességének támogatását jelenti” (2016, 47. o.). Az ember kapcsolatban létéről való gondoskodás a lelkigondozásban is a kapcsolatba lépéssel történik. A lelkigondozás – mint az embernek mint kapcsolati lénynek az emberségéről való gondoskodás – maga is kapcsolati munka, mivel „egy kapcsolat médiumában történik” (ZIEMER 2007, 143. o.). A lelkigondozásnak az a célja, hogy az egyének önmagukkal való kapcsolatát támogassa és tisztázza. Itt arról a kapcsolatról is szó van, amelyet az egyén önmagával ápol, vagy máshogy kifejezve arról, „micsoda ő – mint lélek – önnön lényének magvában” (GRÄB 2007, 128–129. o.).

Rosa a rezonanciát tehát kapcsolatként írja le. A rezonancia megtapasztalása az ő felfogásában az ember sikeres kapcsolatban léte a világgal: más emberek vagy dolgok formájában, abban, ami túlnyúlik az emberi horizonton, de az ember önnönmagához és a saját testéhez való kapcsolódásában is. A lelkigondozást mint rezonanciát ennyiben érthetjük úgy is, mint az ember „rezonanciában létéről” való gondoskodást. A lelkigondozás arra tesz kísérletet, hogy egy segítő kapcsolati formát alakítson ki, azaz átélhetőbbé tegye a rezonanciát (vö. ZIEMER 2015, 254. o.). A lelkigondozás alapvető emberi témája a „kapcsolatban lét”, vagyis a rezonancia. Élni azt jelenti, hogy kapcsolatban lenni.

A rezonancia azonban kivitelezhetetlen marad. Egy-egy pillanatra van jelen, végső soron nem előállítható (vö. Ro-

SA 2019, 43. o.). Ebben az értelemben „az intenzív rezonanciatapasztalat pillanatai [...] mindig telve vannak a vágyakozás erős pillanatával is” (ROSA 2016, 317. o.). Ez a vágyakozás megmarad arra vonatkozóan is, hogy az idegenség érzését tartósan legyőzzük. Ez azonban nem elérhető (vö. uo. 317–318. o.). Végző soron sem az élet, sem pedig a kapcsolatban lét nem áll az ember hatalmában. Ebben is csak a teljesség egy sejtését élhetjük át. Ezért nem szabad félreérteni és „előállíthatónak tartani” a sikeres kapcsolatban létet. A keresztény hit horizontján ez a felismerés a megváltás „már most” és „még nem” tapasztalata feszültségében tükröződik, amely mindig tartalmazza az eljövendő élet reménységét is.

Amire az ifjúságnak a lelkigondozásban szüksége van

„Fiatalkorban érezhetően felerősödik az intenzív személyes beszélgetések iránti igény. Az élet egyetlen időszakában sem vágyunk annyira a személyes kapcsolatra, mint ekkor.” (ZIE-MER 2015, 311. o.) Alapvetően ez a megállapítás ösztönöz az ifjúság lelkigondozására. De mire kell a lelkigondozóknak figyelnie az ifjúsággal kapcsolatban ahhoz, hogy kialakulhasson a jó személyes kapcsolat?

A modern világban az embereket a „világ átalakulásának” reménye motiválja, másképp fogalmazva: annak a reménye és ideája, hogy „megtalálják a helyüket a világban”. A „helyet találás” ebben az esetben az élő kapcsolatok kialakítását jelenti minden dimenzióban: fizikailag (testileg), a hivatásban, egy társsal való együttélésben, a művészetben, a vallásban vagy a politikában. Azt is mondhatjuk, hogy a modern emberek ezen területek mindegyikén állandóan válaszkapcsolatokat és rezonanciatapasztalatokat keresnek (vö. ROSA 2016, 599–600. o.).

Mindaz, amit Rosa a modern embert illetően általában megállapít, az ifjúság esetében különösen is érvényes: a fiatalok fő feladata abban áll, hogy megtaláljuk a „saját helyünket a világban”, azaz rezonáns kapcsolatokat alakítsunk ki, ráadásul minden szinten: önmagunkkal, embertársainkkal, de a világgal is (például munka formájában). A fiatalok ekkor abban a kihívást jelentő helyzetben találják magukat, hogy tájékozódniuk kell egy állandóan változó társadalomban. A teljesítménykényszer és a külső kötelezettségek azonban a kísérletezést, valamint önmaguk kipróbálásának a lehetőségét erősen korlátozzák. A fiatalokkal végzett lelkigondozás a fenti folyamatokban támogatást nyújthat, és kísérelheti az ifjabb generációt a krízishelyzetekben.

A pubertáskorban az elidegenedés a legmeghatározóbb folyamat a világgal való kapcsolat alakulásában. Míg a gyermekek természetes és nem reflektív módon élnek meg a kapcsolatot a környezetükkel, a fiataloknak először is el kell zárkozniuk a világtól és körbe kell venniük magukat a világ idegenségének megtapasztalásával, illetve azzal a ta-

pasztalattal, hogy a világ „ellenük van”, velük szemben áll. Mindez azért történik velük, hogy azután új, önálló rezonanciatapasztalatokra tehessenek szert, és megjeljék a világ egy-egy szeletét, amely megfelel nekik, és amelyben stabil rezonanciategykeket képezhetnek. Ekkor a világgal való kapcsolat a kérdés nélküli, nem reflektív elidegenedési tapasztalatból választékos, reflektáló, megharcolt rezonanciatapasztalatokká változik (vö. uo. 322–324. o.).

Ha a sikeres élet mértéke a rezonancia, akkor az a végkövetkeztetés is logikusnak tűnik, hogy gyermek- és fiatalokban a nevelés-oktatásnak nem a világepítést és az önképzést kellene megcéloznia, „hanem a világgal való kapcsolat építését: ez nem önmagunk »individuális-atomszerű« tökéletesítését jelenti [...], hanem a rezonanciategykelek megnyitását és megalapozását” (uo. 408. o.). Azoknak, akik fiatalokat kísérnek, ebben a perspektívában az a feladatuk, hogy a rezonanciával szembeni érzékenységet előmozdítsák, valamint hogy a stabil rezonanciategykelek felépítését lehetővé tegyék és támogassák.

A rezonancia általa alkotott definíciójából kiindulva – amelyben leszögezi, hogy egy rezonáns kapcsolathoz az ellentét konstitutív módon hozzátartozik (uo. 326–327. o.), és ezt következetesen le is vezeti – Rosa az ifjúságra vonatkozóan megállapítja: „A fiatal emberek nem egyszerűen azt akarják, hogy megerősítsék őket abban, amik már ök, és amijük már van. Azt akarják, hogy kihívások elé állítsák őket, hogy ellentétekbe ütközzenek. De az ellentétek olyan fajtájába, amely megragadja, megmozgatja és komolyan veszi őket.” (ROSA–ENDRES 2016, 21–22. o.)

Ez a tézis a pedagógiában nem új. Burkhard K. Müller ezzel kapcsolatban így fogalmazza meg az elismerés paradoxonát: a fiataloknak elismerésre van szükségük elsősorban a felnőttektől „az önmagában létező személy saját értékének elismerése miatt” (MÜLLER 1996, 24. o.). Ilyen jellegű elismerést közvetíteni – Müller szerint – az ifjúsági munka legfontosabb feladata. A fiatalok megtapasztalják az elismerést, ha önállóan cselekszenek, kipróbálják magukat, és ezáltal sikert érnek el. Azonban szükségük is van valakire, aki elismeri őket, egy hiteles tekintélyre. Ezt azonban csak ott találhatják meg, ahol többször is ellenállásba ütköznek. Ha csak megerősítést kapnak, abban az esetben a tekintélyszemély már nem lehet többé az elismerés szava-hihető forrása (vö. uo. 26–28. o.). „Hiteles elismerést csak az tud közvetíteni, aki a maga *saját elismert voltát* érvényre juttatja, és bizonyos fokig rendíthetetlennek is képes azt felmutatni.” (Uo. 28. o.) A rezonanciaelmélet szavaival élve ez azt jelenti, hogy a fiataloknak szükségük van valakire, aki velük szemben a saját hangján szól. Ezt meg tudják érinteni, és ez megérinti őket, ugyanakkor kissé idegen és elérhetetlen is marad. Csak ha ilyesvalakitől kapnak elismerést, az számíthat valódi elismerésnek. Egy olyan pozitív visszajelzésnek, amely „visszhang” csupán, nincs jelentősége.

Ebből kiindulva fontos, hogy a fiataloknak a szülőkről

való leválás fejlődési feladatához más „szembenálló” felnőttekre van szükségük, akik ebben támogatják őket. Képekre van szükségük arról, hogy kik ők, és kik akarnak lenni akkor, ha már nem csak a szüleik gyermekei. A felnőttek ehhez tesztalanként és azonosulási mintaként is szolgálnak (vö. uo. 27–28. o.).

Az elismerés paradoxonával és az ellentét szükségességével kapcsolatos imént bemutatott fejtegetések jól kapcsolódnak Bernd Beuscher azon megállapításaihoz, amelyeket az ifjúság lelkipozásával kapcsolatban tesz. Nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a fiataloknak olyasvalakire van szükségük, aki „velük szemben áll”, aki „más véleményen van, mint ők”, és nem egy kísérré. Ez a típusú „másik fél” az ellenállásával engedi, hogy a fiatalok érezzék, hogy léteznek, hogy figyelnek rájuk (vö. BEUSCHER 2016, 78. o.). A lelkipozó feladata éppen az, hogy ilyen „szembenálló fél” legyen, ehhez pedig hozzátartozik egy bizonyos távolság (uo. 74. o.). Ezzel a „túl sok kedvesség” (uo. 71. o.) és a túl sok megértés ellen fordul: „A fiatalok már nem értik önmagukat, Istent és a világot, fel is fedik magukat e tekintetben, ránk bízzák magukat – mi pedig a legteljesebb megértéssel fordulunk feléjük! Milyen tiszteletlen is ez!” (Uo. 70. o.) Sokkal inkább tiszteletteljesnek tünne, ha komolyan vennék és mindenekelőtt elfogadnák őket az aktuális állapotukban, amikor a dolgok nem világosak a számukra: „Ebben az élethelyzetben a fiatal emberek hálásak, ha valaki végre nem megérteni akarja őket, hanem figyelmet szentel nekik, és meghallgatja őket. Ez a gyermekek és a fiatalok körében végzett lelkipozás mandátuma.” (Uo.)

Lehetetlen valaki mást teljes mértékben megérteni. Azonban ezt közvetíteni a másik felé „tiszteletlen” és tolatkodó, különösen akkor, ha a másik kifejezetten kijelenti, hogy nem érti önmagát. Hogyan kellene akkor valaki másnak a fiatalokat jobban megérteni, mint ahogy ők megértik saját magukat? Meg lehet *próbálni*, hogy megértsük azt, aki velünk szemben áll. Ez szükséges is a lelkipozáshoz. Az a fontos, hogy világos legyen, hogy érdekel a másik. Ám a tényleges megértés mindig csupán részlegesen sikerülhet. Közösen lehet az én és az önálló identitás keresésére indulni, de ezt a feladatot a lelkipozók nem vehetik át a fiataloktól.

Az emberi élet tökéletlenségével kapcsolatban BEUSCHER a „gyógyító kiábrándulás” fogalmát használja (2016, 71. o.).⁵ Ebben pedig a segítő tehetetlenségének megtapasztalása a fontos. Az identitás töredékes voltának megértése megkönnyebbülést hozhat. A lelkipozók támogathatják a fiatalokat abban, hogy ahelyett, hogy magukat tovább tökéletesítsenek és optimalizálnák, megtanuljanak bánni a töké-

letlenség és a töredékesség tapasztalatával (uo. 75–76. o.). Henning LUTHER ezt kifejezetten a vallásoktatás feladatának látja (2014, 179. o.). Egy olyan lelkipozói folyamatban, ahol nyíltan beszélnek az élet töredékességéről, arra a tapasztalatra tehetnek szert a lelkipozottak, hogy nem hagyják őket a pácban, ha ők maguk hibát követnek el (vö. BEUSCHER 2016, 78–79. o.). Amikor fiatalok a lelkipozásban azt élik át, hogy minden tökéletlenségükkel és törekvésükkel együtt feltétel nélkül elfogadják őket, ez segíthet nekik abban, hogy magukat is elfogadják a maguk tökéletlenségében és elvetettségében. Ezzel egyidejűleg megtapasztalhatják az Isten általi megigazulás és feltétel nélküli elfogadás jelentőségét is. A fiatalok azoknak a lelkipozóknak köszönhetően élnek át valamit ebből, akik figyelnek rájuk, és elismerik őket, tisztelettel fordulnak feléjük. Beuscher szerint ehhez bizonyos távolság szükséges. Csak a távolság alapján lehet szó az idegen valódi észleléséről, amivel a lelkipozó a fiatalok rendelkezésére állhat, és ezáltal válik lehetségessé, hogy a fiatalok másképp tekintsenek önmagukra (vö. uo. 79–80. o.). Az ifjúság körében végzett lelkipozás az identitás töredékes voltának perspektívájában „azt a kompetenciát célozza, amely hozzásegít ahhoz, hogy bizalommal telve tudjunk bánni a labilis étellel, a megismerhetetlennel, az átláthatatlannal, az idegennel” (uo. 81. o.).

Következtetések

A lelkipozás – Rosa definíciója alapján – rezonancia-kapcsolatként értelmezhető. Ez nem a lelkipozás egy új elméletének megalapozása kíván lenni (vö. ZIEMER 2018, 148. o.). Arról van inkább szó, hogy a lelkipozás és mindenekelőtt a lelkipozói kapcsolat alapelvei jól átültethetők Rosa rezonanciaelméletének fogalmába és leírás módjába. Ez abban is felismerhető, hogy azt, amit Rosa sikeres és kívánatos kapcsolati minőségként határoz meg, már alkalmazzák a lelkipozásban, vagy megpróbálják benne alkalmazni. De miben áll akkor az értékötöbblete annak, ha a lelkipozásra mint rezonanciára tekintünk?

A rezonancia lelkipozói kategóriaként (uo. 147. o.) – Rosa rezonanciaelméletének háttérén – több mint a lelkipozó „belső rezdüléseinek” kinyilatkoztatása vagy a tanácsot kérő kijelentéseinek felerősítése. A rezonancia a lelkipozói kapcsolat egészét írja le, és ebben a dimenzióban a lelkipozást kétféle módon lehet érteni. Egyrészt mint az ember „rezonanciában létéről”, másrészt mint az ember „rezonanciára való képességéről” való gondoskodást. Ha rezonanciaként tekintünk a lelkipozásra, ennek a nyeresége abban áll, hogy ezáltal a lelkipozás némely aspektusára új hangsúly kerül. Ez a lelkipozói magatartásnak új impulzusokat adhat.

Különösen is ki kell emelni a bátorítást önmagunk kifejezésére, valamint ezzel egyidejűleg a nyitottságot mind-

⁵ A kifejezés nehezen fordítható. A csalódás, kiábrándulás szó németül *Enttäuschung*, itt az eredeti szövegben *Ent-Täuschung* szó áll. Az *ent-* fosztóképző (-telen/-talan), ugyanakkor maga a *Täuschung* szó is csejt, csalódást, megtévesztést jelent. – *A ford.*

azzal szemben, ami idegen és más, továbbá azt, hogy készek legyünk arra, hogy valaki vagy valami megérintsen bennünket (uo. 148. o.). Ez érvényes mind a lelkigondozó, mind pedig a tanácsot kérő esetében.

Egy további szempont – amely azáltal válik különösen világossá, ha a lelkigondozást rezonanciaként értjük –, hogy magának a lelkigondozónak „rezgés képesnek” kell lennie ahhoz, hogy a lelkigondozói kapcsolat sikeres legyen (uo. 149. o.). A lelkigondozóknak nemcsak a saját hangjukon kell tudniuk szólni, hanem meg is kell tudniuk nyílni, engedniük kell, hogy érzelmi-lelki értelemben megérintsék őket, és készen kell állniuk a változásra. Nem kérdés, hogy ez csak korlátozottan lehetséges, és hogy a lelkigondozóknak a professzionális rezonanciakapcsolatokon túl másra is szükségük van. A lelkigondozó szükséges önreflexióját és önmegfigyelését úgy fordíthatjuk le, mint az önmagunkkal való rezonáns kapcsolat szükségét. Csupán ha ezek újra meg újra előtérbe kerülnek, akkor fog sikerülni a lelkigondozónak az, hogy megnyíljon a tanácsot kérők előtt, és empátiásként forduljon feléjük. Ha a lelkigondozást rezonanciaként értjük, ezzel egy bizonyos távolság szükségessége is hangsúlyossá válik a lelkigondozói kapcsolatban. A lelkigondozónak és a tanácsot kérőnek kellőképpen „zártnak” kell lennie és „önmagánál kell tudni maradnia”. Nem szabad a kapcsolatban „feloldódniuk”.

A rezonancia kivitelezhetetlenségének hangsúlyozása a lelkigondozás számára is új jelentőséget nyer. Bármilyen sokat tehetnek is a lelkigondozók egy jó kapcsolat kialakításáért, a lelkigondozói kapcsolat végső soron nem előállítható, és az emberek, a lelkigondozók is ráutaltak maradnak. Ezen túl pedig a rezonancia a lelkigondozói kapcsolatban is pillanatszerű marad.

Az emberi rezonanciaigény hangsúlyozása szintén gazdagítja a lelkigondozást. A lelkigondozókkal való kapcsolatban arra a tapasztalatra tehetünk szert, hogy képesek vagyunk valakit érzelmileg megérinteni, „szóra bírni”, és ezáltal megérezni valamit abból, hogy hatást gyakorolunk rá. Keresztény szemszögből a rezonanciatapasztalatot a lelkigondozásban úgy is lehet érteni és magyarázni, mint „az eljövendő kegyelem láthatóvá válását” (uo. 150. o.).

Az ifjúság lelkigondozása rezonanciatapasztalatokat kínál, és úgy is értelmezhető, mint gondoskodás a fiatalok más (a világhoz, önmagukhoz, az Istenhez fűződő) kapcsolataiban való rezonanciaképességéről. A lelkigondozók partnerként – stabil rezonanciategyelyként – ajánlják fel magukat annak érdekében, hogy horizontális szinten létrejöhessen a kapcsolat. Ez a tapasztalat pozitívan hathat, és a fiatalok tanulhatnak belőle. A lelkigondozásban lehetővé kellene tenni a fiatalok számára, hogy a saját hangjukon szólaljanak meg, és megtapasztalják önmagukat. Át kell élniük azt, hogy hatással vannak másokra, mivel a kapcsolatban megérik, hogy „mozdíthatnak valamit”, hogy „szóra bírhatnak másokat”.

A lelkigondozóknak az a nehéz feladatuk van, hogy egyszerre kell rezonanciatesteknek és impulzust adóknak lenniük és az ifjúságot is ekként elismerniük. Csak így jöhet létre egy olyan kapcsolat, amely hat, azaz megérint és megváltoztat. A lelkigondozást rezonanciaként értve a résztvevők személyi státuszát és alapvető egyenértékűségét hangsúlyozzuk. Ezzel kapcsolatban is érvényes: „...a rezonancia magában foglalja azt, hogy [...] »félíg állunk rendelkezésre«” (ROSA 2019, 52. o.). Rosa „a váratlannal szembeni nyitottságot” (uo. 51. o.) a rezonanciatapasztalatok előfeltételének nevezi. A lelkigondozóknak szükséges nyitottnak lenniük a változásokra, amelyek a rezonanciakapcsolatból adódnak. „A kísérlet, hogy interakciós folyamatokat [...] eredményorientáltan irányítsunk és optimalizáljunk, »a rezonanciategyely csendjét« eredményezi.” (Uo. 66. o.) Ez érvényes a lelkigondozásra is.

A rezonanciaelmélet arra is emlékezteti a lelkigondozókat, hogy ne hanyagolják el a társadalmi viszonyok kritikáját. Már Henning LUTHER rámutatott arra (1998), hogy a társadalom kritikus szemrevételezése és a látszólag normális és „egészséges” kapcsolatok elhanyagolása kifejezetten veszélyes a lelkigondozók számára. Nem a fiatalok hibásak, nem ők csinálnak valamit rosszul, ha nehezen találják meg a helyüket a társadalomban. Ehelyett talán azokat a társadalmi viszonyokat kellene megváltoztatni, amelyek megnehezítik a dolgukat, és erősíteni kell a fiatalok önbizalmát. Ezenkívül amennyire csak lehet, meg kell szabadítani őket attól a nyomástól, amelyet az alkalmazkodási kényszer helyez rájuk. Nem az a megoldás, hogy a fiatalokat – akik már így is, úgy is mérhetetlen teljesítmény- és kvalifikációs nyomás alatt állnak – „optimalizáljuk”, vagy őket további önoptimalizálásra ösztönözzük.

A lelkigondozás feladata az ifjúsági munka keretei között az, hogy lehetőséget kínáljon a függőleges rezonanciategyelyek felfedezésére, fejlesztésére és kialakítására. A lelkigondozók az ilyen rezonanciategyelyek hiteles példáit tudják felmutatni a vallás területén. A lelkigondozói beszélgetésben megemlíthetik ezeket, és személyesen megválaszolhatják a fiatalok kérdéseit.

Annak a nagy része, amiről itt írtunk, már zajlik az evangélikus ifjúsági munka gyakorlatában. Egy lehetséges „jobb világ” központi mértékeként ROSA a (meg)hallgatást és a válaszadást nevezi meg (2016, 762. o.). Az ifjúsággal végzett lelkigondozásban és a részvételre irányuló evangélikus ifjúsági munkában ezek nem olyan mércék, amelyeket teljesen újonnan kellene bevezetni.

Kitekintés

Összefoglalóan Ziemer is megállapítja, hogy „sok minden, amit a rezonancia magában foglal, már jelen van a szociális vagy szocioterápiás elgondolásokban éppúgy, mint a pasz-

torálpszichológiára alapozott lelkipozás-értelmezésben. Nem minden új. De úgy hiszem, hogy a rezonancia fogalma specifikus módon stimuláló és ösztönző lehet a lelkipozás és a szupervízió számára.” (ZIEMER 2018, 139. o.)

Dacára minden felismerésnek, amelyre a lelkipozás rezonanciaeseményként való szemlélése által jutunk, nem szabad elfelejtenünk, hogy a világgal való kapcsolatok nem csupán az egyén révén állnak elő, és nem is alakíthatók szabadon. Mindez nem egyéni teljesítmény, hanem nagymértékben a társadalom kultúrájának és szerkezetének hatása (vö. ROSA 2016, 671. o.). A modern nyugati társadalomról elmondható, hogy tendenciózusan rezonanciaellenes, kevés teret ad a rezonanciának. A lelkipozás éppen ez alól lehet – amint arról írtunk – kivétel, ennek a tapasztalatnak egyfajta ellensúlya. Ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy megváltoztassuk a rezonanciaszegény társadalom alapvető problematikáját, amely kihatással van az egyének világgal való kapcsolatára. Az egyház feladata lehetne, hogy felmutassa annak a társadalomnak a kritikáját, amely az embereknek szenvedést okoz, mert inkább elidegenedést, mint rezonanciát tapasztalnak meg benne élve. Az egyházaknak igenis kritikával kell illetnie az olyan társadalmat, amely a valódi emberi kapcsolatokra nézve károsnak tűnik. Ezt a szerepet az egyház annál is inkább magára tudja vállalni, mivel nincs olyan mértékben alávetve az erőviszonyok egyensúlya logikájának, mint a gazdasági, tudományos és jogi szervezetek vagy éppen az emberek privát élethelyzei (vö. uo. 688. o.). Az egyháznak az ember iránti gondoskodását ezért általános értelemben a társadalmi viszonyok kritikájaként lehetne és kellene kifejeznie.

Ha Rosa rezonanciaelméletét komolyan vesszük, abból indulhatunk ki, hogy a rezonanciatapasztalatok alapvető jelentőséggel bírnak az emberek számára. A lelkipozásban ilyen rezonanciatapasztalatokra tehetnek szert az emberek, és ezzel egyidejűleg megerősödhetnek a saját, valamint a másokkal szembeni rezonanciaképességükben. Ebből a perspektívából nézve a lelkipozás nagyon fontos szerepet tölt be az emberek számára a mai társadalomban. A fiatalokkal végzett lelkipozás a fiatalok különleges rezonanciaigényével találkozhat, és támogathatja őket abban, hogy stabil rezonanciatengelyeket fejlesszenek ki. Ezáltal olyan fontos feladat jut a fiatalokkal végzett lelkipozásnak, amelyet kívülről nézve gyakran nem vesznek észre.

A lelkipozás rezonanciaeseményként való bemutatásának egyik előnye, hogy a rezonanciaelmélet segítségével jobban érthetővé tehető a lelkipozás mibenléte a szaktudományos-teológiai és keresztény kontextuson kívül. Az egyház – különösen a lelkipozáson keresztül – ellensúlyt képezhet egy rezonanciaszegény társadalomban, és lehetőséget nyújthat másoknak arra, hogy hozzájáruljanak a világgal való rezonáns kapcsolatok létrejöttéhez. Az egyháznak nem kellene lebecsülnie (a fiatalok körében végzett) lelkipozás jelentőségét, valamint annak a lehetőségét,

hogy a lelkipozáson keresztül a lehető legkülönbözőbb embereket érje el és segítse. Az egyház a rezonanciaelmélet segítségével nem egyházi kontextusban is megértetheti, hogy milyen nagy társadalmi hozzájárulást jelent a lelkipozás. Ezt a lehetőséget ki kellene használnia.

Hivatkozott művek

- BEUSCHER, Bernd 2016. „Kindheit ist keine Krankheit”. *Lebenstüchtigkeit als Ziel von Seelsorge mit Kindern und Jugendlichen*. In: Ralph Kunz (szerk.): *Seelsorge. Grundlagen – Handlungsfelder – Dimensionen*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 67–82. o.
- BURBACH, Christiane (szerk.) 2019a. *Handbuch Personenzentrierte Seelsorge und Beratung*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- BURBACH, Christiane 2019b. *Lebens-Prozesse – Grundannahmen Personenzentrierter Seelsorge und Beratung*. In: uő (szerk.): *Handbuch Personenzentrierte Seelsorge und Beratung*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 17–48. o.
- GRÄB, Wilhelm 2007. *Ratsuchende als Subjekte in der Seelsorge*. In: Wilfried Engemann (szerk.): *Handbuch der Seelsorge. Grundlagen und Profile*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. 128–142. o.
- KINGREEN, Tilman 2019a. *Die Resonanztheorie von Hartmut Rosa. Ein inspirierender Dialog zwischen Soziologie, Pastoralpsychologie und Theologie*. *Wege zum Menschen*, 71. évf. 5. sz. 430–434. o.
- KINGREEN, Tilman 2019b. *Was ist der Mensch? Zum Menschenbild im Personenzentrierten Ansatz*. In: Christiane Burbach (szerk.): *Handbuch Personenzentrierte Seelsorge und Beratung*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 49–65. o.
- KLÄDEN, Tobias – SCHÜSSLER, Michael (szerk.) 2017. *Zu schnell für Gott? Theologische Kontroversen zu Beschleunigung und Resonanz*. Herder, Freiburg.
- KLESSMANN, Michael 2016. *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens – Ein Lehrbuch*. 6. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- LAMMER, Kerstin 2013. *Den Tod begreifen. Neue Wege in der Trauerbegleitung*. 6. kiad. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
- LUTHER, Henning 1998. *Die Lügen der Tröster. Das Beunruhigende des Glaubens als Herausforderung für die Seelsorge*. *Praktische Theologie*, 33. évf. 3. sz. 163–176. o.
- LUTHER, Henning 2014. *Religion und Alltag*. 2. kiad. Radius Verlag, Stuttgart.
- MÜLLER, Burkhard K. 1996. *Jugendliche brauchen Erwachsene*. In: Gerd Brenner – Benno Hafener (szerk.): *Pädagogik mit Jugendlichen. Bildungsansprüche, Wertevermittlung und Individualisierung. Praxishilfen für die Jugendarbeit*. Juventa, Weinheim–München. 22–29. o.
- ROSA, Hartmut 2016. *Resonanz. Eine Soziologie der Weltbeziehung*. Suhrkamp, Berlin.
- ROSA, Hartmut 2017. *Gelingendes Leben in der Beschleunigungsgesellschaft. Resonante Weltbeziehungen als Schlüssel zur Überwindung der Eskalationsdynamik der Moderne*. In: Tobias Kläden – Michael Schüssler (szerk.): *Zu schnell für Gott? Theologische Kontroversen zu Beschleunigung und Resonanz*. Herder, Freiburg. 18–51. o.

ROSA, Hartmut 2019. *Unverfügbarkeit*. 3. kiad. Residenz Verlag, Wien–Salzburg. (Unruhe bewahren.)

ROSA, Hartmut – ENDRES, Wolfgang 2016. *Resonanzpädagogik. Wenn es im Klassenzimmer knistert*. 2. kiad. Beltz, Weinheim–Basel.

ZIEMER, Jürgen 2007. Die Beziehung zwischen Ratsuchendem und Seelsorger. In: Wilfried Engemann (szerk.): *Handbuch der Seelsorge. Grundlagen und Profile*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. 143–157. o.

ZIEMER, Jürgen 2015. *Seelsorgelehre. Eine Einführung für Studium und Praxis*. 4. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

ZIEMER, Jürgen 2018. Resonanz. Eine „akustische Figur” in poimenischer Perspektive. In: Dagmar Kreitzscheck – Heike Springhart (szerk.): *Geschichten vom Leben. Zugänge zur Theologie der Seelsorge. Festschrift für Wolfgang Drechsel*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. 139–151. o.

Fordította: Gazdag Zsuzsanna
Lektorálta: Percze Sándor

A hívő élet alapjai a Jelenések könyve szerint

A Jelenések könyve mint etikai alpmű (1. rész)

■ RICZINGER SZILVIA

A Jelenések könyvéről elsöre talán nem az jut eszünkbe, hogy a keresztény életfolytatás alapjairól adna mindannyiunk számára fontos tanítást. Nem állítom, hogy átfogó és részletes etikai útmutatást kapunk János jelenéseit olvasva, mert ez koránt sincs így, azt azonban kijelenthetjük, hogy a hívő élet lényegét és dinamikus változó voltát ragadja meg a Biblia utolsó irata. A tanulmány első részében amellett érvelek, hogy a Jelenések célja, hogy Krisztus követésére készítse fel vagy ebben erősítse a keresztényeket. Az is kiderül, hogy a tanítványság legfőbb erénye az ’állhatosság’ (talán jobb fordításban ’sokat tűrő kitartás’, görögül ὑπομονή). Ez a kitartás azonban megszakadhat, és csakis a megtéréssel (μετάνοια) állhat helyre, így ez a két fogalom jellemzi legjobban a hívő élet alakulását. A tanulmány második részében fogjuk ezeket a feltevéseket a Jel 2–3-ban található üzenetek alapján megvizsgálni és alátámasztani tartalomelemzés segítségével. Végül arra is kitérünk, hogy milyen üzenete van mindennek a ma egyháza és emberei számára.

Etika és eszkatológia

Tény, hogy az írásmagyarázók nem helyezik gyakran vizsgálódásuk középpontjába a Jelenések könyvének etikáját. Némelyek egyenesen tagadják, hogy bármilyen etikai koncepció érvényesülne az iratban (lásd WOJCIECHOWSKI 2019, 26. o.), és vannak olyanok is, akiknél nem kerül elő ez a téma (pl. LADD 1993). Megint mások röviden értekeznek róla, de nem szentelnek nagy figyelmet az irat etikájának.¹

¹ Erre példa BOLYKI János *Újszövetségi etikája* (1998), amely csak röviden szól a Jelenésekről, az evangéliumok és Pál etikája sokkal hangsúlyosabban jelenik meg a műben.

Mégis amellet kell érvelnünk, hogy a Jelenések könyvében nemcsak hogy megjelenik az etikai tanítás, hanem annak egészét áthatja. Ma is azért releváns számunkra ez a könyv, mert arról szól, hogy nem mindegy, hogyan él a Krisztust követő ember. Mindez alapvetően fakad az irat eszkatológiai jellegéből. Egyrészt az, hogy valamit közelre várunk, azt is jelenti, hogy jobban odafigyelünk rá: nagyobb jelentőséget és figyelmet tulajdonítunk olyan eseményeknek, amelyek közel vannak, mint olyanoknak, amelyek a távoli jövőben következnek be (ALLISON 2014, 297. o.). Bár az utolsó idők várása nem hoz új etikai szempontokat, a váradalom, hogy nemsokára vége minden társadalmi konvenciónak és szociális berendezkedésnek, kevésbé köti a hívőt a jelen világhoz. Ezért az apokalipszisekben az adott valóság etikai tanításából egyes elemek különösen is hangsúlyt kapnak, míg másoknak csökken a jelentősége, hiszen ha tudjuk, hogy mindjárt vége mindennek, „a jelen élet aligha folytatódhat úgy, mint előtte” (ALLISON 2014, 297. o.).

Fontos azonban kiegészítenünk ezt a nézetet, és rámutatnunk arra is, hogy Krisztus feltámadásával a keresztény eszkatológia nem csupán *futurum* (CSERHÁTI 1966, 291.o.), hanem egyúttal *praesens* is: már jelen való, de még nem beteljesült valóság. A Jelenések könyvét pontosan azért nem becsülhetjük alá, és engedhetjük át a szektás világvégeváróknak, mert alapvetően a mindenkori olvasó *jelenének* szól, a jelen és a jövő láthatatlan valóságának fényében.² Már csak azért is ezt mondhatjuk, mert ha az utolsó két fe-

² Darrell W. JOHNSON találó összefoglalása szerint a Jelenések fő célja az, hogy az olvasója megértse: a dolgok nem (csak) olyanok, mint amilyenek tűnnek (2004, 19. o.) – és ehhez kell az apokalipszis műfaja, amely a jövő, de még inkább a jelen láthatatlan realitásának fényében mutatja meg azt, ami van (uo. 26. o.).

jezetet nem nézzük, a szentek viselkedésének motivációja csak öt esetben irányul a jövőre, és majdnem negyvenszer jelen idejű (WOJCIECHOWSKI 2019, 30. o.). Ilyenformán az etikája is mindig aktuális, hiszen arra nyitja fel a szemünket, hogy a mostani magatartásunknak, viselkedésünknek milyen konzekvenciái vannak a jelenünkre és a jövőnkre nézve.

Az etika helye a Jelenések tanításán belül

Megállapítottuk, hogy nem hagyhatjuk ki az etikát, amikor a Jelenések üzenetéről beszélünk, és azt is láthattuk, mennyire szorosan összekapcsolódik ez az eszkatológiával. Arról azonban még nem ejtettünk szót, hogyan viszonyul a Jelenések etikája a többi teológiai témához a könyvben. Ennek feltárása még jobban megvilágítja, hogy mennyire központi szerepe van az etikának.

Egyértelmű, hogy mindennek a középpontjában a krisztológia áll,³ erre épül az ekkleziológia, az etika és az eszkatológia is,⁴ amelyek egymással is szorosan összekapcsolódnak. Anniban árnyalhatjuk ezt a képet, hogy nem feltétlenül egymás mellé rendeltségről van szó, hiszen az eszkatológia áthatja mind az etikát (ahogy már láthattuk is), mind az ekkleziológiát. Véleményem szerint azonban ennél tovább is mehetünk.

Hogy képesen fogalmazzak, e könyv tanítása meglátásom szerint úgy áll össze, mint a paradicsomvirág. A szarát a teológia (a szó 'Istenről szóló tudomány' értelmében) adja, hiszen minden Istenből indul ki. Ezen függ a krisztológia mint vacok. A vacok az a vastagabb rész, amely az egész virág alapját adja – ilyen a krisztológia is a Jelenésekben. A pneumatológia olyan szerepet kap a könyvben, mint a paradicsom csészelevelei a virág egészében: a vacokból (krisztológia) kiindulva ez takarja be a fejlődő bimbót (a Lélek Jézus Lelke!), majd egészen a gyümölcs kifejlődéséig jelen van, „örkődik”. Így „felügyel” a Lélek mindent, ő beszél a gyülekezetekhez is (lásd az „akinek van füle, hallja meg” refrént).

A krisztológiából indul ki az etika is, mint vacokból a bibe. A bibe a virág közepén található, mint ahogy az etika is a Jelenések tanításának közepe – hiszen az egész könyv azért íródott, hogy a szenteket erősítse és/vagy figyelmeztesse azáltal, hogy rámutat a cselekedeteikre. A bibe azonban önmagában nem terem gyümölcsöt, csak akkor, ha a porzók megtermékenyítik. Az etika is ilyen: önmagában nincs értelme, csak akkor, ha egyes emberekkel vagy közösségekkel kapcsolatban beszélünk róla. Ezért a porzók a modellben az

³ SCHNELLE 2009 szerint: „A tanúság/bizonyoságtétel-motívum az etika krisztológiai alapját is megmutatja, hiszen az első és örök tanú Jézus Krisztus maga (1,5; 2,3; 6,14). Ennek következménye, hogy a keresztények meghívat kaptak, hogy csatlakozzanak Isten országához az idők végén.” (763–764. o.)

⁴ SCHNELLE 2009, 765. o.; STRECKER 2012: „Mind a gyülekezeti-antropológiai indikatívusz, mind az etikai imperatívusz a dicsőséges Krisztus valóságosságán alapszik.” (537. o.)

antropológiát és az ekkleziológiát jelképezik. Ezt az egészet az eszkatológia szíromlevelei borítják be. Azaz az eszkatologikus képek, bármennyire is ezeken ragad meg az ember figyelme, nem a lényeket hordozzák. A szíromlevelek körbefogják az egész virágot, de végül elszáradnak, hogy helyet adjanak a gyümölcsnek. Ugyanígy az eszkatológia is csak a külső réteget jelenti, a leglátványosabbat, de nem a legfontosabbat.

Látható, hogy mindegyiknek megvan a maga helye és szerepe, és az is, hogy mennyire központi szerep jut mind ebben az etikának.

Sajátosságok

Röviden érdemes felvázolnunk azokat a kiindulópontokat és fontosabb fogalmakat, amelyek meghatározzák a Jelenések etikai tanításának megértését. Az egyik ilyen a történelmi helyzet (BOLYKI 1998, 171. o.). Figyelembe kell vennünk, hogy az elsődleges címzettek üldöztetés és megpróbáltatások közepette hallották Krisztus üzenetét (STRECKER 2012, 531. o.): ki voltak téve a római császárkultusz csábításának és a zsidók ellenségességének is. Ezek nemcsak kívülről jövő támadások voltak, hanem belülről is veszélyeztették a közösségeket (SCHNELLE 2009, 762. o.). János (illetve rajta keresztül Krisztus) célja a gyülekezetek identitásának megőrzésére biztatás volt, amihez motivációként szolgálnak a megígért jutalmak, a győzelemszimbolika (uo. 763. o.) és természetesen a büntetés kilátásba helyezése is (BOLYKI 1998, 172. o.). Az identitás megőrzéséhez tartozik Jézus nevének hűséges megvallása – János alapvetőnek veszi, hogy ennek a kitartásnak a halál sem szabhat gátat (SCHNELLE 2009, 764. o.). (Ez a gondolat teremtette meg a vértanúk etikáját, vö. BOLYKI 1998, 171. o.) A fentiekhez kapcsolódik szorosan a gazdagság-szegénység kérdése, amely imperatívuszban nem jelenik meg ugyan, de egészen világosnak tűnik, hogy a vagyon és a bálványimádás szorosan összekapcsolódnak (HAYS 2004, 176–177. o.).

Van olyan bibliatudós, aki szerint a Jelenések könyve szektás etikát képvisel. WITHERINGTON (2010, 554. o.) például úgy véli, hogy a hét gyülekezetnek szóló üzenetek alapján János a közösségeit, amelyeknek felügyelője, nem tartja elég szektariánusnak. Ehhez kapcsolódik SANDERS (idézi HAYS 2004, 169. o.) megállapítása, miszerint a Jelenések azt mondja, hogy az egyénnek nincs társadalmi felelőssége, és arra ösztönzi a hallgatóit/olvasóit, hogy vonják ki magukat a világból. Az Apokalipszis valóban éles határvonalat húz az egyház és a világ között (SCHNELLE 2009, 764. o.; STRECKER 2012, 531. o.), és nem bátorít térítésre és az ellenség szeretetére (HAYS 2004, 182. o.) – de miért kellene általános, mindenre kiterjedő etikát számonkérnünk Jánoson? A Jelenések elsősorban a bálványoknak és a mögöttük lévő démoni erőknek való ellenállásra buzdít, mert csak így őrizhető meg a keresztények Krisztusban nyert új identi-

tása.⁵ Mindez nem mond ellent az újszövetségi etika többi részének, inkább kiegészíti azt.

Itt kell kitérnünk arra is, hogy mennyiben tér el a Jelenések etikája a páli tanítástól. Az biztos, hogy Pál sokkal inkább a társadalomban való aktív szerepvállalásra biztat a leveleiben, és a bálványáldozati hússal kapcsolatban jóval nagyobb teret hagy az egyéni belátásnak és lelkiismeretnek, mint János (lásd pl. 1Kor 8). Ez pontosan a korábban taglalt speciális történelmi helyzet miatt lehet így: a többségi kultúrában való részvételnek túl nagy lett a tétje, és ezért háttérbe kell szorulnia az egyéni szabadságnak.

Különbség van abban is, hogy a Jelenésekben a Tóra nem jelenik meg explicit módon, és János nem áll vele folyamatos párbeszédben úgy, mint Pál (STRECKER 2012, 545. o. – bár ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy János ne venné alapul a Tórát).⁶ Felmerül még az a kérdés is, vajon nem áll-e szemben a páli megigazulástannal az, hogy az ítélet a Jelenésekben az ember tettein múlik. STRECKER (2012, 545. o.) egyértelműen bizonyítja Jel 1,5–6 és 5,9–10 alapján, hogy nem erről van szó: az üdvösség forrása Krisztus megelölegezett szeretete és békéltető munkája.

A másik kiindulópont a Jelenések műfaja (BOLYKI 1998, 171. o.). Egy apokalipszisben természetesen az erőteljes, akár rendkívül erőszakos képek és a fekete-fehér, dualisztikus felfogás (WOJCIECHOWSKI 2019, 28., 35. o.). Fontos, hogy ezeket ne mint tényyszerű leírásokat fogadjuk, hanem mint műfaji sajátosságokat, és elsősorban pedagógiai célt lássunk mögöttük (uo.). A metaforikus nyelvezet nem csupán a kognitív szintet éri el a hallgatóban, hanem az érzelmeire is hat, mélyebb feldolgozást és jobb megjegyzést téve lehetővé (BEALE 2009, 252. o.). Beale szerint (uo. 253. o.) János azért választotta eszközként ezt a prófétai-parabolikus műfajt, hogy az ószövetségi próféták és Jézus nyomdokán járva mondanivalójának etikai-teológiai céljára, azaz a Jézus melletti kompromisszumok nélküli biztonyságtételre való buzdításra irányítsa a gyűlést.

Tanítványság

Rámutattunk, hogy az etikai tanítás mennyire központi része a Jelenéseknek, de egy fontos fogalomról még nem esett szó. Ez a könyv a *tanítványságról* szól. Bár maga ez a szó nem szerepel az iratban (TREBILCO 2012), az egész könyvet

átszövi a tanítványság témája (MARRINER 2016) – minden, ami etikai benne, erre vezethető vissza. Johnson ezt így foglalja össze elsősorban lelkészeknek szóló kommentárjában: „Szeretném világossá tenni, hogy a Jelenések könyve nem kristálygömb, amely ezoterikus titkokat mutat meg, hogy segítségével el lehessen menekülni a földi élet kemény valóságából, hanem józan kézikönyv arról, hogy hogyan legyen valaki Jézus tanítványa a földi élet kemény valóságának kellős közepén.” (JOHNSON 2004, 15. o.)⁷

A tanítványság témája az egész könyvön végighalad, de tagadhatatlan, hogy legkoncentráltabban a második és harmadik fejezetben jelenik meg. Ebben pedig azt láthatjuk, hogy az egész téma két fontos motívumra,⁸ a ὑπομοιή-ra (állhatatosság, kitartás) és a μετάνοια-ra (megtérés) épül, amelyek kölcsönhatásban vannak egymással. Így e két fejezet alapján és e szavak mentén fogjuk megpróbálni igazolni három, a Krisztus-követés alapjairól szóló feltevésemet.

1. A jánosi szemszögből nézve a Krisztus-követés, a hívő élet legfontosabb része a ὑπομοιή, amely alapvetően határozza meg a hét üzenetet. Ez jelzi a Krisztus melletti igazi elköteleződést, a vele való egységet.

2. A ὑπομοιή nem homogén: több alkotóeleme is van, és bármelyik sérül, abból megtérésre van szükség.

3. Mivel a hívő élet bűnös, tökéletlen emberek élete, és a világból érkező kísértések között zajlik, nem tud statikus (vagy folyton fejlődő) lenni. Inkább úgy kell elképzelnünk, mint egy élő rendszert, amelyre a dinamikus egyensúly, vagyis a homeosztázis⁹ jellemző. Az egyensúlyt (a ὑπομοιή-t) állandóan fel akarja borítani valamilyen külső erő (amely mögött valamilyen módon mindig a sátán áll). Ha ez sikerül, az egyensúly visszaállítása a megtérés (μετάνοια) által lehetséges.

A gyülekezetek élete is ilyen homeosztázist igyekszik fenntartani, és valamennyivel jobb helyzetből indul, mint az egyén. Mivel a gyülekezet több, mint a hívők összessége,¹⁰ ὑπομοιή-ja is nagyobb, mint az egyes tagok kitartásának összege, és így több esélye van állhatatosnak maradni. Az eltévelyedés azonban őket is fenyegeti, és ebben az esetben is a μετάνοια jelenti az egyetlen megoldást.

⁷ Ő állapítja meg ezt is: „Nincs még egy olyan könyv az emberiség által írt irodalomban, amely egyértelműbbé teszi, mit jelent Jézushoz tartozni és őt követni ebben a világban.” (Uo. 14. o.)

⁸ Az irodalomtudomány nem szinonimaként használja, hanem elkülöníti egy-egy szövegen belül a témákat és a motívumokat. A nagyobb egység a téma, a kisebb a motívum. Ezt az elméletet bibliai szövegeken is használják – lásd pl. James MORGAN *How do motifs endure and perform? Motif Theory for the study of biblical narrative* című cikkét (2015).

⁹ Homeosztázis: „a szervezet belső állapotának állandóságát biztosító élettani folyamatok összessége” (TÓTFALUSI 2008).

¹⁰ „Az egész több, mint a részek összessége” – a Gestalt-pszichológia alapelve, lásd FEJÉR 2019.

⁵ SCHNELLE 2009: „A világos etikai álláspont nem tévesztendő össze az etikai merevséggel. János olyan etikát képvisel, amelyben a hangsúly az egyház identitásán van. Egy olyan helyzetben, amelyben a közösség önazonossága került veszélybe, az etika szükségszerűen ellentétben és dualisztikus nyelvezetben fogalmazódik meg.” (764–765. o.)

⁶ Lásd WOJCIECHOWSKI 2019, 31. o.: „A Tízparancsolat pontjait (2Móz 20,1–17) a szerző nem idézi, de a második, a negyedik és a kilencedik parancsolatra (a katolikus számozás alapján) találunk utalást a Jelenésekben.”

A tanítványság két kulcsfogalma

Az elemzés megkezdése előtt szükséges kitérnünk a két fogalom mibenlétére (kialakulásukra, jelentésrétegeikre) annak érdekében, hogy alaposabb exegézist tudjunk végezni.

A legtöbb újszövetséges, aki a Jelenések könyvének teológiájával foglalkozik, az állhatatosságra/kitartásra buzdítást emeli ki mint legfontosabb etikai mondanivalót (lásd pl. SCHÜSSLER-FIORENZA 1981, 57. o.; SCHNELLE 2009, 764. o.; BEALE 2009, 242., 266. o.; WOJCIECHOWSKI 2019, 32. o.). Valóban, a kis-ázsiai gyülekezeteket kísértő legnagyobb veszély abban az időben a kultúrával való vétkes kompromisszumkötés volt, amely leginkább a pogány kultuszokban való részvételben öltött testet (ezt a Jelenések leggyakrabban a bálványimádás fogalmával fejezi ki). Arra azonban kevesen térnek ki, hogy nemcsak a pogány környezetből érkeztek támadások, hanem a zsidó közösségek felől is. Sok kutató csak annyit állapít meg, hogy a Jelenések a császárkultusszal szembeni ellenállás dokumentuma (Pl. HAYS 2004, 170., 177. o.; BOLYKI 1998, 171. o.), de arról nem írnak, hogy a keresztényeknek (elsősorban a zsidókeresztényeknek) a zsidókkal is meg kellett küzdeniük. Ekkoriban a kereszténység jogi és szociális helyzete nem volt egészen tisztázott a Római Birodalmon belül. A zsidó származású keresztényeket két oldalról is fenyegette az aposztázia veszélye: ha mentesülni akartak a kultuszban való részvétel alól, vallhatták zsidónak magukat, de ezzel gyakorlatilag megtagadták a Jézusba vetett hitüket (lásd HEMER 1986, 8–12. o.). A keresztény hit megvállását és az ebben való megállást, kitartást tehát kétfelől is próbálták ellehetetleníteni, ráadásul mind kívülről, mind belülről érkeztek ezek a támadások.

A μετάνοια (megtérés) igei alakját, a μετάνοιειν-t szintén sokszor említik a szakirodalomban Jel 2-3 kapcsán, hiszen csak ebben az egységben hétszer szerepel (az összes említés száma tizenkettő a könyvben; vö. BEALE 2009, 266. o.; WOJCIECHOWSKI 2019, 32. o.). Ezt a két fogalmat azonban a legtöbbben nem kapcsolják össze, pedig valójában szorosan összefüggenek. STRECKERREL (2012, 545. o.) érthetünk egyet, aki megállapítja, hogy a Jelenések szerzője nem foglalkozik konkrét és részletes etikai útmutatással, mert mindenekfelett a gyülekezetek Jézus iránti hűsége és hitük melletti kitartása érdekl, és pontosan ezért megtérésre hívja azokat, akik meglankadtak ebben.

Ez a két fogalom nemcsak hogy fontos Krisztus követőinek magatartásában, hanem az üldözések közepette a tanítványi élet lényegét és fő ismertetőjegyeit jelentik. A következőkben pontos jelentésüket kíséreljük meg tisztázni.

ὑπομένω, ὑπομονή (állhatatosság, kitartás, türelem)

A ὑπομονή értelmezésekor nincs egyszerű dolgunk. Nagy nehézségeket okoz a szó visszaadása, és az sem könnyíti

meg a helyzetet, hogy a különböző bibliafordítások eltérő kifejezést használnak rá.

A ὑπο- prepozíció 'alatt'-ot jelent, a μενω jelentése pedig 'marad', így szó szerint fordítva a ὑπομονή alatta maradásként, mármint terhek, próbák alatt maradásként, azok eltűrését jelenti. Egyéb jelentésrétegei még a tűrés, elviselés, kitartás, ellenállás, de ezzel fejezi ki a görög a kard ütést felfogó képességét, valamint jelenthet még merészséget, vakmerőséget is (GYÖRKÖSY-KAPITÁNYFY-TEGYEY 1990, 1138. o.).

Homérosz idejében még csak az igei alakot használták 'marad', 'túlél', 'állhatatos marad' értelemben (NIDNTT 772. o.). A klasszikus görög erénytanban kezdték használni a főnévi alakot. Platónól kezdve, de különösen is a sztoicizmusban a ὑπομονή pozitív értelemben a szenvedésben és a megpróbáltatások között tanúsított állhatatosságot, kitartást jelenti – ezt tartották az egyik legnemesebb férfierénynek (uo.; HAAG 1989, 51. o.).¹¹ Eredetileg a katonák és a sportolók eszménye volt, innen került át az Újszövetségbe, ahol már sokkal inkább lelki-spirituális értelemben lett használatos (ADAMOPOULOU 1996). Történt egy hangsúlyeltolódás is: míg korábban az ember saját erőfeszítésének eredményét fejezte ki a ὑπομονή, addig az Újszövetség szerint a keresztény reménység teszi lehetővé, hogy valaki kitartó/állhatatos legyen (EWNT 970. o.). Ez a reménység azonban nem csak oka, hanem célja is a kitartó hívőnek (IDB 4: 440. o.), hiszen ez készíti a hitben való megmaradásra.

Ahogy láthatjuk, rengeteg konnotációja van a fogalomnak, így a bibliafordítóknak sincs egyszerű dolguk, amikor egyetlen szóval kell visszaadniuk a ὑπομονή-t. A magyar fordítások között megtaláljuk a tűrést, a kitartást, az állhatatosságot és a béketűrést is.¹²

Állhatatosság szerepel a Jelenésekben a legtöbb magyar bibliakiadásban. Ez azt jelenti, hogy valaki nehéz körülmények között is hűséges marad, de itt nem jelenik meg, hogy ennek célja lenne, magyarul inkább a valamiben való megállás és el nem sodródás felhangját érezhetjük benne.

A megvalósult változatok közül talán legjobb a *kitartás*, mert ebben egyszerre van benne a folyamatosság, a *ki-* igekötővel a végességre, a célra is utalhat, a *tart* pedig a szó eredeti értelmét közelítheti meg, hiszen aki „alatta marad” egy tehernek, azt tartania kell. Emellett a magyarban leggyakrabban a *kitartás* szóval fejezzük ki a sportolók vagy valamely nagy célért keményen küzdők erényét, ez pedig erős

¹¹ A szónak negatív jelentése is létezett, ekkor az elnyomásba, erőszakba, rabslolgaságba való passzív beletörődést értették rajta, amely megvetendő viselkedésnek számított.

¹² 'Tűrés' szerepel az 1908-as Károli-verzióban és Masznyik Endre fordításában; a 'kitartás'-t használja Raffay Sándor, a Szent István Társulat Bibliája, Vida Sándor és a 2011-es revideált Károli-fordítás; 'állhatatosság'-ként fordítja Kecskeméthy István, Czeglédi Sándor, Budai Gergely, Ravasz László, Csia Lajos, Simon Tamás László, a Békés-Dalos-Újszövetség és a Magyar Bibliatársulat revideált új fordítása; 'béketűrés' szerepel Soós István fordításában és a Káldi-Neovulgatában.

rokonságot mutat a ὑπομoinή-vel. Annyi viszont hiányosság, hogy kevésbé tükrözi, hogy a túsésnek mekkora szerepe van abban, hogy valaki megmaradjon a hitben, így van létjogosultsága a legáltalánosabban használt *állhatatosság*nak is.

Nehéz dolgunk van, hogy a lehető legteljesebb értelmét ragadjuk meg a ὑπομoinή-nek. Tökéletes megoldás talán nincs is, de az a javaslatom, hogy használjuk a 'sokat tűrő kitartás' fordítást, amely talán a lehető legtöbb jelentésréteget tömöríti a szónak, és mégis érthető marad, mire gondolunk.

Μετάνοιεν, μετάνοια (megtér, megtérés)

E kifejezés meghatározásakor azért nincs egyszerű dolgunk, mert nemcsak hogy nagy jelentésváltozáson ment át a szó, hanem mert jelentésrétegeinek gazdagsága miatt nehéz egyetlen szóval visszaadni bármelyik nyelven.

A klasszikus görögben nem fordul elő gyakran; arra használták, amikor valakinek megváltoztak az érzelmei, véleménye, célja (TDNT 572. o.). Azaz leginkább intellektuális változás következett be, még etikai színezet nélkül: jelenthette a jótól a gonosz felé fordulást is (uo. 572. o.). Morális jelentése attól kezdve van, hogy a megbánás gondolata is megjelent benne, de még ekkor sem az egész élet megfordulását, csak valamely dologhoz való viszonyulás megváltozását értették alatta. A μετάνοια csak az újszövetségi használatban lett a vallásos megtérés és életfordulás szava, de hogy hogyan, azt nehéz visszafejteni, mert a görög gondolkodás erre nem sok nyelvi alapot adott (uo. 572. o.).

Az Ószövetségnek nincs külön kifejezése a megtérésre, minden ilyen esetben a שׁוּב-ot használja, amelynek jelentése legtöbbször visszatér, visszafordul (qal), visszahoz, megtérít (hifil) (EGERESI 2022, 721–722. o.; TDNT 573. o.). A teljesen profán értelemről született a fogalom teológiai értelme, az Istenhez való visszatérés. A Septuaginta a שׁוּב-ot túlnyomó többségben az ἐπιστρέφω-val (megfordul, átfordul, visszafordul, átvitt értelemben megtér, megváltozik a gondolkodása és a viselkedése) adja vissza. A klasszikus filozófiai irodalomban ez a vallásos megtérés szava (NIDNTT 354. o.). A μετάνοια Septuagintában keveset szerepel, legtöbbször 'megbán' és 'meggondolja magát' jelentéssel, de előfordul, hogy ἐπιστρέφω helyett ezzel fordítja a שׁוּב-ot (pl. Jer 8,6; vö. TDNT 573. o.). A főnévi alak nem olvasható a Septuagintában (lásd uo. 574. o.).

Az Újszövetség μετάνοια-használatában – a Septuagintával ellentétben – benefoglaltatik az ószövetségi שׁוּב-értelme is (uo.) A μετάνοια szükségessége volt Keresztelő János igehirdetésének középpontjában. Nála ez egyszeri cselekedet, amelyre mindenkinek szüksége van, az igazaknak is, és viselkedésszerű változással járnia kell a megtérésnek (ezzel János szervesen kapcsolódik az ószövetségi próféták megtérésértelmezéséhez).

Jézus tanításában a μετανοείτε imperatívusz Isten országa elközeledtének indikatívuszán alapszik (TDNT 575. o.). A jézusi μετάνοια-értelmezés is az egyszeri életváltásról szól, és a teljes engedelmisséget követeli meg. A jézusi megtérésre hívás egyúttal meghívás tanítványságra (NIDNTT 358. o.). Mindig együtt jár a hittel (TDNT 575. o.). Bár az imperatívusz alapján úgy tűnhet, hogy emberi teljesítmény a megtérés, valójában Isten ajándéka, amelyhez az ember elfogadókészsége szükséges (uo.). A levélimadalomban jóval kevesebbszer fordul elő a μετάνοια szó, de ez nem azt jelenti, hogy elvesztette volna a jelentőségét, sőt. Annyira központi eleme a keresztény tanításnak, hogy külön terminológiája alakult ki, lásd pl. „Krisztusban lenni”; „új teremtés”; „újonnan születni” (NIDNTT 359. o.). Pálnál megjelenik a Krisztus-hívók megtérésének gondolata is: aligha feltételezhető például, hogy 2Kor 7-ben Pál még nem hívő korinthusiaknak ír, akik levelének hatására szomorodtak meg, és lettek Krisztus követőivé. Itt arról van szó, hogy a már keresztény korinthusiaknak meg kell térniük Pállal való szembenállásukból (CSERHÁTI 2009, 249. o.).

Az apostoli atyáknál gyakran használt fogalom a μετάνοια, a szó ó- és újszövetségi konnotációinak figyelembevételével. A zsidó hagyományon alapuló értelmezés, miszerint nem elég csak a gondolkodás megváltozása, tettek is szükségesek, azt hozta magával, hogy a megtérés részeként kezdték értelmezni a parancsolatok megtartását, és elvárták, hogy a megtérést vezeklés kísérelje „könnyekkel és jajgatással” (TDNT 575. o.). Innen eredeztethető a μετάνοια egyenlővé tétele a bűnbánattal, amely a mai napig megjelenik a teológiai irodalomban és egyes nyelvek bibliafordításaiban is. A keresztény μετάνοια-értelmezés valóban hordoz bűnbánati jelleget (VARGA 1996, 622. o.), azonban ez csak az egyik dimenziója a folyamatnak. Az *Újszövetségi szótár* (BALÁZS 1998) ki is emeli, hogy a megbánásra létezik külön szó, a μετάνοια. A német és angol fordítások és szótárak ezt figyelmen kívül hagyva sokszor 'bűnbánatot tart', 'megbán' értelemben fordítják a μετάνοια-t (lásd pl. *Lutherbibel* 2017; KJV; NIV; RSV). Érdemes átgondolnunk, mi a különbség a *Busse tun* és az *Umkehr*, a *repent* és a *conversion* között. Az előbbiek a bűnbánatra helyezik a hangsúlyt, és ezzel azt sugallják, hogy sokszor lehet megtérni. A keresztény életvitel egyik alapeleme a bűnbánat, gyakorlatilag naponta gyakorolja az, aki a Miatyánkot imádkozza. Ezzel szemben az utóbbiak inkább egyszeri döntésre, nagy életváltásra utalnak; a magyar egyházi köznyelvben, főleg bizonyos kegyességi irányzatokban inkább ezt értik a megtérés fogalma alatt.

A μετάνοια mára leginkább a vallási nézetek megváltozásának szava lett, nem is csak a kereszténységen belül, hanem azon kívül is. Bűnbánati jelentéstartalma hátterbe szorult, a teológiai szakirodalmon kívül teljesen el is különült a megbánás és a megtérés fogalma. Tagadhatatlan, hogy a μετάνοια az Újszövetség legtöbb iratában

leginkább az egyszeri, nagy életváltozás értelmében használatos, a Jelenések könyvbeli használat azonban árnyalja a jelentést. A 2Kor 7,9-ben olvasott megtérésértelmezéshez áll a legközelebb. A Jelenésekben nem találkozunk a második megtérés lehetetlenségével (mint ahogy például a Zsidóhoz írt levél sugallja), mert legtöbbször pontosan olyanoknak hangzik a felszólítás, akik részt vettek pogány kultuszokban, ezzel megtagadva Krisztus nevét. Azt sem mondhatjuk, hogy olyanoknak szólnak az üzenetek, akik még nem születtek újonnan, és nincsenek Krisztusban, mert ezek a közösségek ismerték Jézust és az ő evangéliumát – tehát a μετάνοια itt nem a hitetlenségből hitre jutást jelenti. Még csak nem is Istentől teljesen elszakadt vagy vele alig kapcsolatban lévő gyülekezetekről van szó, hiszen azt látjuk, hogy mind az efezusi, mind a pergamoni, mind a thiatirai gyülekezet fel tud mutatni olyan cselekedeteket, amelyek dicséretet érdemelnek. Tehát bizonyos szempontból jó úton járnak, életvitelük Isten felé irányul, mégis hangzik számukra a felhívás a megtérésre, mert van bennük valamilyen hiányosság.

Az is biztos, hogy nem a mindennapi bűnvizsgálatra és -bánatra történik itt felszólítás, ennél súlyosabb helyzetekről van szó. Ennek a megtérésnek része a bűnbánat, de ez önmagában kevés, ahogy a gondolkodás megváltozása is. Olyan speciális értelme van itt a μετάνοια-nak, amely leginkább az ószövetségi prófétai megtérésre hívással rokon, azaz az Istennek való teljes megadásra van szükség, amely a tettekben is megnyilvánul. De nem „egyszer és mindenkorra” jelentéssel bír itt ez a kifejezés, hanem az élet egy-egy konkrét területén való nagy eltávolodás utáni visszazodást fejezi ki.

Összegezve azt látjuk, hogy azoknak szól a μετανόησις a Jelenések könyvében, akik már megtértek, de életüknek legalább egy része önhibájukból kikerült Isten szolgálatából, és ennek meg kell változnia, meg kell fordulnia. Azaz itt a μετάνοια (illetve ennek igei alakja, mert csak ilyen formában fordul elő a szövegben) olyan fogalmat jelöl, amely több az egyszerű bűnbánatnál: az élet teljes odaigazítása, visszaigazítása a krisztusi mértékhez. Ez nem egyszeri cselekvés, hanem újra és újra szükség van rá; különben elvész az első szeretet (Jel 2,4), beszüremkedik és elburjánzik a tévtanítás (Jel 2,13; 2,20).

A vizsgálat módja, értelmezési keret

A hagyományos exegetikai módszerek mellett feltevéseim igazolására a mennyiségi (kvantitatív) és minőségi (kvalitatív) tartalomelemzést fogjuk segítségül hívni. Ez az előbbi esetben a nyelvi sajátosságok (például szinonimák és szövegösszefüggések) vizsgálatát, míg a második a nem nyilvánvaló jelentések feltárását jelenti. A kvalitatív tartalomelemzés úgy néz ki, hogy a kutató intuitív módon megalkot

egy úgynevezett *értelmezési keret*: a rendelkezésére álló szöveg alapján javaslatot tesz arra, hogy mi minden tartozhat egy adott fogalomhoz. Ezután azt veszi sorra, hogy a szövegben egyik vagy másik jelentésréteg, rejtőzködő tartalmi elem hol bukkan fel, majd ebből von le következtetéseket a hipotézisekre nézve.¹³

A megtérést Jel 2–3-ban csak kvantitatív módon lehet vizsgálni, a sokat tűrő kitartás motívumának azonban számos kifejeződését találhatjuk meg itt. Ezeket négy nagyobb csoportba tudjuk rendezni aszerint, hogy a Jézus mellett való kitartás melyik oldalát világítják meg. E négy csoport alkotja értelmezési keretünket, amelynek alapján el tudjuk majd végezni a tartalomelemzést.

1. Valamilyen nehézség megtapasztalása a keresztény hit miatt

Ahogy korábban említettük, az első század végi kis-ázsiai keresztények konfliktusoknak és üldöztetéseknek voltak kitéve mind a római hatóságok, mind a zsidó közösségek felől. A nevéért való szenvedésre már Jézus is készítette a tanítványait (lásd Mt 10,22; Mk 13,3; Mt 22,49; Lk 21,17).

2. Vallástétel

A Jézus nevéhez való ragaszkodás Jézus nyilvánosan Úrnak és Megváltónak vallását jelenti. Mivel a Jelenések keletkezésekor az illetőnek ebből gyakran származott kára, ez szorosan összekapcsolódik az előbbi ponttal, hiszen lehet, hogy emiatt kellett egy kereszténynek bántást és üldözést elszenvednie. Jézus a mellette való bizonyágtételről maga is beszélt, összekapcsolva ezt az üdvösség ígéretével (Mt 10,32–33).

3. Jézusnak való engedelmség

A hétből öt gyülekezetnek Jézus azzal kezdi a mondanivalóját, hogy „tudok cselekedeteidről”. Ebből is kiderül, mennyire fontos szerepe van a viselkedésnek abban, ahogyan Jézus látja az övéit. Nem elég tehát Krisztust Úrnak vallani (vö. Mt 7,21–23; Lk 6,46), a kereszténység az ő követését jelenti (vö. Jel 2,26a: „Aki győz, és megtartja mindvégig az én cselekedeteimet...”), amelynek része tanításának megtartása is, azaz a Törvény jézusi értelmének cselekvése.

¹³ A tartalomelemzés módszerét ismerteti pl. SCHREINER 2012; MAR-RINER 2016, 25–30. o.

4. Örökös az eddig elérték és a kapott lelki javak felett

Világosan kitűnik a hét üzenetből, hogy Jézus akaratának cselekvése nem kampányszerűen előforduló akciókat jelent, hanem folyamatosan kell, hogy jellemezze a közösségeket. A mindent látó és tudó Úr többször is úgy vizsgálja a cselekedeteket, hogy összehasonlíttja őket a korábbiakkal. Jel 2,4 szerint az efezusiak elhagyták azt a szeretetet, amely korábban a sajátjuk volt; a thiatiriai cselekedetei többet érnek, mint korábban (Jel 2,19), Szárdiszban pedig nem találtak teljesnek a cselekedetek Isten előtt (Jel 3,2). Ezek azt is mutatják, hogy a hívő élet egyben fejlődés is kell, hogy legyen.

Ehhez elengedhetetlen, hogy a gyülekezetek éberek legyenek a külső és belső fenyegetésekre, és jól tudjanak reagálni rájuk. Az örökös eredménye, hogy a lelki javak, amelyek jellemzik a közösségeket (erre utalhat például a szmirnaiak gazdagsága annak ellenére, hogy szegények, Jel 2,9) meg tudnak maradni. Ezért olvassuk többször a felszólítást: tartsd meg, amid van (Jel 2,25; 3,11).

* * *

A tanulmány következő részében a hét gyülekezethez szóló üzeneteket sorba véve tekintjük át a kitartás és a megtérés motívumát, hogy igazolni tudjuk korábban alkotott hipotéziseimet. Ezután térünk rá arra, mit tanulhatunk mind ebből mai keresztényekként – mert emiatt van igazán értelme foglalkozni a Jelenések könyvével és benne a tanítványság témájával.

Bibliográfia

Rövidítések

EWNT = SCHNEIDER, Gerhard (szerk.) 1992. *Exegetisches Wörterbuch des NT*. Kohlhammer, Stuttgart.
 IDB = BUTTRICK, George A. (szerk.) 1980. *The Interpreter's Dictionary Of The Bible*. Abingdon Press, Nashville.
 NIDNTT = BROWN, Colin (szerk.) 1975. *The New International Dictionary of the New Testament Theology*. Zondervan, Grand Rapids.
 TDNT = BROMILEY, Geoffrey W. (szerk.) 1985. *Theological Dictionary of the New Testament*. Eerdmans, Grand Rapids.

Felhasznált irodalom

ADAMOPOULOU, Themistocles A. 1996. *Endurance, Greek and early Christian. The moral transformation of the Greek idea of endurance, from the Homeric battlefield to the Apostle Paul*. PhD-disszertáció. Brown University, Providence.
 ALLISON, Dale C. 2014. *Apocalyptic Ethics and Behavior*. In: John J. Collins (szerk.). *The Oxford Handbook of Apocalyptic Literature*. Oxford University Press, New York.

BALÁZS Károly (szerk.) 1998. *Újszövetségi szótár*. Logos Kiadó, Budapest.
 BEALE, Gregory K. 2009. *We Become What We Worship. A Biblical Theology of Idolatry*. InterVarsity Press, Downers Grove.
 BOLYKI János 1998. *Újszövetségi etika*. Kálvin Kiadó, Budapest.
 CSERHÁTI Sándor 1966. *Eschatologia és etika összefügg. Lelki pásztor*, 41. évf. 5. sz. 285–294. o.
 CSERHÁTI Sándor 2009. *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt második levele*. Luther Kiadó, Budapest.
 EGERESI László Sándor (szerk) 2022. *Bibliai héber–magyar szótár*. Kálvin Kiadó, Budapest.
 FEJÉR Máté 2019. *Hogyan segít nekünk a Gestalt? 1. rész. Észlelési torzításaink. Mindset Pszichológia*, november 27. <https://mindsetpszichologia.hu/hogyan-segit-nekunk-a-gestalt-i-resz-eszlelesi-torzitasaink> (Megtekintés: 2023. május 1.)
 GYÖRKÖSY Alajos – KAPITÁNYFÉNY István – TEGYEY Imre (szerk.) 1990. *Ógörög–magyar nagyszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 HAAG, Herbert 1989. *Bibliai lexikon*. Szent István Társulat, Budapest.
 HAYS, Richard 2004. *Moral Vision of the New Testament. A Contemporary Introduction to New Testament Ethics*. T & T Clark, Edinburgh. (Főként a 1–13., 169–186. o.)
 JOHNSON, Darrell W. 2004. *Discipleship on the Edge. An Expository Journey through the Book of Revelation*. Regent College Publishing, Vancouver.
 LADD, George E. 1993. *A Theology of the New Testament*. Eerdmans, Grand Rapids.
 MARRINER, Keith T. 2016. *Following the Lamb. The Theme of Discipleship in the Book of Revelation*. Wipf and Stock, Eugene.
 HEMER, Colin J. 1986. *The Letters to the Seven Churches of Asia in Their Local Setting*. JSOT Press, Sheffield. (Journal for the Study of New Testament, Supplement Series 11.)
 MORGAN, James M. 2015. *How Do Motifs Endure and Perform? Motif Theory for the Study of Biblical Narratives. Revue Biblique*, 122. évf. 2. sz. 194–216. o. Web: <http://www.jstor.org/stable/44092329>. (Megtekintés: 2023. április 11.)
 SCHNELLE, Udo 2009. *Theology of the New Testament*. Baker Publishing Group, Grand Rapids.
 SCHREINER, Margit 2012. *Qualitative Content Analysis in Praxis*. Sage, London.
 SCHÜSSLER-FIORENZA, Elisabeth 1981. *Invitation to the Book of Revelation. A Commentary on the Apocalypse with Complete Text from The Jerusalem Bible*. Image Books, New York.
 STRECKER, Georg – HORN, Friedrich Wilhelm (szerk.) 2012. *Theology of the New Testament. German Edition edited and completed*. De Gruyter, Berlin–Boston.
 TÓTFALUSI István 2008. *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. Web: <https://dtk.tankonyvtar.hu/handle/123456789/8867>. (Megtekintés: 2023. április 11.)
 TREBILCO, Paul 2012. *Self-Designations and Group Identity in the New Testament*. Cambridge University Press, Cambridge.
 VARGA Zsigmond 1996. *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Kálvin Kiadó, Budapest.
 WOJCIECHOWSKI, Michał 2019. *Ethics in the Revelation of John. Biblica et Patristica Thoruniensia*, 12. évf. 1. sz. 25–41. o.

Folyamatos reformációra van szükség

Főelőadás a Lutheránus Világszövetség 13. nagygyűlésén

■ TOMÁŠ HALÍK

Kedves Testvéreim!

A kereszténység új reformáció küszöbéhez érkezett. Nem ez lesz az első, sem a második, sem az utolsó. Az egyház (Szent Ágoston szavaival élve) folyamatosan reformálódik, *semper reformanda*. Ám közös világunk jelentős mértékű átalakulásainak és válságainak idején prófétai feladata az egyháznak, hogy felismerje Isten felhívását, amelyet a kor jelein keresztül intéz hozzánk, és reagáljon is rá.

Napjainkban meg kell tanulnunk Luther Mártontól, a kereszt paradox bölcsességének nagy tanítójától és a német misztikusok tanítványától, hogy érzékenynek kell lennünk arra, miként nyilvánul ki Isten ereje (önmagával elmentés formát öltve) a mi válságainkban és gyengeségeinkben. „*Elég neked az én kegyelmem*” – Pál apostol szavai ránk is érvényesek, ha éppen hajlamosak lennénk elveszíteni reményünket a történelem sötét éjszakáiban.

A reformáció, a forma átalakítása mindig nélkülözhetetlen, ha a forma akadálya lesz a tartalomnak, ha gátolja a benne rejlő eleven tartalom dinamikus megnyilvánulását. A kereszténység belső tartalma a feltámadt, élő Krisztus, aki az egyházhoz tartozó emberek hitében, reményében és szeretetében él, de ugyanígy az egyház látható határain kívül is. Ki kell tágulniuk az egyház határainak és át kell alakulniuk a hit külső kifejeződési formáinak, ha gátat szabnak annak a vágyunknak, hogy meghalljuk és megértsük Isten igéjét.

A 16. században egymással párhuzamosan kibontakozó két reformáció, a lutheránus és a katolikus gazdagította, megújította és elmélyítette a kereszténységet, ugyanakkor meg is osztotta. A 20. században szintén két nagyszabású és egymással párhuzamos reformáció kezdődött – a pünkösdi kereszt-

ténység globális terjedése és a II. vatikáni zsinat. Az utóbbi révén a katolikus egyház olyan úton indult el, amelynek során „katolicizmusból” (felekezeti zártágból, a protestantizmussal és a modernitással szembehelyezkedő ellenkultúrából) „katholicitássá”, egyetemes, ökumenikus nyitottsággá kezd alakulni.

A napjainkban zajló legújabb reformáció támaszkodni tud erre a két – ma is folyó – „befejezetlen forradalomra”, s így módon fontos lépést tehet a keresztény egység (az egy test, egy lélek, egy reménység állapota) felé. Ám meggyőződésem, hogy csak akkor lesz részünk a keresztény egység ajándékában, ha közösen egy még tágabb és mélyebb ökumené felé indulunk el.

A 21. században az ökumenének szélesebb körűnek kell lennie, mint amilyen 20. századi megfelelője volt. Az új reformáció végső célja nem lehet pusztán a keresztények egysége; a keresztény egység csupán kísérőjelensége lehet annak az erőfeszítésnek, amely az egész emberiség egységének kialakítására irányul, s azt célozza, hogy az emberiség felelősen viszonyuljon a természeti környezethez, az egész teremtett világhoz.

Az új reformációnak meg kell erősítenie azt a keresztény tudatot, hogy mindannyian felelősek vagyunk az egész „testért”, amelynek tagjai lettünk Isten Igéje megtestesülésének misztériuma által: az egész emberiségért és egész közös világunkért felelősséget kell vállalnunk. Ma nemcsak azt kell megvizsgálnunk, „mit mond a Lélek az egyházaknak”, hanem azt is, miként cselekszik egyházaink határain kívül „a Lélek, aki ott fúj, ahol akar”. Elég bátornak kell lennünk ahhoz, hogy önmagunkat kiüresítve túllépjünk a kereszténység jelenlegi formáin és határain.

Fontos, hogy mélyebben megértsük és elfogadjuk az egyház küldetését és lényegét: az egyház hatékony jele annak az egységnek, amelyre az egész emberiség rendeltetése szól, s közös világunk sebeinek gyógyulását és a világ megbékélését kell szolgálnia. Nem arra törekszünk, hogy fokozzuk a kereszténység erejét és a világban érvényesülő hatását, hanem arra, hogy hitelesebbé tegyük, s így „higyen a világ”. Hitelesen, érthetően és meggyőzően kell hir-

* Elhangzott 2023. szeptember 14-én Krakkóban a Lutheránus Világszövetség 13. nagygyűlésén. Közreadta a *Válasz Online*: <https://www.valaszonline.hu/2023/09/25/tomas-halik-csehország-teologus-krakko-eloadas-politikai-keresztenyseg/>.

detnünk a ránk bízott üzenetet. A keresztények közötti feszültségek viszont aláássák a hitelességünket.

Szent Pál nem egyformaságot vár el a keresztényektől, hanem azt, hogy az egyház testének különböző részei tisztelettel viszonyuljanak egymáshoz, és olyan összhangot alakítsanak ki, amelyet pontosan sokféleségük és egyediségük tesz páratlanná. A keresztények egységével, sokféleségben megvalósuló egységével megkezdődhet és erőt nyerhet az egész emberiség együttélése: a keresztény egység példát mutathat arra, hogyan tudjuk megosztani egymással javainkat, s hogyan tudjuk összeegyeztetni mindazt, amiben kiválóak vagyunk, amit átélünk, és amit kívánatosnak tartunk.

Az első reformáció annak köszönhetően valósult meg, hogy Szent Pálnak volt bátorsága kivezetni szűk keretei közül a zsidó szektaként megszülető kereszténységet, s beléptette a korabeli világ tágabb kulturális kontextusába. Olyan egyetemes ajánlatként mutatta be, amely túllép a vallási, kulturális, társadalmi és nemi határokon: már nem számít, hogy valaki zsidó-e vagy pogány, férfi-e vagy nő, szabad-e vagy rabszolga – mindenki új teremtmény Krisztusban.

A kereszténység ma is azzal szembeáll, hogy túl kell lépnie meglévő szellemi, intézményi, felekezeti, kulturális és társadalmi határain, mert máskülönben nem tud eleget tenni egyetemes küldetésének. Nyitottabbnak és érzékenyebbnek kell lennünk Isten hívására, amely elrejlík azoknak az embereknek „az örömeiben és reményeiben, szomorúságaiban és szorongásaiban” (*Gaudium et spes* 1.), akikkel megosztjuk az *oikumenét*, közös világunkat.

Vajon tanúságtételünkkel elő tudjuk-e mozdítani, hogy világunk „élhető és átfogó civilizáció” (*civitas ecumenica*) legyen, vagy közönyünk és önközpontúságunk miatt cinkostársak leszünk a civilizációk tragikus összeesésében? Vajon a hívó közösségek részt tudnak-e venni a ma előttünk tornyosuló nehézségek megoldásában, vagy maguk is részét alkotják majd a problémáknak? A világ és az egyház története sem egyenes vonalú fejlődésnek, sem folyamatos hanyatlásnak, az eszményi múlttól eltávolodó folyamatnak nem tekinthető, hanem lezáratlan dráma: a kegyelem és a bűn, a hit és a hitetlenség szüntelen küzdelme, amely minden egyes ember szívében zajlik.

Luther Márton azt tanította, hogy minden keresztény egyszerre igaz és bűnös (*simul iustus et peccator*). Tegyük hozzá, hogy ma minden ember egyszerre hívó és hitetlen (*simul fidelis et infidelis*): a bizalomteljes szemléletmód mindenkiben kételkedő és szkeptikus szemléletmóddal elegyedik. Ha őszinte párbeszéddé tudjuk alakítani az értelmünkben és a szívünkben a hit és a kétely között dúló feszültséget, érettebb lesz a hitünk, és elő tudjuk mozdítani a pluralista társadalomban élő hívók és hitetlenek párbeszédét. Kritikai kérdések nélkül a hit könnyen fundamentalizmusba, bigottságba és fanatizmusba torkollhat. Ha a kételyben nem ébred kétely önmagával szemben, könnyen cinikussá válhat. A hitnek és a kritikai gondolkodásnak szüksége van egymásra. Az érett hit el tudja viselni a még megoldatlan mai kérdéseket, s el-

lenáll azon veszélyes mai ideológiák kísértésének, amelyek leegyszerűsítő válaszokat kínálnak korunk égető kérdéseire.

A II. vatikáni zsinaton a katolikus egyház eltökélte, hogy küzdeni fog a keresztények egységéért, a más vallások követőivel és a nem hívókkal folytatott párbeszédért, és szolidáris lesz minden emberrel, különösen a szegényekkel és a nélkülözőkkel. Megvallotta, hogy olyan zarándokok közössége, akik még messze vannak a végső céltól: a Krisztussal és Krisztusban elért teljes egységtől.

A földi egyház nem a „diadalmas”, győzedelmes, tökéletes egyház, a mennyei szentek közössége. Aki az egyház és a teológia bármely formáját véglegesnek és tökéletesnek tartja, aki a földön „harcoló” (elsődlegesen a bűneivel harcoló) egyházat összekeveri a diadalmas, végső egyházzal, az a triumfalizmus eretnekségébe, a bálványimádás bűnébe esik.

Feuerbachnak, Marxnak, Freudnak és más valláskritikus szerzőknek köszönhetjük azt a felismerést, hogy Istennel kapcsolatos elgondolásaink gyakran nem többek félelmeink, vágyaink és társadalmi viszonyaink kivetítésénél. Nietzscheknek köszönhetjük azt a felismerést, hogy halott az az Isten, akit elképzeltünk magunknak. Bonhoeffernek köszönhetjük azt a belátást, hogy hitünk e nélkül az isten nélkül, az illúziók istene nélkül is élni tud. Bonhoeffer, aki Eckhart mester és Luther Márton tanítványa volt, értésünkre adta, hogy az egyetlen hiteles keresztény transzcendencia a mások irányába elmozduló szolidáris, önfeláldozó és szeretetteljes öntranszcendencia. Ma nemcsak az egyes keresztényeknek, hanem egyházainknak, az egész kereszténységnek ez az önküresítő önmeghaladás a feladata.

De nem veszíti-e el identitását a kereszténység, ha „kilép magából”? Luther Márton korában az embereket megbéklyózta a lelkük üdvössége miatt érzett félelem. Ma az emberek, a nemzetek, a vallási közösségek és egyházak attól rettegnek, hogy elveszítik identitásukat. Lehet, hogy az identitás fogalma nincs is annyira távol attól, amit egykor lelken értettek – arra vonatkozik, ami a legértékesebb bennünk, ami azzá tesz minket, aki vagyunk. „Mit adhat az ember cserébe az életéért [szó szerint a lelkéért]?” (Mk 8,37)

A populisták, a nacionalisták és a vallási fundamentalisták a saját hatalmuk gyarapítására és gazdasági érdekeik előmozdítására zsákmányolják ki ezt a félelmet. Ugyanúgy kihasználják, mint azok, akik búcsúcédulákat árultak a lelkük üdvössége miatt szorongóknak. „Lelkükért” cserébe különböző típusú kollektív identitást kínálnak: nacionalizmust, politikai vagy vallási szektaszellemet. A keresztény szimbólumokkal és kifejezésekkel is visszaélnék; homogén identitást kínáló politikai ideológiává torzítják a kereszténységet.

A katolikus reformáció szentjeihez, Avilai Szent Terézhez, Keresztes Szent Jánoshoz és Loyolai Szent Ignáchoz hasonlóan Luther Márton is felismerte, hogy az üdvösséghez a hit, a Krisztushoz fűződő személyes kapcsolat és Krisztus „értem” (*pro me*) tanúsított önfeláldozása nyit utat. A keresztény identitás alapját a történelemben egykor végbement és a történelmet azóta szüntelenül átalakító húsvéti esemény

veti meg, s egyben kulcsot is ad a történelem megértéséhez. Meggyőződés, hogy ma fel kell elevenítenünk, újra kell gondolnunk és el kell mélyítenünk Luther keresztteológiáját.

Világunk egyre halmozódó globális válságai (az éghajlatváltozás, a környezetpusztítás, a világvármányok, a fokozódó szegénység, a háború és a terrorizmus) által részt veszünk a kereszt továbbra is tartó misztériumában, a *passio continuá*-ban. Ahol elhatalmasodik a bűn, ott a kegyelem is túlrad, írja Szent Pál. A kereszten át vezet az út a feltámadáshoz. A feltámadás azonban nem olcsó *happy end*; a feltámadásba vetett hit nem olcsó kegyelem szülötte. A feltámadt Jézus olyannyira átalakult formában jelent meg, hogy eleinte még a hozzá legközelebb állók sem ismerték fel, és sokáig kételkedtek abban, hogy valóban feltámadt. Krisztus hozzánk is sokféle új, meglepő, nehezen érthető formában közeledik. Úgy jön el közénk, ahogyan az apostolokhoz a feltámadás után. Idegenként, mint az emmausi tanítványokhoz; csak a kenyértörés után ismerjük fel. Félelmünk zárt ajtaján keresztül lép hozzánk, és sebei révén „legitimálja” magát. Ha nem törődünk világunk sebeivel, Krisztusnak a mai világban tatóngó sebeivel, akkor nincs jogunk ahhoz, hogy Tamás apostolhoz hasonlóan így kiáltunk fel: „*Én Uram, én Istenem!*”

A feltámadásba vetett hittel együtt jár a rejtett, megdicsőülten átalakult Krisztus keresésének kalandja. Akkor ismerjük meg a valódi Krisztust, a valódi egyházat és a valódi hitet, ha sebeket hordozunk. Megsebzett Krisztus, megsebzett egyház és megsebzett hit hozza el a Lélek ajándékát, a békét és a megbocsátást a világba.

* * *

Pápává választása előtt mondott beszédében Jorge Mario Bergoglio a Jelenések könyvének szavait idézte: Jézus az ajtónál áll, és kopog. Hozzátette: ma Jézus a másik oldalon kopog, az egyház belső terében áll, ki akar jutni, nekünk pedig követnünk kell. Mindenekelőtt azokhoz akar eljutni, akik peremre szorultak, a társadalom és az egyház peremére: a szegényekhez és a kizsákmányoltakhoz. Oda megy, ahol az emberek szenvednek. Az egyháznak tábori kórházként kell működnie, ahol bekötözik és meggyógyítják a testi, társadalmi, pszichés és lelki sebeket.

A világvármány közepette írtam *Az üres templomok ideje* című könyvem. Úgy tűnt számomra, hogy az üres templomok látványa figyelmeztető jele korunknak: ha a kereszténység nem megy keresztül gyökeres átalakuláson, egyre több lesz az üres templom, kolostor és papképző intézet.

A világvármány idején húsvétkor üresen álló, bezárt templomok Jézus üres sírját idézik emlékezetünkbe. „Nem csupán a meghalt Isten sírjai és sírkövei-e ezek a templomok?” – tette fel a kérdést Isten haláláról szóló híres írásában Friedrich Nietzsche. A világnak ezen a részén ma már üresen áll sok olyan templom, amely egykor zsúfolásig tele volt. Országainkban (igen, még a hagyományosan kereszténynek számító országokban is, például Lengyelországban) gyors ütemben növekszik azok

száma, akik azt állítják magukról, hogy egyetlen vallási közösséghez sem tartoznak. Számos országban csökken azoknak a száma, akik tevékenyen részt vesznek valamely egyház életében, s identitásukat az adott vallási közösség határozza meg.

Sokan azért nem tartoznak egyetlen vallási közösséghez sem, mert csalódást okozott nekik, sőt megbotránkozta őket egyházuk állapota. Választ kértek egyházuktól súlyos egzisztenciális kérdésekre, de csak sztereotip vallási frázisokat kaptak. Vannak „apateisták”, akik azért közönyösek a hit iránt, mert a kereszténységről soha nem beszéltek nekik olyan szavakkal, amelyeket értettek és hitelesnek találtak volna. Egyesek gyerekkorukban vallási neveltetést kaptak, de felnőtt fejjel, amikor már semmit sem mondtak nekik a vallásgyakorlás gyerekes formái, senki nem mutatta meg nekik a hit érett formáját. Jézus ugyan a gyerekeket állítja elének példa gyanánt, de nem azért, mert infantilis vallásosságot vár tőlünk, hanem arra figyelmeztet, hogy legyünk nyitottak, spontának, elevenek, feszültek, s növekedjünk és tanuljunk is úgy, mint a gyerekek.

Másrészt Európától és Észak-Amerikától eltérően a világ számos részén folyamatosan növekszik a keresztények száma. Örölnünk kell ennek. Nekünk, európaiaknak figyelniünk kell arra, milyen újdonságot hoz magával az afrikai és ázsiai keresztények tapasztalata a teológia, a liturgia és a lelkiesség területén. Ugyanakkor az elől a kérdés elől sem szabad kitérnünk, hogy a ma még újdonsült és lelkes keresztényekkel zsúfolt templomok nem jutnak-e idővel ugyanarra a sorsra, mint nyugati és északi társaik. A magvetőről szóló jézusi példabeszédben olyan területekről is szó van, ahol a mag gyorsan szárba szökik, de aztán elhal, mert nem tudott gyökeret eresztetni. Tapasztalatból tudjuk, hogy a keresztelések számából és a hívőkkel teli templomokból a legkevésbé sem lehet megbízható következtetéseket levonni: nem ezek szavatolják az egyház életerejét.

Az egyház legfontosabb feladata az evangelizáció. Termékeny és hatékony evangelizációt csak az inkulturáció biztosít, az, ha a hit kreatív módon megtestesül az élő kultúrában, az emberek gondolkodás- és életmódjában. Az egyház küszöbön álló reformja egy olyan folyamatra reagál, amely régóta tart, és pontosan ellenkezője az evangelizációnak: arra, hogy a világ számos részén a kereszténység kivált a kultúrából, exkultúrálódott. Akkor beszélhetünk exkultúrációról, ha a keresztény hit vagy annak intézményes formája, az egyház nem hiteles, nem egyértelmű és nem termékeny többé. Ilyen esetekben az egyház bizonyos formája olyan magként viselkedik, amely nem tud elhalni és új növényt fakasztani, hanem változatlan marad, s úgy enyészik el, hogy nem lesz termékeny.

* * *

De térjünk vissza a húsvéti elbeszéléshez! Az üres sírhoz érkező embereken nem lesz úrrá a szomorúság, és nem is zavarodnak össze. Nekünk sem kell siránkoznunk a múlt halott kereszténysége miatt. Fülünk nem lehet süket a hangra, mely azt kérdi tőlünk: „Miért keresitek a halottak között? Menje-

tek Galileába, ott majd meglátjátok!” Húsvét reggeltől fogva Jézus tanítványainak az a feladatuk, hogy az élő, de sokszor felismerhetetlenné átalakult Krisztust keressék, azt a „Galileát”, ahol találkozni lehet vele. Hát nem pontosan azok alkotják korunk Galileáját, akik egyetlen vallási közösséghez sem tartoznak, s a vallások határain kívül élnek? Hát nem pontosan feléjük kellene fordulnia a keresztény misszióknak?

A kereszténység missziós erőfeszítéseinek ugyanakkor ma az egyház belső terében is van célpontja. Sok-sok olyan „száraz csontokkal teli völgy” húzódik az egyházban, amelynek hirdetésünk kell az Úr ígését. Ezután viszont kifelé kell fordulnunk, azok felé, akik az egyházak és vallási közösségek látható határain kívül helyezkednek el. Először azon kell lennünk, hogy megértsük azt a világot, amelyben élnek. Félreértés lenne, ha egyszerűen ateistának és hitetlennek tartanánk azokat, akik „nem járnak velünk egy úton”. Ráadásul az ateisták sem mind egyformák. Számos „ateista” elutasítja az Istenbe vetett hit bizonyos formáját, nem fogadja el az Istenről alkotott emberi elgondolásokat, de ettől még nincsenek elzárva attól a misztériumtól, amelyet az Isten szóval jelölünk. Eckhart mester, Dietrich Bonhoeffer és Paul Tillich nyomdokain nekünk is az a dolgunk, hogy „a teizmus istenét felülmúló Istent” hirdessük.

A 21. századi „új reformáció”, „új evangelizáció” és ökumené a misszió átalakulását is magával hozza. Nem közelíthetünk másokhoz az igazság birtokában lévő erőszakos professzorok gyanánt. Csak Jézus mondhatja magáról, hogy „*én vagyok az igazság*”. Mi nem vagyunk Jézus; az ő tökéletlen tanítványai vagyunk, akik a tanítványság útján járunk, és a Lélek fokozatosan vezet be minket az igazság teljességébe. Utunk végcélja, az igazság teljessége eszkatologikus cél. Most csak töredékesen látunk, tükör által, homályosan. Egyéni és közösségi látásmódunk határainak tudatosítása alázatra indít minket, s így beláthatjuk, hogy határaink kitágításához meg kell ismernünk és tiszteletben kell tartanunk mások tapasztalatait. Misszióknak nem az a célja, hogy új tagokat verbuváljon az egyházba, akiket beszoríthatunk meglévő gondolkodási és intézményes határaink közé, hanem az, hogy túllépjünk e határokon, s a többiekkel együtt a kölcsönös tisztelet és a kölcsönösen gazdagító párbeszéd jegyében megtegyük a következő lépést azon az úton, amelyen a minden róla alkotott elgondolásunknál nagyobb Krisztus felé haladunk.

Erre a találkozóra Lengyelországban kerül sor, a világnak azon a részén, amely keresztülment a kommunista üldözés sötét éjszakáján. A kommunista elnyomás egészen eltérő formákat öltött Közép- és Kelet-Európa különböző országaiban, s az évek során sokféleképpen változott is. II. János Pál pápa, az egykori krakkói érsek erkölcsi tekintélye jelentős szerepet játszott abban, hogy a munkások, az értelmiségiek és az egyház szolidáris összefogása elindította a kommunista diktatúra Európa-szerte bekövetkező összeomlását, amely az 1989. évi erőszakmentes forradalomban érte el tetőpontját. A kommunizusból a demokráciába átvezető folyamat Európa legtöbb országában (Románia kivételével) vértelen volt, de nem volt

egyszerű. A demokrácia nem csupán meghatározott politikai államforma, hanem elsődlegesen a személyközi kapcsolatok bizonyos kultúrájával egyenértékű. A demokrácia nem valósítható meg és nem tartható fenn pusztán a politikai és gazdasági körülmények megváltoztatásával; a demokráciához meghatározott morális és lelki atmoszférára van szükség.

A kommunizmus bukása nem hozta el azonnal az ígért földjét, hanem olyan – ma is zajló – exodust indított el, amelynek során a posztkommunista országokban élő keresztények számos próbatételnek és kísértésnek voltak kitéve. A hosszúra nyúló diktatúra után a társadalom mindig sebzett és beteg, azaz gyógyulásra van szüksége. E téren fontos szerepet játszhat az egyház; a keresztényeknek a kiengesztelődés szakértőinek kell lenniük. Azokban az országokban, ahol a kommunizmus bukása még várat magára, az egyházaknak fel kell készülniük erre. A kiengesztelődés folyamata sokszor nehéz – a bűnt néven kell nevezni és meg kell valósítani, s az embernek rá kell lépnie a bűnbánat, a gyógyulás útjára.

Ennek a folyamatnak számos posztkommunista országban nem szenteltek figyelmet. Sokszor láthattuk, hogy az utolsó kommunistákból lettek az első kapitalisták. Egyes posztkommunista országokat populisták és oligarchák irányítanak – a korábbi kommunista elithez tartozó emberek, akiket kívül senki másnak nem állt rendelkezésére pénzügyi tőke, befolyásos kapcsolati háló és megfelelő információmennyiség a kommunizmus bukása után. A posztkommunista országokban kialakuló „vadkapitalizmus” komoly társadalmi problémákat generál. Oroszországban gazdasági, morális és demográfiai válság van. Putyin diktatórikus rezsime semmit nem tud kínálni az orosz lakosságának a nemzeti messianizmus kábítószerén kívül. A kommunizmus bukása után derűlátó elképzelések születtek arról, hogy bekövetkezik a történelem *happy endje*, s küszöbön áll a szabadság és a demokrácia világméretű győzelme. Ma Lengyelországtól nem messze olyan apokaliptikus bontakozik ki, amely a történelem egészen másféle „végével”, nukleáris háborúval fenyeget. Az Ukrajna elleni orosz agresszió nem pusztán az egyik az Oroszország által folytatott lokális háborúk sorában; az ukrán nép kiirtásának terve Oroszországnak ahhoz a törekvéséhez kötődik, hogy helyreállítsa az egykor kiterjedt birodalmat. Az orosz invázió valódi oka az volt, hogy az orosz rezsime attól félt, az egykori szovjet tagköztársaságokban kirobbanó „színes forradalmak” példájára magában Oroszországban is öntudatra ébredhet a civil társadalom, és megszülethet a vágy a demokráciára.

Ami ma Ukrajnában történik, nagyban emlékeztet arra a stratégiára, amelyet a világ e részén a nemzetek már átéltek a múlt században: először azokat a területeket kell elfoglalni, ahol kisebbségi nyelveket beszélő csoportok élnek, ha pedig a demokratikus világ nem reagál, annak az illúzióknak a fogságában, hogy diktátorokkal is lehet megállapodásokat és alkukat kötni, további terjeszkedésre nyílik mód. Ha a Nyugat elárulná Ukrajnát, és engedne Moszkva követeléseinek, ahogyan Csehszlovákiában tette a II. világháború küszöbén, nem a békét mentené meg, hanem bátorságot öntene a diktátorokba és az agresszorokba, nemcsak

a Kremlben, de szerte a világon. Agresszorok esetében az ellenségseretet azt jelenti: nem engedjük, hogy rosszat tegyenek (ezt tanítja *Fratelli tutti* kezdetű enciklikájában Ferenc pápa), más szóval kiütjük kezükből a gyilkos fegyvert.

Vlagyimir Putyin cinikus módon saját céljainak előmozdítására használja fel az orosz vallási messianizmust és az orosz ortodox egyház korrump vezetőit. A globális, ökumenikus keresztény közösség sem lehet vak erre a botrányra, és nem maradhat közömbös. Ha az egyház „bejegyzett élettársi kapcsolatra” lép a politikai hatalommal, különösen nacionalista és populista pártokkal, mindig nagy árat fizet érte. Ha az egyház hagyja, hogy korrumpálja valamely politikai rezsim, először a fiataljait veszíti el, azután kritikusan gondolkodó és képzett tagjait; a múlt iránti nosztalgia, az egyház és az állam házaságának visszasírása megfosztja jövőjétől az egyházat. Ha az egyház „kulturharcba” bocsátkozik szekuláris környezetével, mindig vesztesen és eltorzulva kerül ki belőle; a kulturharcok elmélyítik az exkultúráció és a szekularizáció folyamatát.

A kulturharcnak nem a környezettel való azonosulás és az olcsó alkalmazkodás az alternatívája, hanem a lelki megkülönböztetés. Meg kell tudnunk különböztetni a korszellemet, vagyis „e világ” nyelvét az „idők jeleitől”, amelyekben Isten beszél hozzánk a világ, a társadalom és a kultúra eseményei révén. A kommunizmus idején az egyháznak főként a bátorság erényére volt szüksége önmaga megvédéséhez. Ma főként a bölcsesség erényére, a lelki megkülönböztetés művészetére van szüksége.

* * *

A 17. században, a pusztító vallásháborúk idején Jan Amos Comenius cseh protestáns teológus, az *unitas fratrum* püspöke azt a kívánalmat fogalmazta meg *Az emberi dolgok megjavításának általános vizsgálata* című művében, hogy mindannyian lépünk rá arra az útra, amelyen tanulni tudunk egymástól, megújulhatunk, átgondolhatjuk a dolgainkat, s elfogadhatjuk a ránk háruló felelősséget. Az egykori cseh püspök buzdításához hasonlóan ma Róma püspöke is szinodalitásra hív minket, arra, hogy erőfeszítéseket tegyünk az egész emberiség egységéért (erről ír *Fratelli tutti* kezdetű enciklikájában).

A Ferenc pápa által elindított szinodális reform programjának sokkal tágabb és mélyebb mondanivalója lehet annál, mint hogy pusztán a katolikus egyház elkerülhetetlen reformját hirdeti. Meggyőződésem, hogy a kereszténység új reformációjának lehetséges kezdetét jelenti, amely a II. vatikáni zsinatra és a globális kereszténység pünkösdi újjáéledésére támaszkodik. Az egyház reformja nem merülhet ki az egyházi intézmények reformjában. Akkor lesz termékeny, és a kereszténység is akkor lesz életerős, ha újra felfedezzük a hit lelki és egzisztenciális dimenziói közötti kapcsolatot. Ha a keresztény spiritualitás meg tud újulni, és új módon tudjuk felfogni, jelentős mértékben elő tudja mozdítani az emberiség spirituális kultúráját, jóval egyházaink határán túlnyúlóan.

Assisi Ferenc egykor úgy érezte, hogy Isten háromszor in-

tézi hozzá a következő kérést: „Ferenc, menj, és hozd helyre egyházamat, mely, mint látod, romokban hever!” Ferenc először úgy értette, hogy Isten a kis, romos assisi San Damiano-kápolna felújítását kéri tőle, és el is végezte a munkát. Csak később ismerte fel, hogy az egész romos katolikus egyház gyökeres újjáépítését kéri tőle Isten. Talán Ferenc pápa és az egész katolikus egyház is csak fokozatosan ismeri fel, hogy a szinodális folyamat nem kizárólag a katolikus egyházat érinti.

Nem csupán a katolikus egyház klerikális gondolkodásmódjának és – botrányoktól meg belső viszályoktól megtépázott – merev intézményeinek átalakítása a cél, nem csupán átfogó kommunikáción alapuló dinamikus hálózat kialakítása a feladat. A szinodalitáshoz (*szün-hodoszhoz*: a közös úthoz) szolidaritásra, együttműködésre, a kölcsönös rászorultság tudatára és a szó legtágabb értelmében vett ökumenikus közösségre van szükség. Nem csupán a keresztények egységéről vagy a vallásközi párbeszéd elmélyítéséről van szó.

A globalizáció folyamata súlyos válságba került korunkban. Megmutatkoztak sötét oldalai – a gazdasági egyenlőtlenség fokozódása, a terrorizmus globalizálódása, a járványok terjedése és a fertőző ideológiák (az etnikai alapú nacionalizmus, a populizmus és az összeesküvés-elméletek) negatív hatása. Az emberiség nagy problémái nem oldhatók meg nemzeti szinten. A gazdasági, közlekedési és információs szempontból kialakított globális összekapcsoltság önmagától nem hoz létre *oikumenét*, közös otthont. A globalizáció folyamatából hiányzó spirituális dimenziót semmilyen ideológia nem tudja pótolni, még a „keresztény ideológia”, az ideológiaként képviselt kereszténység sem.

Egy test, egy lélek, egy reménység. Nemcsak valamilyeni kereszténnyel, de az összes emberrel és minden élőlényvel egy testet alkotunk. Isten Lelke, a teremtő Lélek szüntelenül teremt, élettel tölti meg és átalakítja ezt a testet, a teremtés még befejezetlen szimfóniáját. A mi reményünkön, hitünkön és szeretetünkön keresztül él és tevékenykedik; szüntelenül ledönti azokat a válaszfalakat, amelyeket felhúztunk magunk között és saját magunkban.

Végezetül egy haszid történetet szeretnék felidézni. Pinchász rabbi azt a látszólag egyszerű kérdést tette fel tanítványainak, mikor ér véget az éjszaka, és mikor kezdődik a nappal. „Ha már elég világos van ahhoz, hogy megkülönböztessük a kutyát a báránytól” – vetette fel egyikük. „Amikor meg tudjuk különböztetni a szederfát a fügebokortól” – mondta egy másik. „Akkor – felelte Pinchász rabbi –, amikor bármely ember arcában felismerjük a testvérünket. Amíg nem ismerjük fel, éjszaka van.”

Kedves testvéreim, világunk, hívő közösségeink és egyházaink bizonyos szegleteiben még mindig éjszaka van; az előítélet, a félelem és a gyűlölet éjszakája honol. Az „új reformáció” célja, hogy az emberiség egységére törekedve alakítsa át és egyesítse a kereszténységet. Ez a cél eszkatologikus cél, de már ma is megtehetünk egy fontos lépést az érdekében, ha belátjuk és elismerjük (minden következményével együtt), hogy testvérünk minden ember, mindenkinek ugyanolyan

joga van méltósága elismertetéséhez, ahhoz, hogy tisztelettel, szeretettel és a szolidaritás jegyében elfogadják.

Az emberek, a nemzetek, a kultúrák és az egyházak saját identitásukat keresik ebben a megtört világban, s újfajta remény jeleit kutatják. E találkozás mottója: egy test, egy lélek, egy reménység. Igen, ez a mi reményünk, amelyet mindenki-vel meg akarunk osztani. Abból fakad, hogy Isten Lelke szün-

telenül egy testben egyesíti az emberiséget. Szent Pál a szeretetben tevékeny hitről írt. Legyünk tanúi annak a hitnek, amely szünet nélkül reményt ébreszt a szeretet által. Tanúsítsuk mindannyian annak nem szűnő feltámadását, akitől reményünket kapjuk. Kívánom, találkozzuk meggyőző jelét adja annak a reménynek, hogy múltóban az éjszaka, a nappal pedig közel.

Fordította: Görföl Tibor

K Ö N Y V R E C E N Z I Ó ◀

Isten szavának emberi közege

■ KŐSZEGHY MIKLÓS

GITIN, Seymour (szerk.) 2015–2019. *The Ancient Pottery of Israel and Its Neighbors*. 1–3. köt. Israel Exploration Society – W. F. Albright Institute of Archaeological Research – Israel Antiquities Authority – American School of Oriental Research, Jerusalem.

Technikai adatok

Monumentális munkáról van szó. Nem csoda, hiszen átfogó mű ebben a témában nagyon régen látott napvilágot legutoljára. Ruth AMIRAN *The Ancient Pottery of Eretz Yisrael* című (Bialik Institute, Jerusalem, 1963), egyetlen szerző által, négy közreműködő segítségével megírt műve a teljes térség témáját tárgyalta 366 oldalon. Ezt követően csak egyes régiókkal foglalkozó művek születtek a témában, de már ezek is nagyságrendileg haladták meg Amiran klasszikusát terjedelem tekintetében. A Gitin szerkesztésében megjelent munka háromkötetes, összesen 1699 oldal terjedelmű (472, 793, 434 oldal), huszonegy fejezetet tartalmaz, összesen húsz szerző munkájaként. Ráadásul mindezt úgy, hogy mostani rövid referátumom témája a középső bronzkornál kezdi tárgyalni az anyagot, hatalmas mennyiségű anyag így eleve szóba sem kerül a lapjain.

Alapvetően ez még nem jelentené azt, hogy – úgymond – jobb munkáról volna szó, mint Amiran könyve. Ha ezt mondanánk, akkor akár azt is állíthatnánk, hogy az a rockzenekar a jobb, amelyet több watt teljesítménnyel erősítenek. De gondolhatnánk arra is, hogy némely, a két világháború közti időszakban megjelent disszertáció hasznosabb olvasmány, mint a mai könyvtermelésben megszülető, több száz oldalas munkák. De ez a munka véleményem szerint tényleg jó. Ez pedig bizonyos értelemben összefügg a terjedelemmel. Hiszen 1963 óta elképzelhetetlen mennyiségű anyag került a felszínre a megszaporodott ásatásokon. Amiran könyvét, amikor csak lehet, ma is használom, ajánlom is mindenkinek, de nyilvánvaló módon egy sor igen fontos adatot hiába keresnek benne.

Szerzők és finanszírozás

A szerzők névsora valóságos sztárparádé. Sikerült olyan kutatókat megnyerni a munka számára, akik egy-egy terület kétségbevonhatatlan minőségű szakértői. Elegendő, ha itt most csak néhányat említek meg közülük. Eleve bizalmat ébreszt, hogy a filiszteustematika egyik szerzője Trude Dothan – férjével, Moshe Dothannal együtt a tengeri népek történetének és archeológiájának vezető kutatói (sajnos csak voltak, hiszen Moshe Dothan 1999-ben az Örökkévalóhoz távozott, felesége 2016-ban követte). Transzjordánia kerámiaanyagáról elsőként Larry G. Herr tájékoztatja az olvasót, akit akár a méltán híres Madaba Plains Project, de akár a nem kevésbé fontos Tell el-Umeiri kapcsán ismerhetünk. Nem ő az egyetlen, aki Transzjordánia anyagával foglalkozik, a másik szerző sem kisebb név: Piotr Bienkowski, akit ha máshonnan nem, az Ammón, Móáb és Edóm történetét feldolgozó 1992-es monográfiából vagy Umm al-Biyara kapcsán ismerhetünk. De a szerzők közt találjuk Amnon Ben-Tort és Anabel Zarzecki-Peleget is, akik a Hácórt sokadjára ásó legutóbbi projektben dolgoztak, Ben-Tor az ásatás vezetője volt – ő már nyolcvannyolc éves, de szerencsére még köztünk van. Itt van Zeev Herzog Tell es-Seba (nem Beerseba!) vízrendszeréből, Ephraim Stern részben a föníciai Dorból, részben a *New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land* szerkesztőjeként. Tudom, hogy kockázatos szemezgetni egy ilyen névsorból – csak az idő rövidege mentheti, hogy mégis belekezdtem.

Gondolhatjuk, hogy egy ilyen könyv a nyomdatechnika okán meglehetősen drága – nemcsak a vétel, hanem az előállítás tekintetében is. A negyvenoldali ábra (egy részük színes kép, többségük jó minőségű rajz) nyilván nem járult hozzá a költségek alacsony szinten tartásához. Feltűnik, hogy tizenhét különféle alapítvány támogatta a könyv megjelenését, s ezek nagy része magánalapítvány. Köztük olyanok, amelyeket sok régészeti munka támogatójaként ismerhetünk (Dorot Foundation), de a listán egy sor magánszemély is szerepel.

Tartalom – példákön keresztül

A továbbiakban a vaskorral (Kr. e. I. évezred) foglalkozó két kötetre szorítkozom, hiszen az őszövétségi tudomány szempontjából nyilván ez a leginkább releváns anyag.

A könyv hatalmas mérete ellenére és súlyától eltekintve kifejezetten olvasóbarátnak nevezhető. Az első kötetben az anyag elrendezése több elv figyelembevételével születhetett meg. Egyfelől kronológiai alapon: vaskor I., II. A–B–C – perzsa kor – hellenisztikus kor. A kerámiatipológia fontosságára gondolva ez érthető, hiszen a szekvenciák összeállításának csak kronológiai sor alkalmazása esetén van értelme. A másik rendezőelv, amelyet az első vaskori kötetben mindvégig megvalósulni látunk, geográfiai alapú. A sorrend így alakul: filiszteus régió – Transzjordánia – északi partvidék – Galilea – Samária (mi talán inkább Efraimnak neveznénk) – Júda/Negev. A leírások részletesek, de lényegre törők. Kitérnek az adott tárgy formájára, színére, mázzal való borítására vagy annak hiányára, referálnak a párhuzamokról, a megmunkálás releváns kérdéseiről. A fejezetek elején az adott korszakból származó kerámiákat tartalmazó lelőhelyekről rétegszintig lemenő táblázatokat olvashatunk. A szöveges részhez igen nagy terjedelmű képanyag csatlakozik. Itt a képeket a szövegben talált jelzet alapján bárki könnyen azonosíthatja.

Mindezek alapján a könyv afféle enciklopédiaként működik – majdnem miniencklopédiát írtam, de az ezerhét-száz oldal óvatosságra int.

Ha pedig most, e rövid beszámoló végén azt szeretném összefoglalni, hogy mi mindenre használható ez a könyv, akkor a bőség zavarával küszködöm. Igyekszem röviden számba venni, amit relevánsnak látok.

- A könyv alapján célzottan át lehet tekinteni az őszövétségi kor Palesztinájának anyagi kultúráját – a tárgyak

szintjéig lebontva. Mondhatni: betekintheünk Ézsaiás háztartásának legapróbb zugaiba. S látni fogjuk, hogy a próféta, amikor nem Isten szavát tolmácsolta az értetlenkedő királynak, gyatra fényviszonyok közt botorkált a házában sötétedés után, egy olajméccsessel a kezében. Kissé leegyszerűsítve azt is mondhatnám, hogy felvilan az Őszövétségnak, Isten szavának emberi közege.

- A kerámiatípusok elterjedési területe számtalan kérdés vizsgálatakor nagy fontosságú lépése a kutatásnak. Kiemelhetjük például, hogy bizonyos vidékeken az olajméccsések folytatják a késő bronzkori (Kr. e. II. évezred második fele) hagyományt. Kulturális folytonosságra utalnak, pedig a két időpont közt ott van a nagy levantei, sőt azon is túlmutató összeomlás Kr. e. 1200 körül, amelyet a tengeri népek (köztük a filiszteusok) vándorlásaként is szokás említeni. Azt is lehet látni, hogy a tárgyak közül egy csoport import útján került a palesztinai lelőhelyre. Az edény maga volt az import tárgya, vagy a benne levő anyag? Ezt esetről esetre kell megpróbálni tisztázni. Az azonban bizonyos, hogy ezek az importtárgyak legalább olyan fontosak a kereskedelmi kapcsolatrendszer feltérképezésekor, mint mondjuk Ezékiel 27 híres szövege Türosszal kapcsolatban.
- Egy palesztinai gazdaságtörténet megírása régóta időszzerű feladat. Tudomásom szerint készül ilyen munka Németországban, de egyelőre még nem látunk kész monográfiát a kérdéskörrel. E munka szempontjából is nélkülözhetetlen volna a kerámiaanyag bevonása a vizsgálatba. S egy olyan országban, mint a mai Magyarország, ahol mákszemnyi remény sincs arra, hogy egy könyvtárban megtaláljuk valamennyi fontos palesztinai lelőhely végső régészeti jelentését, egy ilyen könyvnek talán még nagyobb haszna van.

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Tövisek és evangéliumhirdetés

Igehirdetés Gerhát Pál nyugalmazott lelkész temetésén (2Kor 12,7b–9a)*

■ KENDEH K. PÉTER

Pál apostol így vall a korinthusi gyülekezetnek: „...tövis adott a testembe: a Sátán angyala, hogy gyötörjön, hogy el ne bizakodjam. Emiatt háromszor kértem az Urat, hogy távozzék az

el tőlem. De ő ezt mondta nekem: Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.” (2Kor 12,7b–9a)

Keresztény gyülekezet, gyászoló testvéreim a Jézus Krisztusban!

Ezerféle tövis sebezheti testünket-lelkünket. Vannak olyanok, amelyek csak apró, felszíni sérüléseket okoznak, és csak

* Elhangzott 2023. május 25-én a kistarcsai temetőben. Az igehirdetés megjelent: <https://www.evangelikus.hu/hireink/itthon/bucsupredikacio-gerhat-pal-nyugalmazott-lelkész-temetesen>.

pár órára, pár napra keserítik meg az életünket, de aztán nyomtalanul elmúlnak, és nem is emlékszünk többé rájuk. Vannak, amelyek úgy sebzik meg testünket, hogy a sebesülés és a gyógyulás után eltörölhetetlenül ott marad a heg rajtunk – sérülékenységünk örök mementójaként. És vannak azok a töviseink, amelyek sokkal-sokkal mélyebben sebeznek, és nemcsak ideig-óráig keserítenek-korlátoznak bennünket mindennapi életvezetésünkben, szolgálatunkban, hanem énünket is alakítják – és leginkább olyanná, amilyent nem szeretnénk látni magunkon. Részünkké válnak, mert énünk, lényünk meghatározó elemeivé lesznek. Ezek a lelkünk, énünk titkos közepébe hatoló tövisek. Ezekkel szemben mintha eleve vesztésre lennénk ítélve, és esélyünk sincs szabadulni tőlük, mert a tőlük való szabadulás mintha önmagunk elhagyása lenne, amire képtelenek vagyunk. Ezek a tövisek hol szinte alig észrevehetően, hol minden mást kiszorítva határozzák meg tetteinket, szavainkat, döntéseinket, útirányunkat. Mintha elhatalmasodnának rajtunk, és úgy tűnik, nem is nekünk vannak töviseink, hanem szinte mi vagyunk nekik. Pál is ezért személyesíti meg az övét. Így írja: „... tövis adatott a testembe: a Sátán angyala, hogy gyötörjön...” Valaki olyan, akinek hatalma van felette, aki ellen nincs ereje küzdeni; amelyet nem tud elfogadni a maga részeként, de mégiscsak mindenben meghatározza azt, hogy ki is ő valójában. Nélküle más lenne, jobb lenne, több lenne, olyan, aki nélkül sokkal teljesebben tölthetné be azt a szolgálatot, amelyre elhívta őt Ura. És könnyörög is azért, sokszor – ő úgy írja: háromszor –, hogy távozzék tőle. De nem történik csoda. Marad az életét megkeserítő tövisként testében-lelkében. Korlátozva, sanyargatva, gyötörve őt.

A feltámadott Jézus Pált ezzel a tövissel együtt szólítja meg, és hívja el a mindennél fontosabb szolgálatra: hogy hirdesse az evangéliumot, az élet igéjét, valóságát mindazoknak, akik ebbe az életbe zártan éltek életüket, nem tudva arról, mekkora szeretettel is szereti őket az Isten. Azt gondolnánk, Jézusnak mint a jó szolgálatba állítónak vagy még provokatívabban: a jó munkáltatónak elemi érdeke, hogy Pál még erőteljesebben, még intenzívebben, még hatékonyabban tudja végezni feladatát, és ezért ő is mindent megtesz, hogy minden olyan akadályt, nehézséget elhárítson magából Páltól is, amely csökkenti hatékonyságát. És mégsem veszi el Páltól ezt a tövist. Hanem ezzel együtt erősíti meg újra és újra szolgálatában. Pál számára nem az lesz a csoda, hogy megmagyarázhatatlan módon megszabadul betegségétől, hanem az lesz a csoda, hogy tövisével együtt lesz igazán-mélyen a feltámadott Úr hiteles szolgálója. Megtanul élni vele, sőt: ami ugyan mindenki más szemében rossz és korlátozó, az az ő számára a legfontosabb

felismerés útvárává válik: „*Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.*”

Majd kétezer évvel később egy másik Pálnak is tövis adott. Majd kétezer évvel később ezt a Pált is ezzel a tövissel együtt hívta el szolgálatára a feltámadott Úr. Akik közelről ismerték őt, csak azok tudhatják, mennyire gyötörte őt az ő tövise. Mennyiszor korlátozta abban, hogy a mi fogalmaink szerint teljesebben, hatékonyan töltse be azt a szolgálatot, amelyre elhívta őt az Úr. Abba sem láthatunk bele, hányszor kérte Urát, hogy távozzon tőle a tövise. Amit láthattak azok, akik között élt és szolgált, hogy lényegében egy dolog éltette őt: hirdetni Isten igéjét. Az ő tövisével, az ő Urának kegyelméből.

A feltámadott Úr egészen másként szereti az övéit, mint amit mi sokszor gondolunk erről, és másképpen tesz csodát, mint ahogy azt mi elvárnánk tőle. Ő a gyengeségeink, a töviseink közé éli bele a maga szeretetét, kegyelmét. És amikor már tényleg semmink nincsen, csak az üres kezünk, amikor már nincsen másunk, csak a halál fullánkja, ő akkor adja a legteljesebben, a legtökéletesebben legnagyobb csodáját: a saját életét értünk és nekünk. Az elfáradt, semmivé lett életben lesz minden a miénk: az ő kegyelme, az ő elvehetetlen szeretete, amely begyógyít minden sebet, elvesz minden tövist, hogy ott legyünk általa Isten örökké tartó szeretetének közösségében.

„*Elég neked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által ér célhoz.*” A célhoz elszerető Istenben bízva búcsúznunk Gerhát Pál testvérünkötől, aki 1937. június 8-án született Budapesten egy evangélikus lelkészcsalád legidősebb gyermekeként. Gyermekeveit négy testvérével együtt Galgaután, édesapja szolgálati helyén töltötte. Az aszódi gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, majd érettségi után beiratkozott az Evangélikus Teológiai Akadémiára. Felszentelését követően több helyen is segédlelkész volt, majd Bokor-Kutasón, a kis nógrádi gyülekezetben lett parókus lelkész. 1987-ben betegsége miatt püspöke nyugdíjazta. Ezután is – ahogyan egészsége engedte – járta az országot, a határon túl Erdélyt és Kárpátalját, hogy hirdesse az evangéliumot. Egészsége az elmúlt években erősen megromlott. Földi pályáját a Sztehlo Gábor Evangélikus Szeretetszolgálat dunakeszi otthonában fejezte be, ahonnan 2023. május 14-én szólította haza Urunk megfáradt szolgáját.

Búcsúznak tőle testvérei és családjaik, két hónapja elhunyt öccsének családja, keresztlánya és családja, unokatestvérei, valamint az őt ismerő lelkésztársai és a dunakeszi otthon gondozói és lakói.

Isten tartsa meg őt a célnál: kegyelme örökkévalóságában. Ámen.

Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap

► Lk 14,25–35

Igehirdetési előkészítő

Tudod, mire vállalkoztál?

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok hosszú sorában is minden egyes vasárnapnak megvan a maga speciális témája. A huszadik vasárnap kiemelt mondanivalója: „Járjunk elhívásunkhoz méltóan – megszentelt életben.” (HAFENSCHER 2010, 383. o.) A tanítványoknak törekedniük kell a tiszta és Isten szerint való életre, amelyhez a hét igéje is eligazítást ad Mikeás próféta szavai által: „Ember, megmondta neked, hogy mi a jó, és hogy mit kíván tőled az Úr! Csak azt, hogy élj törvény szerint, törekedj szeretetre, és légy alázatos Istennel szemben.” (Mik 6,8) Az Úr akaratára való igyekezet az ember feladata addig, amíg még tart a kegyelmi idő, viszont csak a Szentlélek segítségével valósítható meg.

Amit a textusról tudni kell

Lukács – nem zsidó származásúként – evangéliumát főként a pogányokból keresztényekké vált embereknek szánja. Hangsúlyosan szerepel nála, hogy Jézus megváltó munkája kiterjed más népekre is. Krisztus az elveszetteket is fontosnak tartja, és tanítványa lehet mindenki, aki követi őt. A szinoptikus evangéliumok közül ez a legkésőbb keletkezett irat, mindenképpen Kr. u. 70-nél később íródott. Több olyan részt tartalmaz, amely csak nála szerepel (SZABÓ 2008, 486–488. o.).

Kijelölt igeszakaszunk egy nagy egység része, amelyben

Jézus már Jeruzsálem felé tart, hogy elvégezze küldetését. Nagyon céltudatos és rendíthetetlen abban, hogy mindvégig ragaszkodik az Atya akaratához, és erre szólítja fel tanítványait is. Hatalmas tömeg vette körül, és ment vele az útján, de nem mindenki akart vagy volt képes az igazi követőjévé válni (SZABÓ 2008, 492. o.)

Megdöböntöek Jézus szavai a hozzá való tartozás nehézségeiről és akadályairól, főleg, hogy ezzel kapcsolatban a gyűlölet szót is használja. A görög szövegben a $\mu\iota\sigma\epsilon\omega$ ige szerepel, amelynek jelentése gyűlölni, utálni, megvetni (KISS 1975, 112. o.). A lutheri német fordítás a *hassen* szót alkalmazza,¹ melynek jelentése szintén gyűlölni, utálni.² Egy újabb német bibliafordítás viszont a *brechen* igét tartalmazza ezen a helyen (*Die Gute Nachricht – Újszövetség*, 231. o.), amit úgy fordíthatunk, hogy ’törni’, ’szakítani’,³ vagyis inkább jelöli a másiktól való tartózkodást, eltávolodást. Máté evangéliumának párhuzamos helyén ezt olvashatjuk: „Aki jobban szereti apját vagy anyját, mint engem, az nem méltó hozzám; aki jobban szereti fiát vagy leányát, mint engem, az nem méltó hozzám.” (Mt 10,37) Vagyis a „gyűlölet” kifejezés mögöttes tartalma a ’kevésbé szeretni’ is lehet, bár egyes írásmagyarázók ezt Jézus karakán mondása tompításának vélik.

Három akadályt vesz sorra igenk, amely Jézus valódi követését gátolhatja: hozzátartozóink, illetve önmagunk, a keresztes vállalkásának félelme és a vagyon. Ezután két példázattal hívja Jézus a vele lévő sokaságot felelősségteljes döntésre, óva őket a későbbi megsejyenyülésük lehetőségétől. A toronyépítőnél és a hadba vonuló királynál is a lényeg, hogy mielőtt belefognának a tervük végrehajtásába, alaposan gon-

¹ <https://www.die-bibel.de/bibeln/online-bibel/lesen/LU17/LUK.14/Lukas-14>. (Megtekintés: 2023. augusztus 22.)

² <https://szotar.magyar-nemet.hu/szotar/magyar-nemet/hassen>. (Megtekintés: 2023. augusztus 22.)

³ <https://szotar.magyar-nemet.hu/szotar/magyar-nemet/brechen>. (Megtekintés: 2023. augusztus 22.)

dolják át, hogy lesz-e erejük sikeresen befejezni azt, amit elkezdtek. A torony esetében egy birtokon felállított óratoronyként és gazdasági épületként is funkcionáló épültre kell gondolni, amely tehát két okból is hasznos építmény. Viszont ha befejezetlen marad, nem töltheti be egyik szerepét sem. A király pedig, ha kétszeres túlerővel néz szembe, szintén meg kell fontolja, mitévő legyen (PRÖHLE 1991, 238–240. o.).

Végül a só hasonlata kerül elő. Alapvetően a só nem tudja ízet elveszteni. Erre egyes írásmagyarázók azt mondják, hogy a Holt-tengerből lepárlással kinyert só keveredett más anyagokkal, ami miatt valóban ízetlenné válhatott (GYŐRI 2017, 1699. o.). Más magyarázók szerint Jézus pont azt akarta szemléltetni, hogy bármilyen elképzelhetetlen, hogy a só ízet veszítse, mégis megtörténik. Az egyik elképzelés szerint a só hasonlata eredetileg Izraele, a választott népre vonatkozott (PRÖHLE 1991, 241. o.).

A perikópa megértése

Az igehallgatókban dilemmát okozhat a textus első hallásra, mivel az a Jézus, aki a szeretet kettős parancsát a legfontosabbnak tartotta, most mégis mintha gyűlöletre szólítana fel. Eszükbe juthat a következő ige is, amelyet Jézus mondott: „Hallottátok, hogy megmondatott: »Szeresd felebarátodat, és gyűlöld ellenségedet.« Én pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket, hogy így mennyei Atyátoknak fiai legyetek.” (Mt 5,43–45) Aki eddig radikálisan a szeretetet hirdette, most úgy tűnhet a lukácsi ígerész alapján, hogy helyette ezt fogalmazza meg: szeresd ellenségedet, és gyűlöld a hozzátartozóidat. Ezt a téves következtetést a hallgatókban feltétlenül meg kell előzni.

Igehirdetési vázlat

Vigyázz!

Az atlétikai világbajnokság 2023 nyarán Budapesten került megrendezésre. Talán sokan követték végig az eseményt akár a helyszínen, akár televíziós közvetítés segítségével. Szurkoltunk a versenyzőknek. A Szentháromság ünnepe utáni 20. vasárnapon azonban nemcsak a lelátókról vagy a tévé elől nézhetjük kényelmes székéből az eseményeket, hanem mi magunk állhatunk rajtvonalhoz. Három fontos szó hangzik felénk: „Vigyázz, kész, rajt!” Először is vigyázz, mérlegelj, fontold meg. Valóban vállalkozol-e Jézus követésére? Nem olyan egyszerű ez, mint egy kényelmes fotelből nézve. Krisztus az őt körülvevő tömegre nézett, és bár senkit nem küldött el maga mellől, mégis azt kérte, hogy fontolják meg a követését, mert rengeteg akadály lesz a pályán, akárcsak egy gátfutóversenyen. A Jézussal menő tömeg olyan, mint a szurkolók, látják és hallják a történeteket, de maguk még nem álltak a rajtvonalhoz. Mielőtt ezt megtennénk, mérjük fel, hogy képesek leszünk-e végigcsinálni. Nehogy közben

jöjünk rá, és megszegyenüljünk, hogy félbehagyjuk a tanítványi létet, mint a toronyépítő vagy a hadba vonuló király, aki nem hívott össze haditanácsot előtte. Egy sportoló úgy áll a rajtvonalhoz, hogy már szilárd elhatározása van, hogy a versenyen részt vesz – nem csak nézőként –, és végigcsinálja.

Kész!

Több év vagy évtized megfeszített munkája van egy-egy sporteredmény mögött. Az élsportolók fizikálisan és mentálisan is edzik magukat. Maga az életforma rengeteg lemondást követel: egészségtelen ételekről, későig alvásról, lustaságról, időről. Jézus követése szintén együtt jár bizonyos dolgokról való lemondással, úgy is mondhatnánk, ezek az akadályok az úton. A tanítványság együtt jár a konfliktushelyzetekkel és az áldozatok felvállalásával. Egy keresztény sokszor nem úgy viselkedik, ahogy azt mások elvárnák vagy természetesen, úgymond „normálisnak” tartanak. Először is bízik Istenben, aki láthatatlan, és emiatt sokak számára hihetetlen a léte. A hívő ráhagyatkozik döntéseiben az Úrra, emiatt például a vagyont nem csupán magának gyűjtögeti, hanem másokkal, rászorulókkal is megosztja. Többek között ez is eredményezhet családi konfliktusokat. Ilyenkor azonban Istenre kell hallgatni, és nem a család véleményére. Természetesen a szeretet Istene nem akarja, hogy szó szerint gyűlöletet érezzünk a másként gondolkodók iránt. Nem lehet azonban kétféle figyelni, hanem dönteni kell, hogy Isten szava mérvadóbb-e számunkra, mint rokonainké. Néha önmagunkat is meg kell tagadnunk, a saját vágyainkat és elképzeléseinket is el kell engednünk, ha azok nem egyeznek Isten akaratával.

Rajt!

Lehet-e eleget készülni egy versenyre? Mindig lehetne még többet, jobban, máshogyan felkészülni. Azonban az idő véges, ahhoz is, hogy csak külső megfigyelőként a lelátón ülünk vagy a fotelunkban fontolgassuk, hogy képesek vagyunk-e rá. Magára az edzésre is kevés az idő, de amikor mentálisan a kellő elszántság megvan, akkor már csak neki kell indulni. Vár a rajtvonalon túl a célvonal. Neki kell indulni, különben értelmetlen volt az egész élet. A hospice osztályok dolgozói szokták mondani, hogy a betegek nem azt mérlegelik, hogy mit értek el a munkájukban, hanem azon gondolkodnak, hogy adtak-e másnak eleget: szeretetből, időből, figyelmességéből. A célvonal előtt már semmi nem fontos, csak a kapcsolat azzal, aki az élet nagy versenyét megrendezte. Légy Krisztus követője, hogy felhívd a világ figyelmét rá, hogy az ő valósága más emberek számára is látható legyen. A legrosszabb félbehagyni valamit. Ne állj meg félúton. Légy só!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Ef 5,15–21; 1Móz 8,14–22

Énekek

EÉ 473, 286, 52

Imádság

Úr Jézus, köszönjük, hogy a követéssre hívtál bennünket, azonban nem rejtetted el előlünk, hogy ez mennyi nehézséget, akadályt és konfliktust tartogathat számunkra. Készíts fel minden helyzetre! Köszönjük, hogy alapos megfontolásra kérsz, mielőtt bármibe is belefognánk a te nevedben. Kérünk, adj bátorságot ahhoz, hogy elinduljunk, és később se tántorodjunk el a teáltalad kijelölt úttól. Ámen.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Az Isten országáért végzett szolgálat minden megfontolást és fáradtságot megér.” (C. H. Spurgeon)

„Ha megvan benned a hit, sosem késő belekezdeni valamibe, ami iránt szenvedélyes vagy, amit mindig is csinálni akartál. Amennyiben én meg tudtam ezt tenni Istennek köszönhetően, másoknak miért ne menne?”⁴ – nyilatkozta Eugene Amo-Dadzie brit könyvelő, aki egy év alatt készült fel a százméteres síkfutás angol elődöntőjére, és 2023-ban részt vett a budapesti világbajnokságon, mindemellett továbbra is folytatja munkáját, és van ideje családjára is.

„Ha ülsz a szobában, és elképzeled, hogy milyen síelni a hegyekben, soha nem fogod megtudni, milyen is az, de ha felkötöd a lécet, kimész a hóra, és megtapasztalod, hogy milyen ég és föld között repülni, reszkető lábbal száguldani a fekete pályán, akkor lesz saját tapasztalatod. Ha úgy jössz le a pályáról, hogy legyőzted önmagad, és legyalultad azt a fekete pályát, megcsináltad, s még a taps is bejött, na az már valami, az már mérhető tapasztalat. Ki kell lépni a tettek mezejére. Ne csak elképzeld, ne csak a kispadról kommentáld az eseményeket, hanem igenis állj neki, és próbáld meg te magad. Meglétsz egy szegény gyereket, és meghívod a zsebpénzedből fagyizni, ez egy bátor, tudatos döntés. Megtapasztalod, hogy jót tenni jó.

Légy óvatos, mert a gonosz lélek ezer ötletet fog kitalálni, hogy lebeszéljen. Ne higgyük el a gonosz léleknek azt, hogy nem vagyunk rá képesek, hogy nem érdemes, hogy ki fognak kacagni, hanem merjünk bizalommal elindulni, és tenni a jót. A legnagyobb művész is előbb piszkozatokat készít, és majd csak később születik meg a remekmű.” (Böjte Csaba in: BÖJTE–CSENDER 2020, 230–231. o.)

⁴ https://www.eurosport.hu/atletika/world-championships/2023/eugene-amo-dadzie-sprinter-konyvelo_sto9746774/story.shtml. (Megtekintve: 2023. 8. 22.)

Felhasznált irodalom

- BÖJTE Csaba – CSENDER Levente 2020. *Böjte Csaba füveskönyve. Örömhöz segítő gondolatok*. Helikon Kiadó, Budapest.
- HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben*. Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszéke, Budapest.
- Die Gute Nachricht. Újszövetség*. Kálvin János Kiadó, Budapest, 1999.
- Jézus-Biblia*. Veritas Kiadó, Nagytarcsa, 2017.
- KISS Jenő (szerk.) 1975. *Újszövetségi görög–magyar szótár*. 3. kiad. Magánkiadás, Sopron.
- PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma. Fordítás és magyarázat*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
- SPURGEON, Charles Heddon 2002. *1500 bölcs gondolat a keskeny és a széles úton járóknak*. Evangélikus Kiadó – Szent Gellért Kiadó, Szekszárd.
- SZABÓ Csaba 2008. Lukács evangéliuma. In: Pecsuk Ottó (szerk.): *Bibliismereti kézikönyv*. Kálvin János Kiadó, Budapest.

■ MANHARDTNÉ SZLOVÁK KATALIN

Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap

▶ Mk 9,14–29

Igehirdetési előkészítő

A legfontosabb harc

A vasárnap jellege

A vasárnap témája a Szentháromság ünnepe utáni időszak utolsó előtti nagyobb egységének része. A fő téma: „Járjunk elhívásunkhoz méltóan”, az altéma: „A hit harcában”. Az epistola, Ef 6,10–17 az *ecclesia militans*, az Isten fegyverzetével küzdő, a hitben tusakodó egyház felé tereli figyelmünket. A „földön küzdő egyház”, ezen belül is a tanítványi létünk nehézségei jelennek meg az ünnep igéiben. Jeremiás próféta levele is erre a küzdelemre hív: „*Ha segítségül hívtok, és állhatatosan imádkoztok hozzám, akkor meghallgatlak benneteket. Ha kerestek majd, megtaláltok engem, ha teljes szívből kutattok utánam.*” (Jer 29,12–13) A hit harcában nem állhatunk meg fél szívvel, odadobott imádságokkal, a „mi jobban tudjuk” hozzáállással. Ideje felvenni a harcot önmagunkkal, a világ kihívásaival és a Sátán támadásaival szemben, de ehhez teljes szívvel van szükség, olyan hitre, amely hegyeket mozdít meg.

Amit a textusról tudni kell

Alapigénk Márk evangéliumának éppen a felénél található, ott, ahol a szerző részéről is gyökeres fordulat áll be. A 8,27-ig tartó „első részben Jézus hatalmas tanítása és tettei állnak a középpontban, amelyek elrejtik személyének titkát.

A második rész viszont azzal kezdődik, hogy maga Jézus veti fel a krisztológiai kérdést és azt, Péter elégtelen (!) válasza után, ő maga válaszolja meg (8,31). [...] kinyilatkoztatása mégis titok marad. Még a tanítványok sem értik és ismerik fel őt (vö. pl. 9,31k).” (DÓKA 2005, XXIV–XXV. o.)

Ennek a második résznek a kezdetén először Jézust látjuk három tanítványával a megdicsőülés hegyén, majd nem sokkal később lent, a hegy lábánál, ahogy tehetetlenül állnak egy ifjú felett, akiben néma lélek van.

A történet különleges helyet foglal el Márk elbeszélésében. A szinoptikusokkal összevetve, míg Máté és Lukács általában kibővíti a történeteket, addig itt épp az ellenkezője látszik: a néma lélek kiűzése Márk tolmácsolásában a legrészletesebb. A különbségek komoly teológiai tartalmat hordoznak, így a következőkben ezeket az eltéréseket vesszük sorra.

Tanítványok – csak Márk említi őket az elején, ahogy az írástudókat is, akikkel vitatkoztak.

A vita – jól mutatja a tanítványok tehetetlenségét. Nem tudunk mit tenni, tehát vitatkozunk. Ezt a látszólag jelentéktelen megjegyzést maga Jézus emeli ki megérkezésekor első kérdésével: „*Miről vitatkoztok velük?*” (9,16)

Megdöbbsent (ἐκθαμβέω) – a sokaság Jézust meglátva megdöbbsent. A hegyről lejövő Jézus megjelenése más volt, ahogyan egykor Mózesé is (2Móz 34,29–30). Nem derül ki, hogy mi volt a döbbenet oka.

Ha valamit lehet tenned – az apa megjegyzésére egy rövid, de annál fontosabb párbeszéd alakul ki kettőjük között. Ez adhatja igehirdetésünk központi üzenetét.

Néma és süket lélek – az apa csak némának mondja, Jézus a süketséget is hozzáteszi. „Hogyan lehet egy süket demont szóval kiűzni? Jézus beszéde most hangsúlyosan Isten ígéje, amellyel szemben nincs süketség, e szónak nem állhat útjába semmiféle akusztikus akadály.” (DÉR–JORSITS 2011, 229. o.)

Olyan lett, mint egy halott... magához térítette, és az felkelt (ἐγειρεῖν és ἀνιστάναι) – Jézus nemcsak a betegség és az ördög felett úr, hanem a halál felett is. Márk a hűsvéti hit központi szavait használja.

(Csak imádsággal – a böjtölést csak Máténál olvashatjuk.)

A perikópa megértése

A tanítványok, az írástudók, a sokaság vitatkozik. A vita ideig-óráig elfedi a valóságot, ami az, hogy Jézus jelenléte nélkül a tanítványok tehetetlenek. Pedig minden adott volt hozzá, Jézus elküldte őket, és hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek felett (6,7). Miért nem tudnak semmit sem tenni? Ez a kérdés a történet végén újra előkerül, és Jézus válasza: „*Ez a fajta semmivel sem űzhető ki, csak imádsággal.*” Mit jelent ez? Főként annak fényében érdekes ez a kijelentés, hogy Jézus sem imádkozik a beteg mellett, hanem ráparancsol a tisztátalan lélekre: „...*megparancsolom neked: menj ki belőle.*...”

Mégis van imádság. Hiszen a fiú apja, akivel Jézus hosszasán elbeszélget, ezt teszi, imádkozik: „...*ha valamit lehet*

tenned, szánj meg minket, és segíts rajtunk!” (22. vers) – kéri Jézust. Az imája bizonytalan, bár azért megy oda, mert bízik benne, hogy Jézus tud segíteni: „...*elhozta hozzád a fiamat.*...” (17. vers), de a tanítványok kudarcát látva kétség ébred benne. Jézus visszakérdez, és a hit erejéről kezd beszélni az apának, de egyúttal a tanítványoknak is. „*Minden lehetséges annak, aki hisz.*” (23. vers) Az apa válasza az imádságának második része. Már nem a fiáért könyörög, hanem önmagáért. És itt érthetjük meg, hogy az „ez a fajta” (29. vers) nem is annyira a démonra vonatkozik, hanem a hitetlenségre.

Igehirdetési vázlat

Az alábbiakban három pontba szedem az igehirdetés vázlatát, amely egyúttal három külön feldolgozható témát is jelöl.

Magasság és mélység

Jézus a hegyen három tanítványával, tündöklő fehérség (9,3), Mózes és Illés, mennyi hang – ennél közelebb aligha lehet valaki az Istenhez itt a Földön, és a tanítványok ott voltak, láttak, hallottak. Akár ott is maradtak volna (9,5). „Jézus a mennyből, a mennyei ragyogásból lejövet újra ott találja magát a legsötétebb valóságban, ahol egy megszállott gyerek él tehetetlen felnőttekkel körülvéve.” (DÉR–JORSITS 2011, 227. o.) „*Ó, hitetlen nemzedék, meddig leszek még veletek?*” – teszi fel a kérdést. A hitetlenséggel szembesülő Jézus és a hitetlenség következményeit viselő, vitatkozó tanítványok. Nagy a kontraszt, akár csak Mózesnél, aki szintén a hegyről lejövet, az Istennel való találkozás után meglátja az aranyborjút, és összetöri a kőtáblákat (2Móz 32,19). De Jézus felindulása – mint máskor is – a féltő szeretetből fakadó tanításba megy át. Látja a hitetlenséget, és nem bosszúval válaszol, hanem tanít a hitről. Mert nem lesz mindig ott, és a tanítványnak meg kell tanulnia – a hegyen átélt dicsőséges pillanatokból merítve vagy éppen a saját kudarcát látva – elindulni a hit harcába. Megszólítva őt, és kérve az ő segítségét. (A témához lásd még GÁNCIS 2005.)

Beszélgetés Istennel

Az apa megszólítja Jézust. Jézus kérdésére – „*Miről vitatkoztok velük?*” – nem a tanítványok válaszolnak, nem is az írástudók, hanem ez az ismeretlen apa, aki elhozta a fiát Jézushoz, aki nem vitatkozni jött, hanem szeretne volna, ha segítenek rajta. De mit is vár ez az apa? Mit szeretne? Imádkozik a fiáért, mindent megtesz érte, elhozza, a tanítványokhoz viszi... De mit is szeretne valójában? Ez a Jézussal való beszélgetésből kiderül. Jézus engedi tajtékozni az elé kerülő fiút. Nem nyúl felé, nem érinti meg, nem szól hozzá, továbbra is az apával beszél. Mennyi ideje...? Miért érdeklí ez? Egyébként is, biztos, hogy tudja... De a kérdés mögött a reménytelenség, a kilátástalanság, a hitetlenség beismeréséhez vezető út van. Az apa válasza nem csak két szó: „gyermekkorá óta”. Az apa kér, és a kérdésben már nem

csak a fiáért könyörög: „...szánj meg minket, és segíts rajtunk!” De a beszélgetés még mindig nem ér véget, mert Jézus egy elejtett félmondatra rákérdez. „Ha lehet valamit tennem? – Minden lehetséges annak, aki hisz.” És az apából ekkor előbukkan: „Hiszek, segíts a hitetlenségemen!” Magáért imádkozik, önmaga gyógyulásáért, hitért. A fia ott őrzöng a földön, miközben ő már gyógyul. De Jézus a fiút sem hagyja, új életet ad neki. Egy tiszta életet. Tudsz-e így imádkozni? Tudsz-e így fordulni Jézushoz, ahogyan ez az apa tette?

Emberhalászok a mélyben

Az istentiszteleti általános könyörgésekben éppúgy, ahogy személyes imádságaimban megannyiszor imádkozom én is gyógyulásért betegeknek, békéért ebben az őrzöngő világban, az egyház megtéréseért... másokért. De vajon mi van az én hitetlenségemmel?

A tanítványok tehetetlenségével kezdődött a jelenet: nem tudtak mit csinálni ezzel a fiúval. Hiába tudták, hogy mit kell tenni. Az elmélet szép, de vajon a gyakorlatban működik-e mindaz, amit Jézustól tanulunk? Tanítványként élünk, de Jézus „fent van a hegyen” – vajon hogyan tudunk megbirkózni a világ sötéttségével, a ránk nehezedeő feladat súlyával? Keresztény életünk központi kérdése ez. Mit kezdek a mélységben mindazzal, amit megtanultam, amit átéltem? A reformáció a középkorban rávilágított, hogy az egyház tehetetlen, aminek oka a hitetlenség. A hitetlenség hiteltelessé tesz, a hit viszont csak ott ragadható meg, ahol Jézust megszólítják, ahol tudják, kiben hisznek.

Hiszek, segíts hitetlenségemen! Nemcsak az apa imádsága ez, hanem egykori és mai tanítványoké, akik hiszünk, de hitünk harcban áll. Ebben a harcban, ahogyan az A sorozat epistolájában olvassuk: „Nézzünk fel Jézusra, a hit szerzőjére és beteljesítőjére, aki az előtte levő öröm helyett – a gyalázzal nem törődve – vállalta a keresztest, és Isten trónjának a jobbára ült.” (Zsid 12,2)

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Ef 6,10–18; Jer 29,1–14

Énekek

EÉ 438, 451; Hinni tanítás, Uram (*Hallelujah!* 66)

Illusztrációk

VERS

Ady Endre: *Hiszek hitetlenül Istenben*

KÉP

Raffaello: *A színeváltozás*

KORÁL

A heti énekről (EÉ 451 – Lelki próbáimban)

„Ez az ének azzal erősít, hogy a látható tények, a vereségeink mögötti egyetlen igazi valóságról énekel: Jézus jelenlétéről minden körülmények között. Sőt győzelméről minden ellenkező látszat mögött. Akkor veszítünk igazán csatát, ha őt elveszítjük. Ha az ő szeretetében elbizonytalanodunk, ha az ő szenvedésének és halálának nem látjuk az értelmét.” (CSERHÁTINÉ 2017, 414. o.)

GONDOLATOK

„Amikor Jézus átveszi a fiú kezelését, az először rosszabbul lesz. Ha Jézus maga kezd el valakivel foglalkozni, az először rosszabbul lesz. A fölfelé vezető út előbb mindig lefelé vezet. Ahogy valakinek nehéz napokon kell átesnie, hogy gyógyultan jöjjön ki a kórházból. Az új élet is fájdalmak közt születik meg. Isten Szentlelke szinte kiporolja a lélek különböző rétegeit, onnan gomolyognak elő a bajok, sötétségek, keserűségek, régi emlékek, és elborítják az embert. Ne ijedjünk meg, ha Jézus egyszer kezébe veszi az életünket, és elkezdünk hanykolódni, álmatlan éjszakáink vannak! Úgy érezzük, hogy rosszabb az állapotunk – de ez csak kezelés; műtét alatt vagyunk. Jézus vett kezelésbe minket. [...]

Kolumbusz Kristóf már tizenegy hónapja hajózott, kereste a Csendes-óceánt, az indiai partokat; legénysége föllázadt, mert elég volt a hajóútból, elég volt a kutatásból. Akkor ez az ember, aki a maga módján szentül hitt abban, hogy meg fogja találni, amit meg kell találnia, lement a kapitányi kajütjébe, kihozta a szextánst, a térképet, az iránytűt, és összehívta a legénységet. A három életfontosságú iránymutató eszközt bedobta a tengerbe, és azt mondotta:
– Partot érünk, mert hiszem. – És partot is értek. Ez a hit.”

Gyökössy Endre (1913–1997) református lelkész, pszichológus, egyházi író: *A megoldás mindig Jézusé*

Felhasznált irodalom

- CSERHÁTINÉ Szabó Izabella 2017. Zsoltár ködben. In: Ecsedi Zsuzsa (szerk.): *Énekkincstár. Evangélikus énekeink kézikönyve*. Luther Kiadó, Budapest. 413–415. o.
- DÉR Katalin – JORSITS Attila 2011. *Beavatás. Márk evangéliuma*. Kairosz Kiadó, Budapest.
- DÓKA Zoltán 2005. *Márk evangéliuma*. Hévizgyörki Evangélikus Egyházközség, Hévizgyörk.
- GÁNCIS Péter 2005. Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap. Mk 9,14–29. *Lelkipásztor*, 80. évf. 8–9. sz. 352–354. o.
- GYÖKÖSSY Endre 2011. *A megoldás mindig Jézusé*. Szent Gellért Kiadó, Budapest. (Kézfogás a magasból 41.)
- JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

Bibliavasárnap

▶ Mk 12,28–34

Igehirdetési előkészítő

Teljességgel szeretni

A vasárnap jellege

Mi, magyarországi evangélikusok a reformáció ünnepét megelőző vasárnapon ünnepeljük – mindössze néhány évtizede – a bibliavasárnapot. Más egyházak is megemlékeznek róla, a hazai reformátusok például március elején (az első nyomtatott Biblia évfordulóján), a nyugat-európai protestáns egyházak – német nyelvterületen ráadásul ökumenikus jelleggel – többnyire január végén tartják. Területtől függetlenül fontos, hogy felekezetek együtt tudják ünnepelni azt, ami összeköt: a szent könyvet, Isten Ó- és Újszövetségbe foglalt írott kinyilatkoztatását.

Evangélikus gyakorlatunk szerint a reformáció emléknapját mintegy „felvezeti” már ez az ünnep, hogy a lutheri *sola Scriptura* elv még nagyobb hangsúlyt kaphasson. Luther nemcsak kézbe vette, hanem kézbe is adta a Szentírást (amelyet Krisztust tartalmazó pólyának is nevezett), így tudott a Biblia valóban mércévé válni az egyéni és a közösségi keresztény életben egyaránt.

Külön liturgikus színe nincs ennek a vasárnapnak, belesimul a Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok sorába, tehát a stóla és az oltárterítő is zöld színű. Az offertórium bibliaterjesztésre hívhat, hogy minél többen megismerhesék Isten életváltoztató ígését szerte a világon.

Amit a textusról tudni kell

28. vers: Perikópánk „és”-sel (καὶ) kezdődik, amely egyértelműen utal a szerkesztésre, az elbeszélés folytonosságára. Az „egy az írástudók közül” (εἷς τῶν γραμματέων) jelzi, hogy többen lehettek jelen a szituációban. A „vitatkozni” (συζητοῦντων) ige jelentheti a következőket is: 1. együtt keresni, vizsgálni; 2. megbeszélni, megvitatni. A szakaszunkat megelőző, a szadduceusok feltámadásra vonatkozó kérdésére és arra adott válaszra vonatkozik az utalás, hogy „Jézus jól felelt nekik” (καλῶς ἀπεκρίθη αὐτοῖς). A „legfőbb parancsolat” (ἐντολὴ πρώτη πάντων) igazából az első, a legjobb az összes közül.

29–30. vers: Szinte egyenes görög fordítása 5Móz 6,4–5-nek, a Sömának. Ugyanazzal a πρώτη szóval válaszol Jézus, amely a kérdésben elhangzott, és korának hallgatói is tudták, hogy a Κύριος kifejezést csak uralkodóra/Istenre használták. A szeretet szava az ἀγαπᾶω vagy ἀγαπῶ ('szeret', 'megszeret') – önzetlenül, tárgy érdemeitől függetlenül. Isteni tulajdonság megnyilvánulása az emberek iránt, amely azok

javát, megmentését, üdvösségét munkálja. Héber megfelelője az צַדִּיק ige. A Sömá hármas felsorolását (teljes szívedből – καρδίας, lelkedből – ψυχῆς, erődből – ἰσχύος, ahogyan Máté idézi) Jézus itt (és Lukácsnál is) kiegészíti az értelemmel (διανοίας), amelyet a harmadik helyre illeszt be.

31. vers: A πλησίον kifejezés felebarátot, közelállót jelent, a második (δευτέρα) parancsolat rá irányul. Fontos az összehasonlításként használt ὡς σεαυτόν: „amint önmagadat”, ami egyenes idézet 3Móz 19,18-ból.

32. vers: Az írástudó helyesli Jézus válaszát, sőt igazságnak, valóságnak (ἀλήθεια) nevezi azt. Érdekes, hogy az eredeti szövegben nem szerepel az Isten szó, csak annyi, hogy „egy van” (εἷς ἐστίν).

33. vers: Az írástudó nem teljesen mondja vissza Jézus négyes felosztását, hanem csak az eredeti deuteronomiumi három kifejezést (szívünkéből, elménkből, erőnkéből) ismétli. Az égőáldozat (ὄλοκαύτωμα) és véres áldozat (θυσία) ószövetségi kifejezéseket hozza az írástudó, és ő maga teszi meg a különbségtételt, hogy Isten és a felebarát szeretete sokkal több (περισσότερος) ezeknél.

34. vers: Okos, értelmesnek (νουνεχῶς) tartott felelet után Jézus válaszol, hogy a kérdező nincs távol (μακρὰν) Isten országától (βασιλείας τοῦ θεοῦ).

A perikópa megértése

Márknak ez az egysége voltaképpen nem is vitabeszélgetés (Máténál sokkal inkább). Jézus egyik ellenfele, egy írástudó lép oda hozzá az előzmények hatása alatt (lásd a szadduceusok kérdését a feltámadásról), és olyan kérdést tesz fel neki, amely az akkori zsidóság körében egyébként eléggé gyakori. Jézus elfogadja a kérdést, mert helyesli azt a magatartást, amely az írás sokfelé ágazó részparancsolatai között is keresi Isten akarata kinyilatkoztatásának a középpontját.

Jézus válasza alapjában véve nem új, a fent is említett Deut 6,4–5 és Lev 19,18 egyesítéséből keletkezett „legnagyobb parancsolat” e formában Izraelben már ismeretes volt. Újja abban válik Jézus válasza, hogy az írástudókkal ellentétben ő nemcsak felismerésére, hanem életének gyakorlatára is utal akkor, amikor az istenszeretet és az ember-szeretet elválaszthatatlanul egy parancsolatára hivatkozik. Ezt kell megértenie az írástudónak is, akinek Jézus válaszát helyeslő mondata éppen ezért nem is lehet az utolsó szó a beszélgetésben. Jézus szerint közel van Istennek az ő személyében és életének a valóságában jelentkező királyságához az, aki felismerte a törvény középponti tartalmát; de részesévé csak az lehet, akinek az életét be is tölti ez a tartalom, aki felismerte az Isten országáról és az ember helyzetéről szuverén Úrként nyilatkozó Mesterben a Messiást.

Az értelemre (διανοίας) vonatkozó kiegészítés lehet egy különleges pont az egész igehirdetésben, el tudom képzelni, hogy valaki erre építi fel az egész mondanivalóját. Hi-

szen a tudomány több korszakban is fellépett azzal az igény-nyel, hogy ellentmondjon a hitnek, itt viszont Jézus nagyon szépen belesimítja ezt is az Istennel való kapcsolatunkba és annak megélésének teljességébe.

Igehirdetési vázlat

Szeress!

A szeretet parancsáról prédikálni könnyű. A szeretet parancsáról prédikálni nehéz.

Talán nem érdemes belemenni a különböző szeretet-értelmezésekbe, hiszen itt csak az *agapé* kifejezéssel kell foglalkozni, de kezdésként elképzelhető saját szeretetünk töredékességének vizsgálata. Úgy tudjuk összekötni a szeretet parancsát a bibliavasárral, hogy ha Isten szavának/Krisztus munkásságának egymondatos összefoglalására kérnek bennünket, akkor mit mondanánk. A dióhéj-evangélium után valószínűleg dobogós helyen lennének Jézus mai mondatai.

Törvényvallás? – írástudók

Jézus textusunk előtt már „megvívta csatáját” a két leghatalmasabb társadalmi erővel: a farizeusok és szaduceusok pártjával. Hátravolt még a zsidóság leghatalmasabb szellemi tényezője: az írástudók. Ez az utóbbi a két előbbi között, illetve fölött úgy helyezkedett el, mint például a középkorban a viaskodó pápaság és császárság felett a skolasztika.

A zsidó szellemi élet alapja a Tóra: Istennek a szent könyvekben adott tanítása. Ennek magva Mózes öt könyve. Az a szellemi elit, amely életét a Tóra tanulmányozására és értelmezésére fordította: az írástudók rendje. Nem papok, bár akadt köztük az is, hanem teológus-jogászok. A Tóra és az élő hagyomány alapján ők döntöttek el, mit szabad és mit nem, döntéseik törvényként érvényesültek, és hagyománnyá váltak.

Az írástudomány két kérdést akart mindenekelőtt tisztázni: melyik a legnagyobb parancsolat, és kicsoda a Messiás. Az írástudományos skolasztika a Törvényt felosztotta kétszáznegyvennyolc parancsolatra és háromszázhatvanöt tilalomra, összesen hatszáztizzenhárom „rendelkezésre”. Ha csak ezekre figyelünk, könnyen megragadunk a törvényvallás szintjén. Az írástudó azonban – követendő módon – továbbmegy kérdésével: melyik ezek közül a legnagyobb?

Szeretevallás? – tanítványok

Jézus egy szóval felel a kérdésre: a szeretet. Ezzel az írástudomány legnemesebb gondolatát fejezte ki. Már a *Sömá Jiszráél*, amelyet minden zsidónak a szívében, a karján, a ruháján és a háza ajtaján kellett hordoznia, kimondotta, hogy „[a]z Úr a mi Istenünk, egyedül az Úr”, akít teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből szeress. A Törvény szociális tábláját is összefoglalta már a zsidó írástudomány a szeretet parancsolatában – Jézus itt a maga „summájával” összhangban van az írástudók tanításainak csúcspontjával.

Ha a kereszténység csak tanítás (törvényvallás) volna, ezen a ponton nem különbözne a Tóra értelmezésétől. Ezért mondja Jézus: Nem vagy messze Isten országától. De a kereszténység nemcsak tanítás, hanem a Jézus Krisztushoz való személyes viszony. Nem tudunk nem továbbmenni, nem tudjuk elhallgatni, hogy a szeretet megélését Istennel és embertársunkkal kapcsolatban Jézustól tanultuk, csak vele lehetünk ennek a szeretetvallásnak a tagjai, követői. Szívünkkel, lelkünkkel, erőnkkel és értelmünkkel.

Isten országa

Isten országa nem akkor jön el, ha mindkét nagy parancsolatot teljesítjük, hanem akkor, amikor azt megélve Krisztust is felismerjük személyes Megváltónknak. Bibliavasárral hangúlyozhatjuk, hogy az írott ige és a testet öltött Ige felismerése a kulcs. A „*szeresd felebarátodat, mint magadat*” felszólítás is így kap új értelmet. Nem azt kéri a parancs, hogy szeressük őket jobban, hanem azt, hogy ugyanúgy. Ez a magatartás sem természetes egoista, önző világunkban, igazából ez is természetfeletti. Csak azok tudják megtenni, akik újjászülettek, és ők is csak akkor, ha engedik, hogy Krisztus tegye mindezt általuk. És ha ez megtörténik, akkor van itt Isten országa.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Az evangéliumi textus mellé az ószövetségi olvasmány Ám 8,11–12 Isten szavának szomjúhozásáról, a lekción pedig ApCsel 8,26–40 – az etióp kincstárnok megtérése a klasszikus kérdésével: „*Hogyan érthetném, ha valaki meg nem magyarázza?*”

Énekek

EÉ 286 (Van örök kincsünk, becsesebb); EÉ 289 (Mint édes-
atya asztalát).¹

Amelyik gyülekezetben családi istentisztelet vagy gyerekalkalom is van, ott készülhet például rögtönzött installáció a „könyvek könyvéről”: padokban/székek között elrejtve egyéb könyvek, majd a Biblia megtalálása után torony építése – helyezhető az alapra vagy a csúcsra is. Igény szerint akár modellezhető Luther „pólyaképe” is.

Illusztráció

„*Szeresd felebarátodat, mint magadat!*”

„Hölgyeim és Uraim! Üdvözljük Önöket a fedélzeten. Kérem, győződjenek meg arról, hogy valamennyi kézipoggyásukat a felső tárolórekeszekben vagy az Önök előtti ülés

¹ Kántoroknak segítség: <https://kantorkepzo.egyhazkozseg.hu/segedanyag-kantoroknak/egyhazzenei-segedanyag/bibliavasarnap/>.

alatt helyezték el. Ügyeljenek saját és utastársaik biztonságára a tárolórekeszek nyitásokor. Csatolják be biztonsági öveiket a fel- és leszállás idejére.

Ha csökkenne a kabinnyomás, az oxigénálcok automatikusan megjelennek. Rántsák maguk elé a legközelebb esőt, ezzel megindul az oxigén áramlása. A gumiszalag segítségével erősítsék a fejükre úgy, hogy orrukat és szájukat befedje, és lélegezzenek nyugodtan. *Miután saját oxigénálcukat felvették, segítsenek az arra rászorulóknak.*

Vészhelyzet esetén kövessék a személyzet utasításait. Amennyiben segítségre van szükségük, kérjük, jelezzék a hívógombbal. Köszönjük figyelmüket, kellemes utazást kívánunk!”

VERS

Lackfi János: *#jóéjtpuszi*

1.
A szeretet nemcsak akar szeretni,
hanem tud is.
Nemcsak tud szeretni, hanem akar is.
A szeretet a másikat keresi,
nem a saját jóérzését.
Tud vágyakozni vagy leleményesen
felébreszteni a vágyat.
A szeretet képes ugyanazt mindig
másképpen mondani.
Békességes, de nem unalmas, pontosan érzi,
mi a kettő közötti különbség.
A szeretet ötletes,
de tud határt szabni túlhabzó ötleteinek.
Nem ijed meg a mélységektől,
nem is keresi mindenáron a szakadékokat.
A szeretet nem pánikol be
az indulatoktól, a megoldhatatlantól,
a hiánytól, a szégyentől,
hanem kutatja, mi van mögöttük.
A szeretet nem blokkol le a fájdalomtól,
nem menekül mindenáron előle.
Mer kockáztatni a másikért,
és mer újrakezdeni.
A szeretet tud megszólalni
és megszólítani,
igyekszik, hogy mindig megszólítható legyen.
Megvédi határait,
és a másikat is megtanítja erre.
A szeretet nem kierőszakolni akarja a vonzalmat,
hanem befogadni.
Nem vár, ha cselekedni kell,
és nem menekül kényszercelekvésekbe
várakozás helyett.
A szeretet bátor, és nem vádol gyávasággal.
Nem zsarol, nem zsarolható,

és nem hagyja, hogy bárkit vele zsaroljanak.
A szeretet gyermekien kíváncsi,
de felnőtteken elkötelezett.
Képes örömet adni és elfogadni.
A szeretet kiobbant a megkövült megszokásokból
vagy átítatja azokat.
Gyógyít, és hagyja magát gyógyítani.
A szeretet létezik, és mer csak úgy létezni,
mert az élet barátja.

2.
A szeretet nem bájosoly,
nem csak addig tart, amíg kényelmes,
tűzön-vízen át meg kell őrizni, akkor is,
ha semmi kedvünk hozzá,
szeretni úgy is, ahogy nekünk nem jó
(de úgy nem, ahogy a másik nem szeretné),
sőt, elmenni a legvégsőig, életünket adni,
akár apránként, percenként morzsolva,
akár egyetlen mozdulatban.

Felhasznált irodalom

- HAFENSCHER Károly, ifj. 2010. Bibliavasárnap. *Evangelikus Élet*, 75. évf. 43. sz. 8. o.
LACKFI János 2021. *#jóéjtpuszi*. Harmat Kiadó, Budapest.
RAVASZ László 1991. *Az Újszövetség magyarázata*. 1. köt. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
VARGA Zsigmond 1995. Márk evangéliumának magyarázata. In: *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest. (<http://biolka.ro/upload/Jubileumi%20Kommentar.pdf>.)

■ MESTERHÁZY BALÁZS

Reformáció ünnepe

▶▶ 2Kor 4,5–7

Igehirdetési előkészítő

Krisztus-arcú Isten

Az ünnep jellege

Reformáció ünnepe kiemelten fontos alkalma az egyházi esztendőnek, kisebbségi és szóránnyhelyzetünkben pedig kiemelkedően érzékeny is. Sokféle lehetőséget nyújt identitásunk erősítésére, a lehetőségek közötti választás pedig azon is múlhat, inkább exkluzív vagy inkább inkluzív módon szeretnénk-e beszélni arról, hogy hálásak vagyunk Istennek azért, hogy evangélikusok lehetünk. Reformáció ünnepén iskolalalkészítőként olyan közösséget szoktam megszólítani,

amelynek kicsit több mint harmada katolikus és legfeljebb harmada evangélikus. Eddig hol az exkluzívabb, hol az inkluzívabb hang jellemezte az igehirdéseimet. Hasonló helyzet a gyülekezetekben is előfordulhat, ahol többféle felekezethez tartozó családok vesznek részt az istentiszteleten. A dilemmát le lehet egyszerűsíteni arra is, hogy a „Luther Krisztusra mutat” mondatban a hangsúly Lutherre kerül-e, vagy arra, hogy Krisztusra mutat. Idei textusunk inkább a második, a Krisztusra mutató választás felé vezet bennünket.

A textusról

A Második korinthusi levél Pál apostol kísérlete arra, hogy tisztázza a gyülekezetben a személye körül kialakult feszültségeket, válaszoljon ellenfeleinek, és erősítse azokat, akik a konfliktusok idején is mellette állnak. Ebben a helyzetben szólal meg a Krisztusról szóló tanúságtétel, szoros kapcsolatban az apostoli szolgálat – Pál által személyesen megharcolt – természetével. Textusunk szűkebb szöveggörnyezete Cserháti Sándor értelmezése szerint „Az apostoli szolgálat dicsősége” címet kapta (2,12–6,10), ebben a szemléletben tehát az apostoli szolgálat a fő téma, amelynek kapcsán megszólal a Krisztusról szóló tanúságtétel. Ezen a szakaszon belül textusunk három verse két témához is tartozik, az 5. és 6. vers „Az új szövetséghez méltó szolgálat” (4,1–6), a 7. vers pedig „Az ellentmondásos apostoli sors” (4,7–18) része. Ha tehát az előző bekezdésben is említett lehetőség szerint Lutherre szeretnénk tenni a hangsúlyt, akkor ezt megalapozhatnánk Pál apostol szolgálatának dilemmáival, és akár eljuthatunk a saját igehirdetői szolgálatunk égető kérdéseire is. Ha viszont az apostol nyomán Krisztusról szeretnénk beszélni, meg kell néznünk a Krisztusról szóló tanúságtétel tartalmát is.

„Az új szövetséghez méltó szolgálat” a nyílt, tehát nem szűgyenező, nem titkolózó, nem alakoskodó (vagy nem szerepet játszó) igehirdést jelenti. Az igehirdetés tartalma pedig az, hogy „Krisztus Isten képmása” (4,4 és – már perikópánkban – 4,6, ebben a fogalmazásban: „*Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán*”). Erre a tartalomra koncentrálna elkerülném, hogy az igehallgatókat belevonjam abba a vitaközérvelésbe, amelynek révén Pál apostol eljut ehhez a tartalomhoz, nem beszélnek tehát sem a Mózes arcát borító lepelről (3,13–16), sem a perikópánkat közvetlenül megelőző vers szerint arról, hogy e világ istene elvákítja az elveszőket. Megnézném viszont azt, hogy korábban, 3,18-ban mit mond az apostol az Úr dicsősége képéről, amelyet mintegy tükörben szemlélve formálódunk az Úr Lelke által. Itt van textusunk tartalma, amennyiben 5a-t és 6b-t tekintjük a központi üzenetnek: Krisztus Jézust, az Urat hirdetjük, akinek az arcán felragyog Isten dicsősége. 3,18 szóhasználatának értelmezéséhez nagy segítséget nyújt CSERHÁTI Sándor (2009, 130–132. o.): a tükörben nem magunkat, hanem Isten képmását látjuk, amelyre mi is teremtetünk, és amelyben „elmerülve” formálódunk.

Teológiai összefüggések

A fenti döntések jegyében három nagyobb teológiai témát érinthetünk. Az első téma Krisztus személye, a „valóságos Isten és valóságos ember”, amely szerint a megfelelések kölcsönösök: a názáreti Jézus megfelel a mennyei Atyának, és a mennyei Atya is megfelel a názáreti Jézusnak. A hitvallási formulát az evangéliumok töltik meg tartalommal, innen tudhatjuk, hogy ki a Krisztus-arcú Isten. Az evangéliumok ugyanakkor el is határolják Istennek a Krisztus arcán felragyogó dicsőségét minden más hamis, néha egyenesen kártékony vagy mérgező istenképtől.

A második téma a tanú és az üzenet viszonya. A tanú nem azonos az üzenettel (nem magunkat hirdetjük), de nem is független az üzenettől, hiszen az üzenet indítja el és formálja a tanút (Isten gyűjtött világosságot a szívünkben). Az üzenet igazságából fakad a tanú hitelessége, a tanú személyes hitelessége pedig erősítheti az üzenet erejét. Az az üzenet, amely a tanú életét is hatékonyan formálja, meggyőzőbb, mint az, amelyen a tanú kívül marad, vagy amelyet a tanú az életével egyenesen megtagad. Létezik olyan, Luther szelektív olvasásán alapuló értelmezés, amely szerint az üzenet ereje és hitele független a tanútól, sőt a tanú jól teszi, ha nem tulajdonít magának semmi jelentőséget – ezt támasztaná alá a szövegösszefüggésből kiragadva perikópánk cserépedényéről szóló verse is. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a cserépedény nem azt jelenti, hogy semmi, hanem azt, hogy gyenge és esendő, de semmiképpen nem érintetlen az üzenettől.

Ha már az első és a második téma kellőképpen érvényesült az igehirdetésünkben, érinthetjük reformáció ünnepének hagyományos fő témáját, a megigazulást is. Az „Isten tesz bennünket igazzá” téma máig releváns és aktuális értelmezése megóv a teljesítmény hajszolásától és a megfelelési kényszertől – két olyan tehertől, amelyek súlya alatt ma is sokan összeroppannak. Ebben az összefüggésben tehát cserépedény voltunk nem azt jelenti, hogy semmik vagyunk, hanem azt, hogy maradhatunk akár a világ szemében, akár a saját magunk szemében törekenyek. Isten, ha akarja, így is igaznak tekinthet bennünket, és tanújává tehet. Itt kap újra szerepet a tükör, amelyben nem magunkat keressük, hanem a Krisztus-arcú Istent látjuk.

Igehirdetési vázlat

Kicsoda Isten?

Ellentmondást nem tűrő Úr, kiismerhetetlen létező vagy szerető mennyei Atya? Gyakran feltesszük ezt a kérdést, és néha olyankor is erre a kérdésre keressük a választ, amikor nem gondolunk Istenre. Az első válaszokat mindannyian a szüleinktől tanuljuk meg még egészen kis korunkban, akkor is, ha a szüleink hívó és Istenről beszélő emberek voltak, és akkor is, ha Isten nevét komolyan soha nem mondták ki. Lehet, hogy már gyerekkorunkban elindulunk oda, amiről Pál apostol beszél, hogy Isten akaratát, dicsőségét Krisztus arcán keressük;

lehet, hogy nagy utat kell bejárnunk, és sok tévedést kell tisztáznunk addig, amíg ide eljutunk. Keressük Istent Krisztus arcán, Krisztust pedig az evangéliumokban, már a názareti Jézus szavaiban és cselekedeteiben, a szenvedő Jézus önkéntes áldozatában, végül a feltámadott Krisztus erejében. Csak Krisztus arca mutatja meg elég pontosan a mennyei Atyát – minden más forrás töredékes vagy egyenesen hazug és mérgező.

Hogyan tudhatjuk meg, hogy kicsoda Isten?

„...ő gyújtott világosságot a szívünkben” – mondja az apostol. Eseményeket teremt, amelyek formálnak és elgondolkodtatnak, embereket állít mellénk, akik róla tanúskodnak, olvasmányokat, filmeket, történeteket hoz az utunkba, amelyek felnyitják a szemünket. „Az egek hirdetik Isten dicsőségét” – mondja a zoltáríró, de a legfontosabb forrásunk a másik ember, a szava, az élete, a helytállása vagy az, ahogyan elbukik és feláll, ahogyan tanul a kudarcából. Ahogyan a másik ember lehet tanú a mi számunkra, úgy tehet Isten bennünket is tanúvá a másik ember számára. Tanúnak lenni öröm, kiváltság és felelősség is. Ebben a legtöbbet egymástól tanulhatjuk, főleg azoktól, akik számunkra lettek a mennyei Atya tanúi. Ahogy tanulunk, formálódunk is, hogy majd tőlünk is tanulhassanak, akik utánunk jönnek.

Kincsünk cserépedényekben van – a tanúk törékenyek

A tanúságban formálódás során maradhatunk kiszolgáltatottak, Isten ereje így is hat rajtunk keresztül. Nem kell minden versenyt megnyernünk, nem kell minden veszély ellen magunkat bebiztosítanunk, nem kell magunkat másnak, jobbnak vagy erősebbnek mutatni, mint amilyenek vagyunk. Isten nem azért tekint bennünket igaznak, mert arra rászolgáltunk, hanem azért, mert mennyei Atyánk, és szeret bennünket. Lehetünk akár koldusok, amint Luther mondta ki nem sokkal a halála előtt, de Istenhez tartozó, őt Krisztusban megismerő, a mennyei Atya szeretetéből élő koldusok, akik a teremtett világ leggazdagabb emberei.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

Jézus-énekeket ajánlok, klasszikust és kortársat egyaránt: *Öröm van nálad* és *Jézus, mennynek ragyogása* (EÉ 364; 400).

Illusztrációk

GONDOLATOK

A „Krisztus-arcú Isten” téma illusztrációjához az *Asztali beszélgetések* néhány mondatán keresztül jutunk el, amelyeket CSERHÁTI Sándor a kommentárban közöl. „Aki mármost nem tudja és nem is hiszi [...], hogy Isten Jézus Krisztusban irgalmasan és kegyelmesen fordul felénk [...], az me-

nekülni fog előle, gyűlölni fogja őt, és egyenesen őt fogja az ördögnek tartani.” (2009, 139. o.) Ezt írja le Lázár Ervin a *Hétfejú tündér* című meséjében. A mesében meglepően pontos lutheri teológia jelentkezik. A mesélő/főhős csúnyának tartja magát. Az egyik barátja, Rácegresi azt mondja neki, hogy próbáljon meg jó lenni, attól majd meg fog szépülni (ez lenne a cselekedetekből való megigazulás útja), a másik barátja, Pácegresi pedig azt mondja, hogy az álnok hétfejú szörny varázsolta el, azért csúnya. Elhatározza, hogy megöli a szörnyet. Nagy harc során hat fejét levágta, végül a hetedik feje szempárjának a tükrében megpillantja magát, és felismeri, hogy nem is csúnya, hanem szép. Végül azt is felismeri, hogy akit szörnynek gondolt, a világ legjóságosabb tündére, aki nem bánt, hanem szeret, és egész életére a szolgálatába áll. Eddig a mese. Volt alkalmam az evangélikus Lázár Ervint megkérdezni arról, hogy gondolt-e Lutherre, amikor a mesét írta, azt monda, hogy nem – így is születet, szándék nélkül, szemet nyitogató és szívet melengető tanúságtétel.

FILM

A cserépedénytémához Eric Liddell skót futó, olimpiai bajnok, a *Tűzszekerek* egyik főszereplője élete utolsó, kínai éveiről szóló, *A sasok szárnya* című filmet ajánlom. Megrázó és meggyőző történet; ha a „repülő skótot” alakító színész ismerős, az nem a véletlen műve.

A sasok szárnya (2016). Kínai-hongkongi-amerikai történelmi dráma, sportfilm. Rend. Stephen Shin – Michael Parker. <https://youtu.be/cdL7s9yWSGI>.

Felhasznált irodalom

CSERHÁTI Sándor 2009. *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt második levele*. Luther Kiadó, Budapest.

LÁZÁR Ervin 1973. *A hétfejú tündér*. 3. kiad. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.

■ CSEPREGI ANDRÁS

Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap

▶▶ Mt 18,15–17

Igehirdetési előkészítő

Bocsánatból élünk

A vasárnap jellege

Reformáció ünnepe után érkezett november, az egyházi év utolsó hónapja, ezzel megérkeztünk az év végéhez. Valaminek a vége, befejezése mindig egyfajta visszatekintés, számvetés. A hónap felütését megadja az első két nap, mindenszentek és

halottak napja, ami szintén az elmúlásra figyelmeztet, amikor előrement szeretteinkre, felmenőinkre emlékezünk. A vasárnap témája: „Megbocsátásban”. Megbocsátó szeretet, amely Krisztus megbocsátó irgalmából él. A Miatyánk ötödik kérése jelenik meg az egyházi esztendő végének alaptémájaként is: a világ végét megelőző utolsó ítéletre való figyelmeztetés nem nélkülözheti a megbocsátásra való felhívás szükségességét. Megbocsátani addig lehet, amíg élünk. Ennek fontosságára és sürgető idejére szólít fel igehirdetési textusunk ezen a vasárnapon.

Amit a textusról tudni kell

Gyülekezetekben való egyházi rendtartásról, egyházfegyelemről szól Máté 18. fejezete. Az evangélium írásának idején a közösséget foglalkoztató problémák nem voltak túlzottan nagyszámúak. Ezért ez a „gyűjtemény” nem elegendő ahhoz, hogy pontos képet rajzoljunk az apostolok egyházának jogi szerkezetéről. A fejezet csak néhány problémát említ: a tekintély kérdését, a botránkoztatásokat, a hitbeli ingadozásokat, a bűnös testvérekkel való kiengesztelődést, a közösségi imát és a kölcsönös megbocsátást. A fejezet hangneme arra enged következtetni, hogy nem jogi értelemben vett egyházfegyelemről van szó, hisz az egyházban nincs büntetés-végrehajtás, a bűn nem törvénysértés és a gyülekezet sem bíróság, hanem lelkipásztori, lelkigondozói értelemben kezeli a kérdést.

A közösség, amely a beszéd alapján körvonalazódik, nem eszményi gyülekezet: akarnokság, nagyratörés, hatalomvágy, rossz példaadás, a legkisebb vagy a bűnös testvérek elhanyagolása, versengés, ellenszenv, gyűlölet Krisztus követői között is megtalálható, amelyek veszélyeztetik a gyülekezeti közösséget. Jézus tanítványait a gyülekezeti közösség belső életének rendezésére tanítja, a gyülekezeti közösségben felmerülő bűnök, vétkek, hibák jézusi orvosolására. A bűnt nevének kell nevezni, beszélni kell róla. Ez a jézusi kiindulópont, erre utal a ἀμαρτία ἡ ἡμῶν, ’hibáznál, ’tévedni’, ’bűnt elkövetni Isten rendje ellen’ kifejezés.

Korai kéziratokból hiányzik az εἰς σέ, az „ellened” szó, így a kifejezés az egész közösség ellen való vétségre utal, tehát nem személyes konfliktusra, sértésre. A bűn büntetésére, közösségi feddésre találunk felszólítást 3Móz 19,17-ben: „Ne gyűlölöd szívedben embertársadat! Fedd meg bátran honfitársadat, hogy ne légy részes a vétkeiben.” Az ἔλεγχον ige nemcsak megfeddést, büntetést, rendre utasítást jelent, hanem meggyőzést, napfényre hozást, feltárást is. Ha pedig nem hallgat sem rád, sem a gyülekezetre, akkor ó ἐθνικός, ó τελώνης-nak kell tekinteni, azaz pogány módon élőnek, olyan személynek, aki nem becsüli a Jézusban kapott üdvösséget, aki többé már nem tagja Isten népének, illetve vámszedőnek, adószedőnek, akik gyűlölt, megvetett személyek voltak Jézus korában, de akiktől Jézus soha nem zárkózott el. Az egyházfegyelmi eljárás célja minden esetben a testvér megnyerése, nem pedig büntetése. A 18. vers továbbviszi, kiegészíti a gyülekezeti fegyelmezés kérdéskörét a kulcsok hatalmáról szóló témával, amelyet szintén Jézus ad a gyülekezetnek.

A perikópa megértése

A textus szövege az egyházfegyelemről két jól ismert példázat között található. Az eltévedt juh példázata után, a gonosz szolga előtt. Az eltévedt juh példázata Istennek azzal a kinyilvánított akaratával végződik, hogy „a ti mennyei Atyátok sem akarja, hogy egy is elveszzen e kicsinyek közül”. Ezekhez a kicsinyekhez tartozik minden gyülekezeti tag, kivétel nélkül, azok, akik vétkeztek, akiket a gyülekezetből való kizárás fenyeget, és akiket megbocsátással vissza lehet és vissza is kell nyerni. A gonosz szolga példázata rávilágít a megbocsátás mindenek felett álló fontosságára a gyülekezetben. Mindenki, aki megbocsát, maga is belátja, hogy Urának bocsánatából él. A gyülekezet nem fegyelmi bizottság, hanem a szentek közössége, olyan embereké, akiket Isten Lelke vezérel.

A jézusi módszer fő jellemzője, ahogy a bűnös ember vétkét kezeli, a fokozatosság, ahogy több lépcsőben kívánja elérni a bűnös meggyőzését bűne felől, először négy szemközti beszélgetésben, majd két-három tanú előtt, illetve a gyülekezet nyilvánossága előtt, ha korábban nem lehetett meggyőzni. A kiindulópont: a megtörtént bűn megnevezése, ami nem feltételezés vagy sejtés. A testvér megnyerése áll Jézus minden erőfeszítésének középpontjában. Ezért az egész egyházi rendtartásról, egyházfegyelemről szóló eljárás sokkal több, mint egy közösséget szabályozó jogi rendelkezések összessége. Valójában arról van szó, hogyan válik kézzelfogható valósággá Isten szeretete a bűnösnek való megbocsátásban a gyülekezet hétköznapijaiban.

Igehirdetési vázlat

1. A gyülekezet nem a tökéletesek közössége. Őszintén hiszünk-e, hogy Jézus Krisztus jelen van közöttünk? Lelke tesz minket a szentek és nem a tökéletesek közösségévé. „Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.” (Mt 18,20) Krisztus jelenlétének ígérete bátorítja a gyülekezetet, hogy a leírt módon bánjon a bűnös testvérral. Magát Krisztust hagynánk figyelmen kívül, ha a gyülekezet könnyelműen átnézne a bűn felett.

2. Hogyan viszonyulunk azokhoz, akik nyilvánvalóan vétettek Isten rendje ellen a gyülekezetben? Az újszövetségi időkben is kérdés volt ez. Ahol Krisztus van, Krisztus munkálkodik, ott nincs helye bűnnek. Az egyház a bűnöst és a gyülekezet üdvösségét tartotta szem előtt, amikor egyházfegyelmi eljárást alkalmazott. Őrizd a hitedet! Nem élhetsz úgy, mint a pogányok, ha Krisztus köztetek van!

3. Mit tegyünk tehát? Az akkori keresztények helyesen felismerték: a gonosz nem egyik vagy másik bűnösről szól, hanem az egészről, az egész közösségről. A beteg végtag más szerveket és testrészeket is megfertőz. Mit lehet tenni? Két lehetőség jön számításba. A sebész felveszi a kést, és meg-

operálja a beteget. Ha még nincsenek áttétek a szervezetben, ez lehet a megváltás. Vagy az orvos kúrákkal, gyógyszerekkel és az érintett végtaggal próbálkozik, és így az egész szervezet újra egészséges lesz. Kép nélkül szólva: a bűnöst vagy eltávolítják a gyülekezetből, vagy a bűnbocsánat révén visszanyerik a gyülekezetbe. Az egyháznak nincs választása, a testvér „szentek” gyülekezetébe való visszanyerésének kell az elsődleges célnak lennie jézusi módon. Először négy szemközt beszélve vele, diszkrétan, kizárva a nyilvánosságot. Ezzel nemcsak fegyelmezőnk vagy dorgálunk, hanem elejét vesszük a pletykálkodásnak, esetleg botránynak, alaptalan rágalmozásoknak. Tudva azt, hogy semmi sem marad titokban, hanem tovább él, a mélyben boszszút, haragot táplálva. A következő lépés két-három tanú jelenlétében újra megismételni a meggyőzés, belátás munkáját. A tanúk jelenléte még inkább kifejezi, hogy itt nem lehet szó alaptalan vádaskodásról, személyes sértettségről vagy rágalmozásról, hisz a tanúk ezekre rögtön rácafolnának. A harmadik fokozat a gyülekezet nyilvánossága. Ha ez sem jár sikerrel, akkor a gyülekezet kijelentése, hogy a vétkesnek Krisztusban kapott üdvössége nem fontos, azaz olyan, mint a pogány, aki nem tagja Isten népének. A keresztyének akkori, maroknyi kis gyülekezete sokkal jobban tudott Uruk jelenben munkálkodó Lelke által foglalkozni a közöttük lévő bűnössele, mint például ma egy nyilvános gyülekezeti közgyűlésen. Lehet, hogy ma pont az ellenkezőjéért érünk el, ha az itt leírt módon járnánk el. Botránynak lenne, amelyet Máté igyekezett elkerülni, nem pedig az „elveszett bárány” visszavezetése.

4. Létezik-e még ma is ilyen egyházfegyelmi gyakorlat? Mi legtöbbször a négy szemközti beszélgetésig sem jutunk el. Gyülekezetünk idős tagjai mesélik, hogy nem is olyan régen még egy lelkész levette a fátylat a menyasszony fejéről az oltár előtt vagy a templom ajtajánál, mert eltitkolta előle, hogy állapotos. Fiút vagy lányt azért nem vettek fel konfirmációra, mert az uralkodó erkölcs elleni vétség miatt méltatlannak találták őket. Egy nemzedékkel ezelőtt az úrvacsora megtagadása egyházfegyelmi eszköz volt. Büntetés az erkölcstelen viselkedés miatt. Ma már nehezen tudnánk végigvinni az elejétől a végéig a Máténál leírt módszert. Ha nem akarunk a farizeusokhoz hasonlóan viselkedni, akkor először is emlékeztetni kell magunkat arra, hogy mi is bocsánatból élünk.

5. A szentek gyülekezete nem az a közösség, amelyben a bűn kivétel. A gyülekezet azért szent, mert Istené, az élő Úr van jelen benne. A gyülekezet akkor él, ha hisz ebben. Az ő nevében kell bűnöket megbocsátanunk! Mint ahogy Jézus a betegnek mondta: „... megbocsáttattak a te bűneid.” A farizeusok felháborodtak: „Senki sem bocsáthatja meg a bűnöket, csak Isten egyedül.” Ez a mondat megváltoztatta egy ember életét. Élet, áldás fakadt belőle. A bűnbocsánat az egész gyülekezet feladata. Gyülekezet pedig ott van, ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a Feltámadott nevében.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Fil 1,3–11; Mik 6,6–8

Énekek

EÉ 466, 79

Illusztráció

TÖRTÉNET

Két jó barát vándorolt a sivatagban. A hosszú út alatt vitába keveredtek egymással, aminek az lett a vége, hogy az egyik arcul csapta a másikat. Az anélkül, hogy egy szót is szólt volna, letérdelt, és a következő szavakat írta a homokba: „Ma a legjobb barátom pofon vágott.” Kénytelenek voltak együtt folytatni az útjukat, míg egy oázishoz nem érkeztek. Itt elhatározták, hogy lemossák magukról az út porát, és megfürdenek a tóban. A két barát közül először az merült el először a habokban, akit a másik megütött. Nem ismerte a vizet, így hamarosan bajba került, és fuldokolni kezdett. A másik ekkor életét kockáztatva utána ugrott, és az utolsó pillanatban sikerült kimentenie a tóból. Miután a fuldokló magához tért, keresett egy követ, és beleléste: „Ma a legjobb barátom megmentette az életemet.” Erre megkérdezte őt a másik:

– Amikor megütöttelek, a homokba írtad a gondolataidat, most, hogy megmentettelek, a kőbe vésted a szavaidat. Miért?

A sértett barát így felelt:

– Ha valaki megbánt vagy megsért bennünket, a homokba kell leírnunk, hogy a megbocsátás szele elfújhassa. De ha valaki jót tesz velünk, kőbe kell vésnünk, nehogy a szél, a víz, vagy bármi is elfelejtse velünk!

GONDOLAT

„Az ember még nem ember, csak egy hadonászó, veszélyes kamasz. Az ember akkor lesz ember, ha átvilágítja mélyéig önmagát, s a benső világosságából környezetére sugarat bocsát.”

Weöres Sándor (1913–1989) Kossuth- és Baumgarten-díjas magyar költő, író, műfordító

Felhasznált és ajánlott irodalom

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitas Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság, Sopron. *Die Lesepredigt*. 10. Jahrgang, Eine Handreichung Nummer 40/1977 5. Reihe, Chr. Kaiser Verlag, München, 1977.

PECSUK Ottó (szerk.) 2004. *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.

SPINETOLI, Ortensio da 1998. *Máté evangéliuma*. Ford. Turay Alfréd. Agapé, Szeged. Web: <http://mek.niif.hu/00100/00181/html/>. (Megtekintés: 2023. szeptember 10.)

VARGA Zsigmond 1992. *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

■ ZUSCHLAG-NEPP ÉVA

Az egyházi esztendő utolsó előtti vasárnapját megelőző (ítélet-) vasárnap

▶ Préd 12,1–7 Igehirdetési előkészítő

Útjelző a teljes életre

A vasárnap jellege

Az egyházi év utolsó három vasárnapjának témája az utolsó időkre fordítja figyelmünket. Lezárásaként szolgál az egyházi évnek, és szép ívvel, önálló egységgel kerekedik egész-szé. Egyben felkészülés is az eljövendő esztendőre. Az ív új erőre kap az adventi időszak tematikájában. Ítéletvasárnap témája: „Oda kell állnunk Isten ítélőszéke elé”. Ezt a mozzanatot nem kerülhetjük el vagy törölhetjük ki a *Delete* gomb megnyomásával az élettörténetünk-ből. A bevezető ige és a zsoltár is erre irányítja figyelmünket. A kollektaimádság összegzi és egyben keretbe foglalja mindezt.

Amit a textusról tudni kell

A Prédikátor könyve héber neve Kohelet. Olyan személyre utal, aki gyülekezeti alkalmakat vezet, és ott tanít. A könyvet a jeruzsálemi templom iskolájában használták tanításra.

Luther az *Előszók a Szentírás könyveihez* című munkájában frappánsan és egyértelműen fogalmaz a Prédikátor könyve kapcsán: „Biztonsággal mondhatnánk róla azt is, hogy az akarat szabadsága ellen íratott, mert mindenkor arra int, hogy igen nagy hiábavalóság az ember minden tanácsa, gondolata és elmélkedése, és másként alakulnak a dolgok, mint ahogyan elgondoljuk, ezért megtanít arra, hogy nyugodtan megálljunk, dolgaink irányítását pedig Istenre hagyjuk, tudásunk és gondolataink ellenére. De ne azt olvasd ki e könyvből, mintha Isten teremtményeit szidná, amikor azt mondja, hogy minden siralmas és hiábavaló stb.; mert Isten minden teremtménye jó, és ő maga is azt tanítja, hogy vigassággal éld életedet a te feleségeddel stb.; hanem mindenkor hamis és hiábavaló dolog, ha az ember arról gondolkozik, miképpen irányíthatná a teremtményeket, és nem elégszik meg azzal, ami a jelenvalóságban elébe adatott, hanem a jövődőt forgatja elméjében, s

mindent efelé akar kormányozni. Az ilyen ember a rák járása szerint halad, és csak gondot, fáradságot pazarol; mert minden úgy lesz, amint Isten engedi, mi pedig nem járhatunk a dolgok végére. Summa, Krisztus ezt mondta (Mt 6,34): »Ne aggódalmaskodjatok tehát a holnap felől; mert a holnap majd aggódalmaskodik a maga dolgai felől. Elég minden napnak a maga baja.« Ez a mondás a könyv magyarázata és tartalma. Mert a gondoskodás Isten dolga; és a mi aggódalmunk minden gyümölcse csupán felesleges és hiábavaló fáradozás lehet.»

A perikópa megértése

Szakaszunk az élet mulandóságáról és felfoghatatlan, emberi ésszel elképzelhetetlen csodájáról ír. A kép, amely élénk tárul, nem éppen optimista, inkább lehangoló, és szomorúságot szül a szívünkben. Tanácsaival átítatja lelkünket és gondolatainkat, ahelyett, hogy saját kezünkbe vennénk életünk gyeplőjét. A szerző két utat kínál számunkra: az istenfélelmet és az életünk élvezetét. A prédikátor szívében megfogalmazódó kétélyek ellenére hittel elfogadja, hogy a Teremtő az, aki adja, majd egykor visszaveszi az életünket. Megfogalmazza, hogy mind a jó, mind a balsors tőle jön. A kérdései válasz nélkül maradnak, de Isten tervét és rendelkezéseit hittel elfogadja.

Igehirdetési vázlat

Ifjúságom idején még minden. . .

Gyakran kapják meg a fiatalabb generációk kritikaként az idősebb nemzedéktől, hogy ha jobban megélik és átélnek ifjúságuk idejét, akkor boldogabb jövő vár rájuk. Pedig csak arról szól a szerző, hogy el ne mulasszuk a Teremtővel való kapcsolatot örömeink, megélt boldogságunk kapcsán. Megkapóan festi le az elmúlást, hasonlatai élénk vetítik a pusztulás, hanyatlás képét.

A könyv szerzője igyekszik tapasztalatai szerint leírni az emberi életet, tud a fáradságról, a munkáról, kiemeli, mennyire mulandó, milyen kiszámíthatatlan az élet, de tud Istenről, akit szakaszunk elején Teremtőként szólít meg. Tagadhatatlan, hogy a Prédikátor könyve az emberi életet a röpke és kiszámíthatatlan szemüvegén keresztül szemléli. Akik válságban vannak, akik átéltek veszteséget, akik szomorúságot éreznek szívükben, azoknak tudniuk kell, hogy a Prédikátor könyve csak egy hang a Biblia könyveinek kórusában, csak egy tanú, amely leírja az emberi élet valóságát Isten előtt. A prédikátor a prófétákkal ellentétben nem Isten nevében beszél, a zsoltárossal ellentétben nem Istenhez szól, de bölcs emberként beszél Istenről, közvetve tanúja Istennek.

Nem csak a húszéveseké a világ. . .

A könyv szerzője ismerte a teremtés történetét, a teremtett életet, amelyben van helye a fiatalságnak és az öregségnek. A fiatalokban az örömré hívás után jön a felkészülés az öreg-

ség nehéz időszakára, az időskorban átélt nehézségek jelennek meg. A teremtés terében élni azt jelenti, hogy korlátozottak vagyunk, ami az életkorral egyre nyilvánvalóbbá válik.

Az öregség napjai olyanok, mint a rossz idő, visszatérő nehézségeket hoznak. A karok és lábak elgyengülnek, kihullanak a fogak, így az étkezés már nem élvezetes, a szemek eltompulnak és a fülek megsüketülnek, a hang elvékonyodik és remeg.

A három kép – a mandulafa, a szöcske, a kapribogyó – olyan távozásról szól, amelyet nem lehet halogatni. Bárhogyan legyen, az élet a halálba siet, de Jézustól tudjuk, hogy az Atya házában sok hely van, amelyeket ő, a Fiú készített nekünk. Azzal is tisztában kell lennünk, hogy a hátrahagyottaknak viselniük kell a fájdalom és a gyász terhét. Szívünkben tövist hordozunk, amikor a közeli hozzátartozóinkra emlékezünk.

Legyünk tisztában életünk korlátaival, mulandóságával. Hiába áztatjuk magunkat a kiteljesedett, jó élet délibábképével. A prédikátor felnyitja a szemünket. Az öregedés és a halál elkerülhetetlenségére emlékeztet bennünket. Ezt még a legjobb gyógyszer sem tudja megakadályozni. Tanuljunk meg értékelni az apró, mindennapi örömeiket is az életünkben! Tanuljunk meg ünnepelni az itt nekünk adott életet, de eközben tanuljunk meg korlátok köré is szorítani. Őt kell követnünk, aki elfogadta a kereszttel terhelt mi érdekünkben. Ne váljunk életünk beteljesülésének rabjaivá, ami elpusztítja az életet földünkön, és elszakít az örök életre vezető úttól.

Átgondolásra ajánlott kérdések: Ki az életem irányítója? Átadom-e életem kormánybotját a Teremtőnek? Tisztában vagyok-e korlátaimmal?

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jób 14,1–17; Mt 24,15–31; 1Thessz 4,13–18

Énekek

EÉ 495, 496, 499, 502, 514

Illusztráció

VERS

Rainer Maria Rilke: *A nyolcadik elégia* (részlet)

„Ki fordított meg így, hogy bármit is teszünk, olyanok vagyunk, mint aki épp útra kél? Ahogy az visszánéz a végső dombtól, ahonnét utolszor föltáruul völgye még, s áll, tétovázik: úgy élünk mi, örökös búcsuzásban.”
(Ford. Rónay György)

GONDOLAT

„Mostani nyomorúságunkban az vigasztal, hogy hátravan egy másik, jobb és örökkévaló élet.” (Luther Márton)

TÖRTÉNET

A világ legbefolyásosabb újságjának tulajdonosaként William Randolph Hearst nagyon gazdag és hatalmas ember volt. Műgyűjtőként szerette a szép festményeket. Egy nap látott egy képet két rendkívüli műalkotásról, és úgy döntött, muszáj megszereznie ezeket magángyűjteménye számára. Magához hívatta egyik alkalmazottját, és azt mondta, tegyen meg mindent a festmények felkutatásáért, és vásárolja meg őket, akár mibe is kerülnek. Emberei hetekig utazgattak, leveleket írtak, telefonáltak, hogy megtalálják a két képet. Végül megtalálták őket – egy raktárban éppen annak a városnak a másik felében, ahol Hearst újságja működött. Hearst szíve megtelt izgatottsággal, ahogy emberei odavezették a raktárhoz, ahol a festményeket megtalálták. Amikor odaértek, Hearst összezavarodott.

– Itt vannak a festmények? – kérdezte hitetlenkedve.

– Igen – felelt az egyik embere. – Valami baj van?

– Hiszen ez a raktár, és minden, ami benne van, az én tulajdonom! – mondta. – Azok a festmények egész idő alatt az enyémekek voltak!

Wayne Rice baptista lelkész, egyházi író (2021, 187. o.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó, Budapest, 2017.

ECSEDI ZSUZSA (szerk.) 2017. *Énekkincstár. Evangélikus énekeink kézikönyve.* Luther Kiadó, Budapest.

FÖLDVÁRI TIBOR 2021. Örvendezz, ifjú! (Igehirdetés.) *Refpasaret.hu*, [https://refpasaret.hu/predikacio/2021-07.04./](https://refpasaret.hu/predikacio/2021-07.04/)

HAFENSCHER KÁROLY 2010. *Liturgia. A keresztyén istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest.

JÁNOSY LAJOS 2008. *Az egyházi év útmutatása.* 2., jav. kiad. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

LUTHER MÁRTON 2010. *Előszók a Szentírás könyveihez.* Ford. Szita Szilvia. Magyarországi Luther Szövetség – Luther Kiadó, Budapest. (Magyar Luther Könyvek 2.)

PECSUK OTTÓ (szerk.) 2004. *Bibliaismereti kézikönyv.* Kálvin Kiadó, Budapest.

REISINGER JÁNOS 2017. *Luther Márton füveskönyve.* Lazi Könyvkiadó, Szeged.

RICE, WAYNE 2021. *Fején a szöveget! 2. 100 frappáns, figyelemfelkeltő illusztráció előadásokhoz, tanításokhoz.* Ford. Bedőné Kriszt Éva. Új Remény Alapítvány, Debrecen.

RÓZSA HUBA 1996. *Az Ószövetség keletkezése.* 2. köt. Szent István Társulat, Budapest.

WRIGHT, ADDISON G. 2003. A Prédikátor könyve. In: R. E. Brown – J. A. Fitzmyer – R. E. Murphy (szerk.): *Jeromos bibliakommentár.* 1. köt. Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest.

■ SZOMJU TAMÁS

Az egyházi esztendő utolsó előtti (reménység) vasárnapja

▶ Dán 7,9–10

Igehirdetési előkészítő

Ne hidd, hogy nincs bíró, ne hidd, hogy nincs ítélet

A vasárnap jellege

Az egyházi év utolsó vasárnapjai az örök élet felé irányítják a figyelmünket. Az ítélet felé (ítélet vasárnapja). Az Eljövendő felé (reménység vasárnapja). Az újjáteremtő Isten színe elé (az örök élet vasárnapja). A bevezető zsoltár a magáról sokat gondoló embert megállítja. Isten nagyságát és az én kicsiségemet állítja szembe. „*Ne szállj perbe szolgálóddal, hiszen egy élő sem igaz előtted!*” (Zsolt 143,2) A bevezető ige arra figyelmeztet, hogy felelősen éljünk és gondolkodjunk, mert nem takar el mindent a föld, de tetteink ellenére reménykedjünk Krisztusban. „*Teljes bizonyossággal reménykedjétek abban a kegyelemben, amelyet Jézus Krisztus megjelenésekor kaptok.*” (1Pét 1,13)

Amit a textusról tudni kell

Ezekben a versekben az ítélet kerül leírásra. Az „Öregkorú” elnevezés Isten örökkévalóságára utal. Ugyanezt fejezi ki a fehér haj. A fehér ruha pedig a tisztaság jele. Ezután rátér a környezetre. A környezet Isten hatalmát mutatja be. A szolgálók seregének a száma végtelen (tízezerszer tízezer). A könyvek említése azt mutatja, hogy a bírászkodás hivatalos úton történik. Itt az Ószövetség szerint Isten a bíró, aki a könyvek alapján igaz ítéletet hoz. Dániel leírásában olyan ez a jelenet, mintha egy földi király készülne ítélethozatalra. Mintha Isten nem egyedül ítélkezne. Tanácsosok ülnek mellette mindkét oldalon, akik nem a hatalmának részesei, hanem inkább a megjelenésének fenségét fokozzák. Ha ugyanis a király egyedül foglalná el az egész helyet, a méltósága nem volna olyan fenséges, mint amikor a tőle függő nemesek is felsorakoznak a két oldalán, hisz ők messze fölülmúlják a közönséges sokaságot. Dániel tehát ebben a formában elé táruló látomásról számol be, először is azért, mert testben lakozó ember volt, másodszer pedig azért, mert nemcsak saját magának láthatta, hanem az egész egyház közös javára. Isten tehát olyan látványt kívánt megmutatni, amely a bámulat érzésével vésődhetett bele a próféta, valamint minden istenfélő elméjébe, de amelyben mindazonáltal volt némi közös az emberi eljárásokkal.

A perikópa megértése

Mi az Ószövetséget is Krisztus keresztye felől nézzük, és az egyházi év utolsó vasárnapjain Krisztus visszajövetelére és az előtte való számadásra figyelünk. „*És láttam, hogy a halottak, nagyok és kicsinyek a trón előtt állnak, és könyvek nyitattak ki. Egy másik könyv is kinyitott, az élet könyve, és a halottak a könyvekben írottak alapján ítéltettek meg cselekedeteik szerint.*” (Jel 20,12) „*Mert mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk Krisztus ítélőszéke elé, hogy mindenki megkapja, amit megérdemel, a szerint, amit e testben cselekedett: akár jót, akár gonoszat.*” (2Kor 5,10)

Mi valljuk, hogy az Atya Krisztusnak adta át az ítéletet, és ez valós ítélet lesz. Bo Giertz *Házát kösziklára építete* című könyvében írja: „*Ennek főoka alighanem az, hogy a kiengesztelésről már nagyon régóta úgy prédikálnak itt, hogy agyonverik vele a megszentelődés követelését. Jöjj úgy, amint vagy! A világ Krisztusban igazságot nyert! Aki hisz, nem kerül ítéletre! A kelepce kettétörtött, és a madár újra szabad. Kérj számon mindent Jézustól, mert ő az én jótálóm! Hát lehet ilyen tanításnak más eredménye, mint a lelki nyomorúság?*” (GIERTZ 1943, 132. o.)

Igehirdetési vázlat

Átvilágítás

Egész társadalmunk zengett az átvilágítás kérdésétől a rendszerváltás utáni években-évtizedekben, egyházunk is. Nem tudtuk eldönteni, hogy jó lenne-e, ha mindenkit átvilágítanának, hogy mit tett az elmúlt időszakban. Felelősségre kell-e vonni azokat, akik bűnösnek bizonyulnak ebben a vizsgálatban? Lesz-e számadás, vagy leszámolás lesz? Kiknek és mikor kell megbocsátani? Sokan várták ezt a számadást. Mások félték tőle. Nem csupán magukat féltették, hanem az indulatoktól félték. Mások ettől várták Magyarország és az egyház megújulását. Lesz igazságszolgáltatás?

Ez az ige arról szól, hogy lesz átvilágítás. Lesz elszámolás, függetlenül a mi döntéseinktől. Ez az átvilágítás Isten előtt lesz. Heti igénk így szól: „*Mert mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk a Krisztus ítélőszéke elé, hogy mindenki megkapja, amit megérdemel, aszerint, amit e testben cselekedett: akár jót, akár gonoszat.*” (2Kor 5,10) Evangéliumi igénk szerint az „átvilágítottak”, megítéltek értetlenül állnak az Úr előtt (Mt 25,31–46).

A negyedik napkeleti bölcs

Egy karácsonyi történet szerint messzi keletről négy bölcs indult el a csillagjelenség után, hogy megkeressék az új királyt, a békesség fejedelmét. Megbeszélte a négy bölcs, hogy még azon a napon elindulnak a karavánnal. Hazamennek felkészülni az útra. Egyikük, amikor az indulási helyre igye-

kezett, a szürkületben egy súlyos betegre talált az út szélén. Segített rajta. Fogadóba vitte, és a három drágakő közül, amit az új királynak vitt, az egyiket odaadta a bajba jutott embernek, hogy gyógyíttassa magát rajta. Így lekéste a karavánt. A következő hetek múlva indult. Amikor Betlehem határába ért, a társai már más úton visszatértek hazájukba, és Heródes katonái gyilkolták a gyermekeket. Egy asszonyt és a gyermekét a másik drágakővel mentette meg. De Jézus már nem volt Betlehemben; ott maradt ez a bölcs, és kereste Jézust, de mindig lekésett a vele való találkozásról. Elfáradva, megöregedve ért harminc év múlva Jeruzsálembe. Itt megtudta egy római katonától, hogy most feszítik Jézust keresztre. Közben egy szomorú eseménynek lett tanúja. Egy kereskedő egy lányt az adósok börtönébe szeretne juttatni, mert az apjának ő volt a hitelezője. Az apja meghalt, most a leánynak kell fizetnie. A harmadik drágakővel kifizeti a kereskedőt, és indulnának is a lánnyal a Golgota felé, hogy legalább holtan lássa azt, akit egész életében keresett, s a vele való találkozásról mindig elkésett. S ekkor a Nap első-tétül, megremeg a föld, egy cserép betöri az idős, Krisztust kereső ember fejét. Összerogy, és arra gondol: sohasem találkozhatom vele, mindig elkéstem.

Ekkor azonban egy hang nevéen szólítja, mint Pált a damaszkuszi úton.

- Ki vagy? – kérdi a bölcs.
- Én vagyok, akit te keresel.
- Köszönöm, békesség fejedelme. Téged kerestelek, de mindig elkéstem. Soha nem talállok már meg.
- Láttál is és hallottál is.
- De mikor, Uram?

– Mikor? Emlékezz, harminc éve egy haldokló beteggel mit tettél; olyan, mintha velem tetted volna. Emlékezz az asszonyra Betlehemben, akinek megmentetted s gyermekét. S láttam, amit a leánnyal cselekedtél. Bizony mondom neked, amit legkisebbik atyámfiával tettél, én velem cselekedted azt.

A haldokló öreg ekkor kapkod a drágakövek után, hogy a békesség királyának adja, de nincsenek. Újra szól Jézus:

– Ne keresd, már megkaptam őket. Egy sem veszett el, bölcsen használtad őket. Mert bölcs az, aki keresi a bölcseséget odafönt, és cselekszi idelent.

Nyitott ítélet

Testvérem! Boldog lesz az átvilágításunk, ha Jézus Krisztust követjük itt a földön, és nem azt mondogatjuk, hogy más a Biblia, és más az élet. Urunk nem vár tőlünk nagy eseményeket, elsősorban hűséget. Egészen gyakorlati módon. Ma sokkal nehezebb egy munkahelyre beengedni valakit, mint adományt adni. Sokkal nehezebb lemondani adócsalásról vagy más hamis utakról, mint végrehajtani egy jótékony cselekedetet. Már az Ótestamentumban halljuk, amikor Jeruzsálemben Isten a próféta által, még a templomba járásra is ítéletet mond, mert hamisan ítélték egymás között

(Ézs 3,12). „A jövevényt, özvegyet, árvát, a kiszolgáltatottat kihasználják.” (Jer 7,6) Még keményebben szólal meg az Úr: „Ne hozzatok többé hazug áldozatot, még a füstjét is utálom! Újhold, szombat, ünnepi összejövetel? Nem tűröm együtt a bűnt és az ünneplést! Újholdjaitokat és ünnepeiteket gyűlölöm én, terhemre vannak, fáraszt elviselni.” (Ézs 1,13–14) Meguntam áldozataitokat. „Jobbítsátok meg útjaitokat!” (Jer 7,3) Isten átvilágít. „Mert nem az a fontos, amit lát az ember. Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.” (1Sám 16,7)

Testvéreim! Igen sok belső harcot okozott nekem a Zsidókhoz írt levélben: „Hit nélkül senki sem lehet kedves előtted, hiszen aki Istenhez járul, annak hinnie kell, hogy létezik, és megjutalmazza azokat, akik őt keresik.” (Zsid 11,6) Valamint az utolsó ítéletről szóló példázatok, amelyek az életünket vették vizsgálat alá, mint az evangéliumi igénk (Mt 25,31–46). Nincs ellentétben a két ige. Itt is a hit a döntő. Bölcsen keresni a mennyei igazságot és azt követni a földön csak hittel lehet. A döntő az a hit, hogy a vagyonomnak csak az egyik része a munkám, a fontosabb Isten áldása. Ezt látva lehetek Isten áldó kezének a meghosszabbítása, de csak akkor, ha ezt hittel látom. Isten gondoskodásában való hit nélkül magam óhajtom megoldani problémáimat, és azt fogom mondani, oldja meg más is a magáét. Nem érdekel, hogy munkanélküli lett, az ő dolga. Ha hittel látom Isten gondoskodásának láncolatát, amely hozzám is elért, akkor ezt a folyamatot nem fogom megtörni.

Befejezésül egy személyes élményt mondok el. Kisgyermekként súlyos beteg voltam. A felépülésem csodának számított. Amikor ezt megtudtam, elhatároztam, hogy majd valami nagy dolgot teszek Isten ügyéért, egy gyülekezetért, ez lesz a hálám. Lassan meg kellett értenem, hogy Isten a szívemet keresi. Uram nem a nagy eseményekben, hanem a hétköznapi dolgokban jön hozzám.

Az egyházi év utolsó vasárnapjának igéi erre hívják föl figyelmünket: lesz átvilágítás.

Testvéreim! Ennek tudatában éljük az életünket.

Már elhangzott, de nem árt újra figyelni Bengel utolsó ítéletről írt szavaira: odaát három meglepetés éri az embert: 1. Lesznek ott olyanok, akikről azt gondoltam, hogy biztosan elkárhoznak. 2. Nem lesznek ott olyanok, akikről biztosra vettem, hogy üdvözülnek. 3. A harmadik meglepetés lesz a legnagyobb, ha Krisztusért én is ott leszek.

Nem előre lefutott ítélet ez.

Testvér! Milyen volt az elmúlt év? Csendesen az ige előtt átvilágítva magunkat, készüljünk az egyházi év végére és az új adventra. Ámen.

További javaslatok az istentisztelethez

Az ítélet rettenetét és a kegyelmet nem szabad kijátszani egymás ellen.

Illusztráció

DALSZÖVEG

Kovács Eszti *Pancsoló kislány* című dalában hat versszakon keresztül leírja, miért szereti a strandot, és jön a hetedik versszak:

„De este szomorú a hazafelé út,
Mert otthon az anyu a fürdőkádba dug,
Már volt vele ezért, jaj, nagyon sok vitám,
Mert ki hallott még ilyen dolgot,
Fürdeni strand után?”

KORÁL

Miután minden érdememet elsoroltam, nem marad más, csak énekünk:

„Reszket minden tagom, borzadok és félek
Én, e földön küzdő szegény bűnös lélek.
Ama napon engem ítéletre vonnak,
Midőn az ég és föld egyben megindulnak.”
(EÉ 494,2)

TÖRTÉNET

Egy történet, amely jól megvilágítja a Jelenések 20,11–15 mondanivalóját:

Egy középkori ember üzemi balesetben meghalt. A felesége bement az üzembe, ott megtudta, hogy félhavi fizetés és ötnapi szabadság jár még a családnak. Két leányuk van, és a beteg édesanyját ápolja a feleség, ezért munkát nem tud vállalni. Most a lányoknak be kell fejezni a tanulmányaikat, hogy legyen, aki keres. Mindenki szomorúan hallgatta a történetet. Majd kinyílt egy másik könyv, s kiderült, hogy néhány hete egy nagy összegű biztosítást kötött a férj. Amikor az asszony ezt meghallotta, elájult, és leesett a székről. Amikor magához tért, ezt mondta: Kinyílt a jövő előttünk.

Amikor Isten ítél, akkor reszketek, az élet könyve csak később nyílik ki.

Ember, úgy élj, lesz ítélet.

VERS

Túrmezei Erzsébet *Lábnymok* című verse rávilágít a cselekedeteim és a kegyelem viszonyára:

Álmomban Mesteremmel
tengerparton jártam, s az életem
nyomai rajzolódtak ki mögöttünk:
két pár lábnym, a parti homokon,
ahogy ő mondta, ott járt énvelem.

De ahogy az út végén visszanéztem,
itt-amott csak egy pár láb nyoma
látszott, éppen ahol az életem
próbás, nehéz volt, sorsom mostoha.

Riadt kérdéssel fordultam az Úrhoz:
„Amikor életem kezembe tettem,
s követődnek szegődtem, Mesterem,
azt ígérted, soha nem hagysz el engem,
mindennap ott leszel velem.
S, most visszanézve, a legnehezebb
úton, legkínosabb napokon át,
mégsem látom szent lábad nyomát!
Csak egy pár láb nyoma
látszik ott az ösvényen.
Elhagytál a legnagyobb ínségben?”

Az Úr kézen fogott, s szemembe nézett:
„Gyermekem, sose hagytalak el téged!
Azokon a nehéz napokon át
azért látod csak egy pár láb nyomát,
Mert a legsúlyosabb próbák alatt
Téged vállamon hordoztalak!”

Felhasznált irodalom

GIERTZ, Bo 1943. *Házát kősziklára építette*. Ford. Wolf Lajos. Magyar Luther Társaság, Budapest.

■ SZABÓ VILMOS

TARTALOM Mécses a te igéd

FÜLÖP MÓNKA: *Az igének cselekvői: tükröződés és változás* 361

Tanulmányok

ANJA GORAL: *A lelkigondozás mint rezonancia. Az ifjúsággal végzett lelkigondozás példáján* 362

RICZINGER SZILVIA: *A hívő élet alapjai a Jelenések könyve szerint. A Jelenések könyve mint etikai alapmű (1. rész)* 369

Figyelő

Előadás

TOMÁŠ HALÍK: *Folyamatos reformációra van szükség. Főelőadás a Lutheránus Világszövetség 13. nagygyűlésén* 376

Könyvrecenzió

KŐSZEGHY MIKLÓS: *Isten szavának emberi közege* 381

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

KENDEH K. PÉTER: *Tövisek és evangéliumhirdetés. Igehirdetés Gerhát Pál nyugalmazott lelkész temetésén (2Kor 12,7b–9a)* 382

Az igehirdető műhelye

MANHARDTNÉ SZLOVÁK KATALIN: *Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap (Lk 14,25–35)* 384

HOKKER ZSOLT: *Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap (Mk 9,14–29)* 386

MESTERHÁZY BALÁZS: *Bibliavasárnap (Mk 12,28–34)* 389

CSEPREGI ANDRÁS: *Reformáció ünnepe (2Kor 4,5–7)* 391

ZUSCHLAG-NEPP ÉVA: *Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap (Mt 18,15–17)* 393

SZOMJU TAMÁS: *Az egyházi esztendő utolsó előtti vasárnapját megelőző (ítélet-) vasárnap (Préd 12,1–7)* 396

SZABÓ VILMOS: *Az egyházi esztendő utolsó előtti (reménység) vasárnapja (Dán 7,9–10)* 398

